MÜSİAD MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

çerçeve

5 YIL:3 SAYI:3 MAYIS-HAZİRAN 1994 5
ÜCRETSİZDİR

Uzakdoğu değerlendirmeleri

3. Genel Kurul Notları

İhracata teşvik

Esnek uzmanlaşma

İletişimde özgürlüğün tanımı degişiyor!

Dünyanın en küçük GSM cep telefonlarından biri... **Bosch Car Tel SL.** Her an, her yerde sizinle... İletişimde özgürlüğün tanımı O'nunla yeni boyutlar kazanıyor! Şimdi ıssız bir kumsaldan ya da arabanızdan dilediğiniz kişiye anında ulaşabilmeniz mümkün. Tuşlara dokunmanız ve **"alo"** demeniz yeterli. Hem de olağanüstü net ses kalitesi ve hiç kimsenin sizi dinleyemeyeceğini bilmenin güvencesiyle!

Bizi arayın... PTT hattı ve SIM kartı ile birlikte teslim edilen **Bosch Cep Telefonu**'nuzu alın...

İletişimde sınırsız özgürlüğü yaşayın!

● Ağırlığı 250 gr. ● Boyutları 141x58x30 mm ● Telefon numaraları için 2x12 haneli 4 satırlık gösterge ● Otamatik tekrar arama fonksiyonu ● Yayım gücü: 2 W ● 550/600 mAh'lik akü ile 12 saat çalışma süresi, 60 dakika konuşma süresi ● 1050 mAh'lik akü ile 24 saat çalışma süresi, 150 dakika konuşma süresi ● Otomabile montajlı halinde, otomatik şarj olanağı.

● *550/600 mAh'lik akü ve doldurma cihazı ve taşıma el bantı Bosch Telefonu ile birlikte teslim edilmektedir.*

● *1050 mAh'lik akü ve otomobile montaj seti isteğe bağlı "özel aksesuar" kapsamındadır.*

Bosch Cep Telefonu ile tüm dünya cebinizde...

Uluslararası kalitenin ve mükemmel bir dizaynın bileşimi

HEMEN TESLİM

1 YIL GARANTİ

BOSCH

GSM

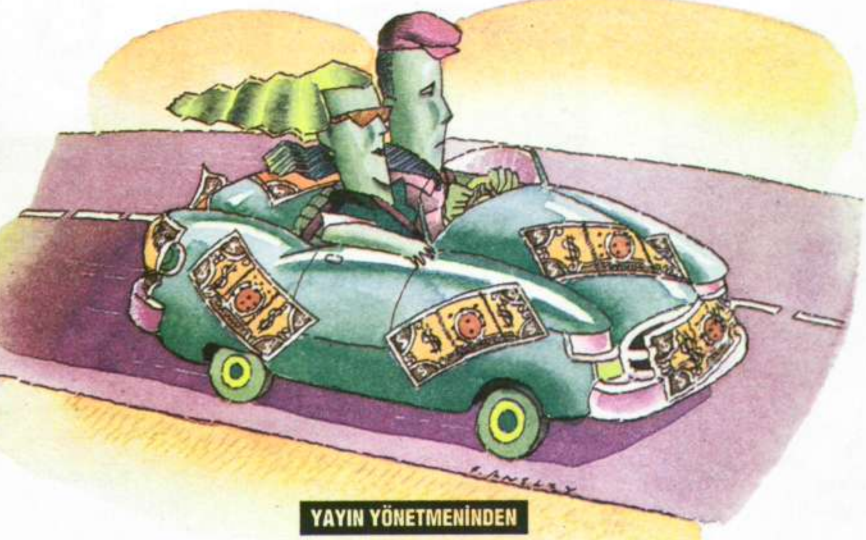
BAK

Otomotiv Tic. ve San. A. Ş.

Perpa Ticaret Mrk. 8. Kat No:1106 / 80270 Okmeydanı - İST.

Tel: (0212) 222 59 51(3 Hat) Fax: (0212) 222 59 54

BOSCH YETKİLİ BAŞBAYİİ

YAYIN YÖNETMENİNDEN

"SİZ TATİLE DİNLENMEYE, PARANIZ BANKAYA KAZANMAYA (!)"

Türkiye'de son ekonomik önlemler ile birlikte ortaya çıkan tabloyu en iyi yansıtan yukarıdaki sözleri hemen her gece TV'de bir banka reklamı vesilesiyle defalarca izliyoruz.

Enflasyonun ve döviz kurlarındaki kontrolsuz yükselişin önüne geçmek için faiz oranlarındaki rekor artışlar, talebin kısılması, arka arkaya gelen ekstra vergiler, bir gün sonrasının bile tahminin yapılamadığı istikrarsız ortam, ekonominin çarklarını neredeyse stop ettirmiş bulunuyor. Üstüne üstlük yaz aylarının rehaveti de eklenince banka reklamındaki ifade, insanların büyük çoğunluğunun adeta hislerine tercüman oluveriyor.

"Siz, işi, gücü, üretim faaliyetini bırakın ve tatile çıkın. Paraları da götürüp bankalara, repoya, kısa dönemli faiz hesaplarına yatırın, hiç bir emek harcamadan riske girmeden; yok işçi problemi, yok vergiydi, yok başka masraflardı düşünmeden temiz temiz (!) faiz getirilerinizi yiyin."

Fakat bir adım daha atıp bu halin ülke menfaatleri için en uygun durum olup olmadığı, dolayısıyla da insanımıza uzun vadede hayır getirip getirmeyeceği üzerine düşünüldüğünde hiç kimsenin müsbet yorum yapabileceğini tahmin etmek mümkün görünmüyor.

Üretim imkanlarını kısıtlayan, her yıl nüfus ile birlikte büyük oranda artan işgücüne, tatmin edici istihdam kaynakları sağlayamayan, dış ticaret açığını, ihracatını arttırmadan ithalatını neredeyse tamamen kısarak önlemeyi hedefleyen, üretim yapmaya çalışanı, ticari faaliyet yaptığını devlete beyan edeni ekstra vergilerle cezalandırıp, rantiyeciyi, faizciyi mükafaatlandıran bir zihniyetin bu ülke insanına sağlayacağı aydınlık bir yarın olamaz.

Yönetim sorumluluğu taşıyan insanların, bu temel zihniyet yanlışlığını terketmeleri yönündeki çağrımızı yenileyerek ÇERÇEVE'nin üçüncü yıl, üçüncü sayısına hoş geldiniz diyoruz.

Derginin bu sayısına üçüncü olağan genel kurul ile ilgili bazı değerlendirmelere başlıyoruz. Dosya konumuz İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Görevlilerinden Yrd. Doç. Dr. Numan Kurtulmuş'un bir çalışması. Numan Kurtulmuş esnek uzmanlaşma konusunu gündeme getirirken, aynı zamanda muhtemel değişmelere karşı Türkiye Ekonomisinin endüstri ilişkileri açısından da uyarlanma sorununa dikkat çekmek istediğini belirtiyor. İlgi ile okuyacağınızı tahmin ediyoruz.

Kırgızistan'dan yeni dönen arkadaşımız Fahri Solak, Rusya'da dağılma sürecinden sonra ekonomik durumun kötüleşmesi ile askeri üretimin neredeyse durma noktasına geldiğini belirtiyor. Özetle "Rusya'da İşler Zor" diyor Fahri Solak.

Doç. Dr. Osman Eskicioğlu ile Serbest Piyasa Ekonomisi ve İslam konusunda yapılan röpartajın ufuk açıcı bir özelliği olduğunu düşünüyoruz. Borsa ve menkul kıymetler konusunda deneyimli arkadaşımız Mustafa Büyükabacı, Türkiye Ekonomisi'ni çok yakından ilgilendiren Rating (derecelendirme) ve Türkiye'nin Kredi notu başlıklı incelemesiyle ÇERÇEVE'ye katkıda bulunuyor.

İktisadı Yazıları köşemizde Lütfullah Göktaş'ın bir çevrisini okuyacaksınız. Meta Dini ve Piyasa. Ekonomi ve felsefe ile yorulan zihinlerinizi "Gerçek Yaratıcı ve Sanatçı Allah'dır" diyerek resim yapan sanatçımız Erol Deneç ile yapılan röportajı okuyarak dinlendireceksiniz kanaatindeyiz.

Son ekonomik kararların ihracatı yeniden ön plana çıkardığı bir devrede ihracat konusunda yetkin bir arkadaşımız olan Metin Külünk'ün, ihracata dayalı imalatın desteklenmesine ilişkin kararlar konusundaki incelemesi referans kaynağı niteliğinde bir çalışma.

MÜSİAD'ın uzakdoğu gezisi ardından Genel Başkan Erol Yarar'ın gerek geziyi, gerekse gezilen bölgeleri değerlendiren röportajı ilginizi çekecektir. Bu arada uzak doğu'nun sessiz devi Çin üzerine Mustafa Özel'in makalesi, pasifik eksenindeki gezimize ayrı bir zenginlik katıyor.

ÇERÇEVE'nin son bölümünde geçmişe doğru uzanıp ticari mahiyette iki belge üzerinde duruyoruz. Öğretim görevlisi arkadaşımız Fethi Gedikli'nin çalışması atalarımızın ticari hayatından günümüze açılan bir pencere fonksiyonu görüyor.

ÇERÇEVE'nin daha nitelikli sayılarında yeniden birlikte olmak dileğiyle...

ERHAN ERKEN

çerçeve

MÜSİAD

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ YAYIN ORGANI

YIL: 3 SAYI: 3
MAYIS - HAZİRAN 1994

MÜSİAD adına sahibi
Erol YARAR

Yazı İşleri Müdürü
Cihangir BAYRAMOĞLU

Genel Yayın Yönetmeni
Erhan ERKEN

Yayın Kurulu
Bekir ŞAHİN, Murat İNAN, Peyami GÜREL, İrfan ÇİFTÇİ

Yayın Koordinatörü
İrfan ÇİFTÇİ

Grafik Tasarım+ Ofset Uygulama
Elma Reklamcılık &İletişim AŞ.
251 69 54-55

Dizgi
Birim

Baskı ve Cilt
Prestij Matbaacılık Ltd Şti.
577 09 17 İstanbul

Bu dergi MÜSİAD Basın Yayın Tanıtım ve Katalog Komisyonu tarafından hazırlanıp basılmıştır. Dergide yayımlanan yazılardaki görüşler yazarlarına aittir. MÜSİAD'ı bağlamaz.

Merkez
Mecidiye Cd. No: 7/50
Mecidiyeköy/İstanbul
Tel: 0212 267 40 37 - 38 Fax 0212 267 49 41

Ege Bölgesi
903 Sk. No: 12 İpek Pazarı/İzmir
Tel: 0.232. 421 48 52

Ankara
Kumrular, Adem Yavuz Sk. No: 17
Kızılay/Ankara
Tel: 0.312. 418 77 62

Bursa
Hacı Yakup Mh. H. Yakup Sk. Ülker İş Hanı
No: 2/47 Fomara
Tel: 0.224. 224 46 36

Kayseri
İstasyon Cd. No:11/3
Tel: 0.352. 222 59 05

Kocaeli
Vilayet Yanı Kuryapı İş Hanı
Tel: 0.262. 325 99 57

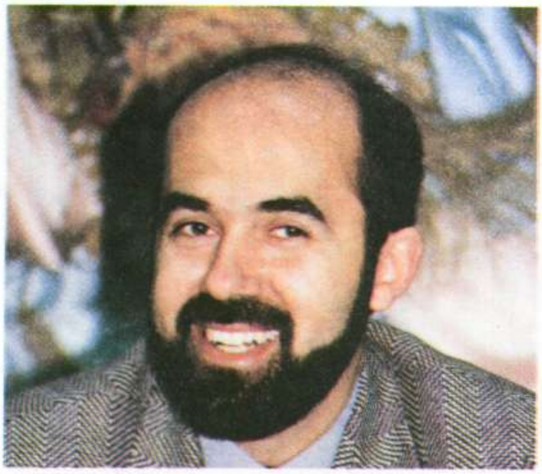
Konya
Nalçacı Cd. Babür Sk. No: 28
Tel: 0.332. 236 42 18

24 uzmana 1 yetkili

BAŞKANDAN

Ülkemizin belki son 30 yıl içinde geçirmekte olduğu en büyük ekonomik krizin doruğa çıktığı bir dönemde MÜSİAD olarak 15 günlük bir gezi için Uzakdoğuya gittik. Ekonomik krizin aşılması açısından en önemli konuların başında ihracat hamlesi gelmektedir. 1980'lerde yapmaya çalıştığı ihracat atağına rağmen 1987 yılından itibaren duraklama dönemine giren ülkemiz ihracatının, ciddi bir şekilde arttırılabilmesi için çok önemli tesbitler yapmak, tedbirler almak ve uygulamak gerekir.

Uzakdoğu'daki 5 ülkeye yapmış olduğumuz (Malezya, Çin, HongKong, Taiwan, Singapur) gezi, ülkemizin uluslararası ilişkilerde ufkunu açacak önemli noktaları içermesi açısından çok faydalı geçmiştir. Uzakdoğu şu anda dünyada en istikrarlı ve hızlı gelişen bölge konumundadır. Vietnam gibi 20 yıl önce savaşların kasıp kavurduğu ve uluslararası arenadan dışlanmış bir ülke bile önemli bir yatırım bölgesi haline gelmiştir.

1,3 milyar nüfusuna rağmen yıllık %13 kalkınma hızına erişen Çin, çok büyük bir tüketim potansiyeli içermektedir. Uzakdoğu şu anda dünya üretiminin %10'unu gerçekleştirmekte, bu oranı %35-40'lara çıkaracağı tahmin edilmektedir. Siyasi istikrar açısından ise kısa vadeli bir istikrarsızlık beklenmemektedir. Gerek nüfus yoğunluğuna bağlı tüketim, gerek yatırımlar bu ülkelerin çok büyük bir miktarda ithalat yapmasını zorunlu kılmakta, bütün gelişmiş ülkeler bu büyük ve hızlı gelişen pastadan pay almak için çaba göstermektedir. Ülkemiz açısından bu gelişmeler değerlendirilirse mevcut potansiyelin iyi değerlendirilmediğini ve Uzakdoğu'nun Türkiye tarafından keşfedilmemiş olduğunu üzülerek gördüm.

Singapur sokaklarını dolaşırken bir arkadaşımızın ünlü bir Fransız mağazasını gördüğünde söylemiş olduğu "Biz burayı daha keşfedemedik, onlar ise istila etmiş" sözü konuyu en güzel özetleyen ifade olmuştur. Bölgede Türk ihraç ürünleri açısından çok büyük potansiyele sahibiz ama işadamlarını yönlendirecek girişim ve organizasyondan çok uzağız. Ve hatta Dışişleri Bakanlığı'nın bir temsilciliğimize Türkiye'yi tanıtacak bir broşürü 2,5 aydır göndermediğini, yetkililerin fotokopi ile çoğaltarak tanıtım yapmaya çalıştığını üzülerek gördüm. Singapur'da Ekim 1994 yılında yapılması düşünülen Türk Haftasının Türkiye'deki kriz sebebi ile 95 senesine ertelenmesi ise ihracat için yapılan çalışmaların ne kadar yüzeysel olduğunun bir göstergesidir.

Bunun yanında 85 milyar $ ihracatı olan Singapur'da ihracat kanalları geliştirmek için İtalyan Büyükelçiliği'nde 24 uzmanın çalıştığını, buna karşılık bizim elçiliğimizde çok samimi çalışmasına rağmen sadece bir yetkilinin olduğunu, bu yetkilimizinde gerekli finansal ekip ve moral destekten yoksul olduğunu üzülerek gördük.

Malezya'daki büyükelçiliğimizde Ticaret Müsteşarı'mızın bile bir sekreterinin bulunmaması bizim 1980'lerde ihracat olarak önünde olduğumuz bu ülkeyle bugünkü 45 milyon $ ihracatı olan Malezya arasındaki farkın neden açıldığının bir kanıtı oluyor.

280 milyon $ toplam dış ticaret hacmi bulunan HongKong'a gelen Müsiad Grubunun gezisinde Hongkong Ticaret Ateşesinin muhtemel müşterileri getirememesi ve işbirliği imkanlarının oluşmasında gerekli altyapıyı oluşturamaması diğer üzücü bir hadise olmuştur.

Farklı yaklaşımların farklı neticeleri doğurduğu gerçeğini Malezya'daki Palm Yağı Araştırma Enstitüsü'nde yaptığımız temaslarda birkez daha tespit ettik. 20 yıllık bir zaman dilimi içerisinde Malezya'nın bu önemli enstitüsü tarıma dayalı ihraç ürününde ciddi araştırma ve geliştirme çalışmaları yaparak, ürünle ilgili teknik bilgi vermekte ve bu araştırmaların hem tarım platformunda randıman ve kaliteyi arttırmak için, hem endüstri bazında nihai ürünün kalitesini arttırmak için hem de bu ürünle baz olarak imal edilecek ürün çeşitlendirmeleri için yararlanmaktadır.

Ayrıca aynı enstitü alternatif pazarların oluşturulması açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Hatta 10 yıl sonra erişecekleri toplam üretim rakamlarını vermektedirler.

Türk tarımı ile kıyasladığımızda ve tarıma dayalı sanayi ile birlikte değerlendirme yaptığımızda, bizlerin benzer organizasyondan ne kadar uzak olduğumuzu, gıda sanayi ihracatında neden arzu edilen seviyeye erişemediğimizi çok daha kolay tespit edebiliyoruz. Dünyanın 40 ülkesinde şubesi olan, yarı özel kuruluşlarıyla, bilgisayar ağlarıyla bilgi çağını yakalamış Uzakdoğu ülkelerinden Türkiye'nin öğreneceği çok şey var. Ve bütün bu pazarlara hızla açılabilmek için bu bölgelerde fuarlara yoğun katılıma sanayicimizi çok cazip fiyatlarla teşvik etmek, Türk Haftası düzenlemek, zengin Uzakdoğu sanayicilerinin Türkiye'ye gelmesini ve yatırım yapmasını sağlamak zorundasınız. Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine ihracat yapmaları için onları ikna etmek gerekmektedir. Direkt uçak seferleri ile Malezya, Taiwan, Hongkong ve Çin'e erişebilmeliyiz.

MÜSİAD olarak Türkiye'nin ihracatının artmasının ciddi organizasyonlardan geçtiğine inanıyoruz. Ciddi çalışmalar yapmadan hiçbir neticeye ulaşılacağı kanaatinde değiliz. Türkiye öncelikle tanıtıma, fuar katılımlarına ağırlık vermeli, pazar olarak da siyasi baskılarla Türkiye'yi sıkıştıran Batı'dan ziyade hızla gelişen Doğu'ya ağırlık vermelidir.

Üyelerimiz Türkiye'nin ihracat hamlesine katkıda bulunmalı ve millet olarak artık kabuğumuzdan çıkarak dünyaya açılmalıyız.

EROL YARAR

Bütün kesimler genel kurulda buluştu, iktidar hariç

İRFAN ÇİFTÇİ

MÜSİAD, dört yıl önce değişik sektörlerden bir grup genç işadamı tarafından kurulduğu zaman alışılagelmiş 'donuk, yaşlı ve soğuk ' patronlar kulübü imajının yerine dinamik ve renkli bir genç takım görüntüsüyle ortaya koyduğu etkinlikleriyle farklılıkların buluştuğu çok sesli bir kurum oldu. Hiçbir zaman iktidarlara yakın durarak menfaat temin etmeyi düşünmedi. Üye seçiminde küçük, orta, büyük gibi kategorileştirmelerden kaçındı. Üye sayısını 2000' lere tırmandırırken hedeflediği nokta. kuruluş prensiplerinden vazgeçmeden iş dünyasını en geniş yelpazede kucaklamak oldu.

Üçüncü Olağan Genel Kurul'da DİSK Genel Başkanı Kemal Nebioğlu'nun dediği gibi "5 Nisan krizinin dorukta olduğu böylesi günlerde herşeye rağmen toplumun bütün kesimlerinin bir platformda buluşturulması büyük bir hizmet" idi. MÜSİAD toplumsal barışın sigortası olan zeminleri açık tutma fonksiyonunu bu kez de III.Olağan Genel Kurul'unda yerine getirerek toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerini buluşturdu.Yaklaşık 1000 civarında MÜSİAD üyesinin ve 500 kadar davetli ve basın mensubunun izlediği Swiss Otel Fuji Salonu'undaki Genel Kurul'a ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz adına Genel BaşkanYardımcısı Ekrem Pakdemirli, RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu, Demokrat Parti adına MKYK üyesi Cevat Toprak, Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik, DİSK Genel Başkanı Kemal Nebioğlu, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı R.Tayyip Erdoğan, Rize Belediye Başkanı Şevki Yılmaz, Dok-GEMİ İş Genel Başkanı Nazım Tur ve bir çok ilçe belediye başkanıyla çok sayıda üst düzey bürokratlar ve kuruluş temsilcileri katıldılar.

ERBAKAN: "Ümitsizlik olsa da Kurtuluş Demokraside"

Genel Kurul'da gözler özellikle basındaki " acı mı tatlı mı" tartışmalarının akabinde RP lideri Erbakan'a çevrilmişti: Erbakan, "İçinde

bulunduğumuz krizin iktidarın beceriksizliğinin bir sonucu olduğunu ancak hükümet bu durumu bir kaos ortamı yaratarak geçiştirmek isterken diğer yandan da faturayı üretken kesimlere çıkarmak istiyor" dedi. Erbakan, bütün bunlara rağmen " Kimi demokrasiyi içine sindiremeyen çevrelerin bir takım provakasyonlar yaparak halkın iradesine anti demokratik bir gem vurmak istiyorlar" diyerek, "Bunların yarattığı ümitsizlik ve karamsarlığa rağmen demokrasiye biz daha sıkı sarılacağız ve bu şer çephesinin üstesinden yine demokrasiyle geleceğiz" dedi. Erbakan, yine birilerinin demokrasiyi kendilerinden başka kimseye yakıştırmamakta ısrar etmelerine rağmen bunun aksini ispat edeceklerini söyleyerek konuşmasını tamamladı.

Genel Kurula katılmasını son anda elim bir trafik kazasıyla vefat eden Alpaslan Pehlivanlı'nın cenazesi nedeniyle erteleyen ana muhalefet lideri Mesut Yılmaz'ı temsilen gelen Ekrem Pakdemirli de "İçinde yaşadığımız ekonomik sıkıntılardan şaşkın olan hükümet, bu krizi gündemden düşürmek için gereksiz tartışmalarla halkı oyalamak istiyor. Son günlerde yeniden ortalığı sanki bunca tufan bu memlekette olmamış gibi laiklik tartışmalarıyla kasıp kavurmak istiyorlar. Oysa Türkiye zaten laik değildir. Anayasa da laik değildir. Türkiye'nin sosyal yapısını ifade etmeyen ancak ikide bir kafaları bulandırmak için ortalığa çıkarılan bu terimin yeniden tanımlanarak değiştirilmesi ve toplumun böylesi kavram kargaşalarıyla huzursuz edilmemesi gerektiğini söyledi.

BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu da, "Türkiye'de bir takım çevrelerin sadece kendilerinin demokrat olduğunu söyleyerek, insanların Bosna'ya tepki göstermelerine bile *"şeriat geliyor"* diye provakatif reaksiyon gösterenlerin ekonominin tamamen dış güdüme terkedilmesine hiç bir tepki göstermemelerinin düşündürücü olduğuna dikkat çekerek, ülkenin yapay ayırımlarla bölünmemesi gerektiğini söyledi.

Büyük bir alkış tufanıyla kürsüye gelen Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ise "Bu ülkede yönetim mahalli seçimleri kazananlara hayırlı olsun bile demiyorsa, yönetimin halkıyla barışmaya niyeti yok demektir" şeklinde konuştu.

MÜSİAD'ın Genel Kurulu

AYTUNÇ ALTINDAL

Bu makale, 19.4.1994 tarihli Yeni Günaydın'dan alınmıştır

MÜSİAD, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği'nin kısaltılmasıyla elde edilmiş bir kelimedir. Bu kelimedeki müstakili (bağımsız) Müslüman şeklinde okumak da, bu kuruluşun yapısı için yadırgatıcı olmaz. Ülkemizde liberal, laik işadamları için TÜSİAD ne ise, dinde muhafazakarlığı, mukaddesatçılığı öne çıkarmış olan MÜSİAD üyeleri için de Müslümanlık o denli önemli.

MÜSİAD'ın 3. Olağan Genel Kurulu 16 Nisan 1994'te Swissotel'in Fuji Salonu'nda yapıldı. Açış konuşmasını Genel Başkan Erol Yarar yaptı. Genel Başkan konuşmasında, beş yıl önce arkadaşıyla birlikte kuruluşunu gerçekleştirdiği MÜSİAD'ın bugün yurtiçinde ve dışında 2000'e yakın üye edindiğini belirtti. Türkiye'nin birçok ilinde MÜSİAD şubelerinin açıldığını, yurtdışında ise başta Almanya ve İngiltere olmak üzere derneğin şubelerinin bulunduğunu anlatan Yarar, mevcut hükümetin izlemekte olduğu para ve iktisat politikalarının da "Borç" edebiyatı olduğunu vurguladı. MÜSİAD üyelerinin görüşlerini yansıtan Erol Yarar'a göre, mevcut borçlanma anlayışı kökünden değişti-rilmedikçe Türkiye düze çıkamayacaktır. Yarar'ın mevcut sorunlar için önerdiği alternatif iktisadi programında temel kavram "Üretim ve Yeniden Yatırım" idi.

Konuk olarak bulunduğum genel kurulda beni en çok etkileyen ise, Yarar'ın şu sözleri oldu:

"Biz yurdumuzu bırakıp kaçmayız. Başımıza ne gelirse gelsin biz buradayız. Bu memleketi ekonomik açmazlara sokanlara ve böylece Türkiye'yi bölmeye heveslenenlerin de karşısındayız, silahla bölücülük yapanların da karşısındayız. Bu böyle bilinsin."

kaçan kaçana

Erol Yarar'ı dinlerken, bir dost meclisinde çok tanınmış bir hukukçunun sohbetimiz sırasında söylediği şu sözleri düşündüm:

"Tapu dairelerinde bugüne kadar görülmemiş bir hareketlenme var. İş sahipleri tüm mal varlıklarını ya eşlerine devrediyorlar, ya da satarak dolara yatırım yapıyorlar."

Bu dolarların satış ve yatırım işlerinin tamamlanmasından hmen sonra yurtdşına çıkartıldıklarını da eklemek gerekiyor. Şu günler-

Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik de, hükümetin 5 Nisan Kararları gibi ağır ekonomik kararları alırken işçi ve işveren temsilcileriyle görüşmesi gerektiğini söyledi. DİSK Genel Başkanı Kemal Nebioğlu ise buradaki bu diyalog ortamı içinde hükümet temsilcilerinin olmayışına dikkat çekerek "her türlü uzlaşmadan kaçan hükümetin tavrı karşısında tek çaremiz kaldı o da sokağa çıkmak" diyerek sözlerini tamamladı.

Yerli ve yabancı bir çok basın yayın kuruluşunun izlediği MÜSİAD'ın III.Olağan Genel Kurulu kimi televizyon ve radyo kanalları tarafından naklen verildi.

Bir çok kuruluşun ve irili ufaklı muhalefet partilerinin katıldığı Genel Kurul salonunda bütün gözler boşyere iktidar partilerinin temsilcilerini aradı. Kim bilir bu yüksek zevatın ilgisini çekmek için belki de bir düğün, nikah gibi şakrak organizasyonlar yapmak gerekirdi.

Öğlen arasında açılışı yapılan ve ağırlıklı olarak Hat sanatçısı Hüseyin Kutlu ve Tezhip sanatçısı Mahmure Öz'ün eserlerinden oluşan "Osmanlı-İslam Sanat Eserleri Sergisi" ise sanat ve akademi çevrelerinin yoğun ilgisiyle karşılandı.

Akşama kadar süren meslek komitelerinin çalışmalarıyla III.Olağan Genel Kurul'a katılan MÜSİAD üyeleri geceyi de Oba Balık Restaurant'ta Sami Özer 'den Tasavvuf Musikisi dinleyerek geçirdiler.

de yurtdışına yoğun bir dolar ve mark akımı var. Türkiye'ye sokulan dolarlar Türkiye piyasalarında birkaç gün içinde bir misli artış sağladıktan sonra doğruca geldikleri ülkelere geri gönderiliyorlar. Hani şu Körfez Savaşı sırasında yaygınlaşmış olan bir söz vardı hatırlarsınız: "Bir koyup üç almak". İşte bu anlayış şimdi dolarda uygulanıyor. Birileri bir dolar koyup en az beş dolar alarak yabancı bankalardaki hesaplarını şişirdikçe şişiriyorlar. Biz bu batakçılığa "Liberal Ekonomi" adını takmışız ama yabancı para canbazları için bu ekonomik modelin adı "Enayilik Ekonomisi"dir. ABD'de isterseniz Rockefeller olun, 50.000 doların üstünde parayı ABD dışına transfer etmek iste-seniz mutlaka Merkez Bankası'ndan izin almanız gerekir. Türkiye kuşkusuz (!) ABD'den daha zengin olduğu için on milyonlarca dolar, kim kaptıysa onun elinde kalıp sorgusuz sualsiz yurtdışına pompalanabiliyor.

İmam Hatipli yok

MÜSİAD'ın genel kurulunda çok ilginç gözlemler yaptım. Bunlardan söz edeceğim. Ama önce şu hususlara değineyim.

Türkiye karanlık bir tünele henüz girmedi. Bu tünele yakında girilecek ama girdiğimiz gibi de çıkacağız. Hiç kimsenin kuşkusu olmasın. Şimdilik gereken yeni bir anlayış, yeni bir bakış açısı ve en önemlisi yeni bir "Cesaret"tir. Türkiye'de üzerinde tartışmasız anlaşmaya varılabilecek ve Batı tarafından empoze edilmemiş ilkelerimiz ve değerlerimiz vardır. Nedir bunlar? Kısaca sayalım:

1) Kuvayı Milliye heyecanı ve bilinci.

2) İstiklal-i Tam'lık fikri

3) Misak-ı Milli savunuculuğu.

Bugün bu ilke ve umdeleri kimler gönüllü olarak savunuyorlarsa işte onlar bir cephedirler. Türkiye'yi bölmek isteyen, yerli ve yabancı güçler ise, karşı cephedir. Unutulmasın ki BAŞKA VATAN YOKTUR. Yukarıda sıraladığım bu üç ilke özbe öz Anadolu'dan çıkmış fikirlerdir. Dolayısıyla her kesimden insanımız tarafından kabul edilebilecek niteliktedirler.

Bu ilkelerin sonuna kadar savunulması, ekonomiden kültüre, felsefeden sanata kadar her alanda Türkiye'yi aydınlığa götürür. Önümüzü açar.

İşte bu bakış açısını MÜSİAD'da gördüm. Genel kurula konuk olarak katılan DİSK Genel Sekreteri Nebioğlu da bu yönde ve çok alkış alan bir konuşma yaptı. BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu da aynı isteği değişik kelimelerle anlattı. RP'nin Genel Başkanı Prof. Necmeddin Erbakan da, ANAP adına genel kurula katılan Pakdemirli de aynı inancı dile getirdi. MÜSİAD'da çeşitli kesimlerden gelen işadamları Türkiye'nin ikinci kurtuluş savaşından da başarıyla çıkacağı inancını pekiştirdiler.

Şimdi de gözlemlerimi aktarayım.

MÜSİAD üyelerinin arasında sanılanın tersine, İmam Hatip mezunu işadamı sayısı yüzde 2'yi geçmiyor. Üyelerin arasında öğrenimlerini yurtdışında tamamlamış ya da bulunmuş meslek sahipleri ağırlıklı bir kesimi oluşturuyorlar. Üyelerin büyük kısmı ikinci bir yabancı dili konuşuyor. Ve en önemlisi, MÜSİAD tüm dünyaya açılabilmek için iyi donanımlı kadroları hazırlamayı hedefliyor. Bilim adamlarıyla, teknokratlarla, bürokratlarla, aydınlarla, sanayiciler arasında köprülük görevini yerine getiri-yor. Bugün ulaşmış olduğu örgütlenme modeliyle ve temsil ettiği mali gücüyle MÜSİAD, bir zamanların efsane işadamları örgütü TÜSİAD'ı fersah fersah geçmiş durumdadır.

Umarım bu genç ve çalışkan insanların heveslerini kıracak girişimler yapılmaz; baştankara iftiralarla MÜSİAD yıpratılmaz. MÜSİAD Türkiye'ye lazımdır.

"Reel üretimden kağıt ekonomisine"

MÜSİAD Genel Başkanı Erol YARAR'ın 3. Olağan Genel Kurul'u açış konuşması

Siyasi partilerimizin Sayın Genel Başkanları ve temsilcileri, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanı, Sayın İlçe Belediye Başkanları, MÜSİAD'ın muhterem üyeleri, basın ve televizyon kuruluşlarımızın değerli temsilcileri!

Davetimizi kabul ederek Genel Kurulumuzu şereflendirdiğiniz için Yönetim Kurulumuz adına teşekkür eder, hepinizi sevgi ve saygı ile selamlarım.

MÜSİAD'ın idrak etmekte olduğu 3. OLAĞAN GENEL KURULU'nun ülkemize ve üyelerimize hayırlı olmasını diliyorum.

Ülkemiz belki de İstiklal Savaşı günlerinden bu yana en kritik zaman dilimini yaşamaktadır. Yıllardır yapılan ikazlara rağmen üretmeden tüketme mantığı içinde, kısa vadeli çıkarlar uğruna ekonomik, sosyal ve siyasal alanda büyük bir kaos ortamına gelinmiştir.

71 yıllık Cumhuriyet tarihinde yaşamakta olduğumuz dönemeç eğer iyi değerlendirilebilirse, ülkemizin toplumsal kaynaşmasını, ekonomik gelişmesini ve dünya üzerindeki saygınlığını arttırıcı bir netice getirebilir. Aksi halde bu gidiş istikrarsızlığa, ekonomik çöküşe ve uluslararası platformda saygınlığın tamamen kaybedilmesine neden olacaktır.

Artık "çağ atlama" hülyalarını terkedip kendimizi iyi tanımaya ve eksikliklerimizi iyi tesbit etmeye mecburuz.

Çok boyutlu krizleri yaşadığımız bir ortamda, milletimizin kritik konularında her türlü fikir ayrılıklarını bir yana bırakarak asgari müştereklerde birleşmesi önemlidir. ülke sorunlarının aşılması için ülke fertlerinin organize bir biçimde meşru zeminlerde problemleri müzakere etmesi, tesbit ve çözümleri kamuoyuna sunması, kurum ve kuruluşların daimi diyaloğu sağlaması da gerekmektedir.

Her türlü fikir tekelleşmesini yıkacak ve çeşitli fikirleri, önerileri kamuoyuna sunacak olan bu açıklık sisteminin ülke gündeminde çok daha etkin hale getirilmesi gelişmemiz açısından zorunludur.

Gerek çok sesliliğin sağlanması, serbest teşebbüsün yaygınlaştırılması, gerek farklı fikirlere rağmen birlikte yaşamayı benimseme ve hazmetme, gerekse dış etkenlere karşı milli birliği güçlendirici çalışmalar krizin atlatılmasına temel teşkil edecek ana unsurlardır.

Kıymetli davetliler,

Ülkemizde 200 yıldır sanayileşmeden, serbest ticaretten, liberal politikalardan, kalkınmak için batılılaşmadan, sosyal adalet için sosyalizm ve komünizmden bahsedilmiştir.

Eğer Konya ilimiz kadar toprak büyüklüğüne sahip bir ada ülkesi olan Tayvan 35 yıl içinde ihracatını sıfırdan 85 milyar $'a, döviz rezervlerini 74 milyar $'a ve fert başına milli gelirini 500 $'dan 12000 $'a çıkarabiliyorsa, bu sonuçlar başarılı bir ekonomik politikanın bir ülkeyi nereye getirebileceğinin en çarpıcı delilidir.

Halbuki bizler 200 yıldır gündemimizde olan sanayileşmeyi hala başaramadığımızı, geri kaldığımızı söyleyebiliyorsak artık eğri oturup doğru konuşmanın zamanıdır.

Kıymetli davetliler,

Bir ülkenin ekonomisinin namusu, bayrağı ve o ülkenin parasıdır. Bugün bırakın yabancıları, ülkemiz insanının dahi kendi parasına güveni kalmamıştır. Bunun da ötesinde yabancı para birimleri ekonomik bir transfer aracı olmanın çok üstüne çıkarak, bir menkul değer haline gelmiştir. Sanayici, tüccar ve tasarruf sahipleri artık işi gücü bırakıp bir kağıt oyununun oyuncuları olmuşlardır. Reel üretimden tamamıyla kağıt ekonomisine geçilmiş ve üretim tamamen unutulmuştur.

70'li yıllarda yaşanan döviz krizinin de etkisiyle 24 Ocak 1980 Kararları'ndan bu yana ihracatı arttırmaktan ziyade dövizi arttırma yani "döviz gelsin de nasıl gelirse gelsin" mantığıyla uygulanan politikalar 80'li yılların ilk yarısında hayali ihracatı teşvik etmişti. 1987 yılından itibaren uygulanan kur makasının politikası ve ülke kaynaklarının yurt dışına emilmesi pahasına bir döviz girdisi sağlama politikası olmuştur.

Ancak bu kısa vadeli çözümler ülke kaynaklarının hızla erimesi ve ülkeye maliyetinin yüksek olması gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir. Örnek olarak kur makasının açılmasına dayalı döviz politikası sonucunda 1 doları bir yıllığına % 6 ile borçlanma imkanı varken, ülkemize maliyeti % 15-20 civarında olmuş, böylece üç misli pahalı döviz girdisi elde edilmiştir.

80'li yıllarda demir çelik yatırımlarına verilen aşırı teşvikler ülkede 6 milyon tonluk bir üretim fazlalığına yol açmış ve bu fazlalığı ihraç etmek için yapılan sübvansiyonların toplamı 400 milyon doları bulmuştur. 1,5 milyar $'lık ihracat için 400 milyon $ tutarında sübvansiyon yapılmıştır. Bu kabul edilebilir bir ekonomi mantığı değildir. Bir de bu yatırımlar dışarıdan gelecek hurdaya bağlı olursa ve buna yılda 900 milyon $ döviz ödemek zorunda kalırsak, uygulanan politikanın ne derece çarpık olduğu anlaşılır.

Böylesi çarpık ve yanlış politikaların faturası, stratejik önemi olan ve 1988 yılında 42.5 milyon $ kar edebilen Karabük'ü bugün kapatarak orada çalışanlara ve ülke ekonomisine ödetilmemelidir. Bu konuda her kesimin iç ve dış lobilere karşı uyanık olması gerekmektedir.

Bu tür çarpıklıkların yıllardır süregelmesine ve ülkemizin çok ciddi bir ekonomik bunalıma girmesine rağmen, geçtiğimiz 5 Nisan günü açıklanan istikrar paketi, ülkemizi yönetenlerin hala durumun ciddiyetini kavrayamadıklarını, kısa vadeli çözümlerin ülkemizi kaostan çıkaramayıp, aksine kaosu arttıracağını ve kağıt oyunlarıyla bir yere gidilemeyeceğini kavrayamadıklarını göstermektedir.

Açıklanan istikrar paketinde bahsedilen vergiler ise, yıllardır defterini tutan, vergisini veren ve yüksek enflasyonlu ortamda öz sermayesini bile muhafazada zorlanan bir kesime "ben bütçeyi denk tutamadım, senden biraz daha alayım" mantığıyla getirilmektedir. Yıllardır vergisiz olarak beslenen rant kesimine bu pakette hiç bir vergi getirilmemiştir. Bütçe açığının en önemli sebebi olan iç borç ödemelerini disipline edecek şekilde rant kesiminin vergilendirilmesi bütçeye 250-300 trilyonluk bir tasarruf sağlayabilecek iken, buna yanaşılmaması vergi adaleti, ekonomik gerçekçilik ve kriz uygulmaları açısından kabul edilemeyecek kadar yanlış bir politikadır.

Bir hükümetin uygulamaya koyduğu istikrar paketinin hedeflerini tesbit ederek kamuoyuna açıklaması istikrar ve güven açısından çok önemlidir.

Bundan önceki paketlerde olduğu gibi bunun yapılmaması halkımızın hükümete olan güveninin tamamen ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Kıymetli misafirler,

Ekonomik kalkınmanın birinci şartı, ülke içi kaynakları azami randımanla çalıştırmaktır. Ülkemizde ise ülke içi kaynaklar, dolar, faiz, arsa rantı üçgeni içinde adeta bir şeytan üçgeni oluşturmuş, kaynaklarımızın reel ürünlerine dönüşecek olan sanayi yatırımlarına kayması engellenmiştir.

Bu çarpık yapı içinde uygulanan teşvik tedbirleri ise ülkemizde sağlıklı neticeler getirecek yatırımlar yerine, iç tüketimi arttırıcı, ithalatı kamçılayıcı özellik kazanmıştır. İhracatta rekabeti, teknolojik gelişmeyi sağlayacak ciddi yatırımlar gerçekleşememiştir. Ülkemizin en büyük 500 firmasının ihracatının toplam satışları içindeki payının % 9 olması, buna karşın 501 ile 750. sıradaki fijrmalarda bu oranın % 20'ye çıkması büyük firmaların iç pazara yönelik yatırım ve üretim yaptıklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Çıkarılan mevzuatların karmaşıklığı uygulamada bir çok eksikliğin yanında, rüşveti arttıran bir yapıya dönüşmüştür.

Yurt dışında çalışan insanlarımızın ülke içinde yaptıkları yatırımın çoğunun olumsuz neticeler vermesi, onların 100 milyar $ değerindeki fon kaynaklarının yurt içine gelmesini engelleyen etkenlerden biri olmuştur.

Ülkemiz açısından ele alınması gereken diğer bir önemli konu da, bir ateş çemberinin ortasında yer alan ülkemizin bu kritik ve stratejik öneminden dolayı savunma sanayi politikasını yeniden değerlendirmesidir. Gerek Balkanlar'daki sıcak savaş ve Batı Trakya ile Makedonya'daki olaylar, gerek Güneydoğu Bölgemizdeki terör, Ermenistan-Azerbaycan savaşı ve gerekse Rusya'da gelişen Çarlık zihniyeti ve son günlerde Almanya'nın ülkemize uyguladığı silah ambargosu, artık ülkemizin caydırıcılığını arttırmasını, bölgesinde bir istikrar unsuru olmasını ve ekonomik bağımsızlığını temin edecek savunma sanayine hızla girmesini zorunlu kılmıştır.

Sayın Misafirler,

Ülkemiz üzülerek ifade etmeliyim ki, kısa bir konuşmada edilemeyecek kadar çok çarpıklıklarla doludur. Her fert "yarın ne olacak değil, öğleden sonra ne olacak?" demeye başlamıştır.

Ülke ekonomisine yön vermek için orta-

ya çıkan MÜSİAD'ın kuruluşu ve kısa sürede 1800'ü aşan üyesiyle Türkiye'nin en büyük gönüllü işadamları oluşumu konumuna gelişi, birçok çevrede tekellerin yıkılması noktasında endişe kaynağı olmuştur.

"Ticaret dinselleşti" başlığı altında toplanmaya çalışılan bu endişeler, yüksek ahlakı hedef alan, söze sadakat, dürüstlük, hak yememe, fakire ve yetime sahip çıkma, sermayeyi sömürü değil, bir emanet olarak değerlendirme gibi tüm dünyanın saygısını kazanan İslami değerlerimizi kavrayamayan, inanç ve değerlerimize yönelik basiretsiz bir kampanyaya dönüşmüştür.

Çok seslilikten çekinenler bu hızlı gelişmeyi menfi göstermeye çalışmış, ülkemiz insanının kurduğu meşru gönüllü teşekkülleri ve oluşumları dışlama arzusu siyasal alandaki hazımsızlığın en bariz göstergesi olmuştur.

Kıymetli MÜSİAD üyeleri,

Bu ülkeyi krizden selamete, kaostan aydınlığa, çatışmadan birliği çıkaracak yegane unsur, İstiklal Savaşı'nda milletçe bütünleşmemizi sağlayan inancımız ve hesap verecek tek merci olarak gördüğümüz Yaradan'a olan sevgi ve korkumuzdur. Sizlerin ve tüm ülke insanımızın bir krizden geçtiği bu ortamda yıllardır yapılan hataların örtülmesi maksadıyla inancımıza yönelik saldırılara karşı duyarlı olmak ve tahriklere karşı itidali elden bırakmamak gerekir. Ülkemizin bir Türk-Kürt, Alevi-Sünni, Müslüman-laik çatışmasına iterek, milli bütünlüğümüzü parçalayarak yeni bir Sevr planı uygulamak isteyen dış kaynaklı mihraklara karşı tüm milletimiz uyanık olmalıdır. Sosyal problemlerimizi hoşgörü, anlayış, karşılıklı saygı ve sevgi çerçevesinde görüşecek meşru platformlar oluşturmalıyız.

Parlamentomuzu bizi gerçekten temsil edecek bir standarda getirmek gerekmektedir. Yasal zeminlerin oluşturulması için bütün kesimlerle iyi bir diyalog oluşturmasını sağlamalıyız.

Millet olarak bizler tarihin bir sayfası olacağız. Bu sayfayı şan ve şerefle başı dik insanlar olarak yazmak bizlerin elindedir. Hiç bir gelişmiş ülke bizim gelişmemizi istemez. Hiç bir düşmanımız milli birliğimizi güçlendirmemizi istemez. Eğer terörü kurutamıyor, Kıbrıs meselesini çözemiyor, Batı Trakya'daki kardeşlerimize yapılan haksızlıkları durduramıyor, Bosna'ya yardım edemiyor, Azerbaycan'a bir helikopter dahi gönderemiyorsak, bunun altında ekonomik, sosyal ve siyasal yapımızın zayıf olmasının yattığını kabul etmemiz gerekir. Bundan dolayı ülkemizde acilen yeni bir yapılanmaya ihtiyaç vardır.

Ekonomik alanda devlet-sanayi-işçi ve akademisyenleri biraraya getirerek ülke ve dünya gerçekleri ışığında hızlı bir kalkınma programı hazırlanmalıdır. Oturarak kazanma fikrinin olmayacağı, ama çalışanın da hakkıyla kazanacağı, yüksek teknolojiyi geliştirecek ve ülke kaynaklarına dayanan bir sanayileşmeye gidilmeli, hem ihracatı destekleyen hem de ithalatı minimize eden ikili kalkınma modeli ana çizgi olmalı, bütün politikalar bu çizgiye göre ayarlanmalıdır.

Reel karları reel vergilendirmeye tabi tutarak sosyal refah temin edilmeye çalışılmalı, siyasi çıkarlar uğruna halktan toplanan ülke kaynakları heba edilmemelidir.

Dış kaynak yerine öncelikle iç kaynaklar randımanlı kullanılmalı, dış kaynak olarak da yurtdışındaki vatandaşlarımızın 100 milyar $'ı aşan kaynaklarından yararlanmaya çalışılmalıdır. Ortadoğu ve Uzakdoğu'daki sermaye fazlasını yurtiçine borç olarak değil, yatırım olarak çekmek için çalışılmalı ve bunun için gerekli istikrar ve ülkeler arası hukuki anlaşmalar acilen yapılmalıdır.

Bir-iki kritik sektör haricinde sübvansiyonlar kalkmalı, reel serbest pazar ekonomisine yurtiçinde acilen geçilmelidir. Teşvikler büyük firmalar hedeflenerek değil, yaygın kalkınmayı sağlayacak orta ve küçük ölçekli firmalara verilmeli, sanayii çok uzak yörelere göndermek yerine, üniversitesi ve alt yapısı hazır bölgelere acilen öncülük verilmelidir.

Yurtiçi kaynakların hızla yurtdışına kaçırıldığı bu dönemde küçük tasarrufçunun elindeki döviz değil, spekülatörlerin elindeki döviz kontrol altına alınmalı, spekülatörlerin istediği gibi fiyat ayarlamaları engellenmeli, bugüne kadar yurtdışına para çıkaranlar takibe alınmalıdır. Mevzuatlar basitleştirilmeli ve sade bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Her malın ithaline izin veren bir rejim yerine, ülke ihtiyaçlarını öne alan bir ithal politikası güdülmelidir.

Gümrük Birliği oluşturmak sloganı yerine, ekonomik gerçekler dikkate alınmalı, "Parası olmayanın pazardan hiç bir şey alamayacağı" gerçeği gözetilerek, ekonomimiz güçlendikçe karşılıklı ilişkiler ve menfaatler doğrultusunda ekonomik ortaklıklar veya anlaşmalar yapılmalıdır.

Kıymetli misafirler ve değerli basın mensupları,

Büyük milletler zorlukları aşabilen milletlerdir. Milletimiz sınırlı imkanlarla 1071'de Anadolu'ya geldiğinde kendinden çok büyük güçleri yenmiş, yok oldu dendiği anda şahlanarak İstiklal Savaşı'nı başarı ile kazanmıştır. Ülkemizi dedelerinden bir emanet olarak gören bizler, hiçbir zaman bu ülkeyi terk etmeyeceğimizi ilan ederek, yurdunu seven ve bu ülkenin değerlerine sahip çıkan herkesi birlik ve beraberlik içinde tarihe yeni ve şanlı bir sayfa açmaya çağırıyoruz.

Bizler MÜSİAD üyeleri olarak bu zor zamanda ülkemizin aydınlığa çıkması için her türlü çalışma ve fedakarlığa hazır olduğumuzu buradan kamuoyuna duyuruyoruz.

Bizler için asıl olan Yaradan'ın rızası ve milletimizin selametidir.

Hepinizi saygı ve sevgi ile selamlarım.

DOSYA

Post-endüstriyel ekonomide kitle üretimine bir alternatif: Esnek uzmanlaşma

Dr. NUMAN KURTULMUŞ[1]

1. GİRİŞ

İleri sanayi toplumlarında özellikle son 10-15 yılda mikroteknolojinin öncülük ettiği değişim yoğun uluslararası rekabetin de etkisi ile yapısal değişimleri ortaya çıkarmıştır. Global değişim faktörleri yönetim ve örgütlenmede anlayış, yöntem ve teknik olarak bazı değişimleri de gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, teknolojinin son yıllardaki baş döndürücü gelişimi için ve işyerinin niteliklerini değiştirerek mikro planda "işin yeniden organizasyonu"nu zorunlu kılmaktadır.

Esasen hem nitelikleri hem de başta sosyal dengeler olmak üzere ekonomik, siyasal ve kültürel etkileri birbirinden oldukça farklı olan teknolojinin günümüze kadar gelişimi üç ana devreye ayrılabilir. İlk devre, tarımdan sanayi sektörüne yoğun işçi akımının yaşandığı ve kitle üretimlerinin gerçekleştirildiği sanayi devrimi sonrası dönemdir. İkinci olarak, büyük üretim hatları kullanılarak daha önce insan eksenli olan üretim ve montaj işinin büyük bir oranda otamatik makina/makina serilerine yaptırıldığı, mini ve makro bilgisayarların üretim hatlarına uyarlandığı dönemdir. Son olarak ise, özellikle 1980'li yıllarda büyük bir çıkış yapan ve 2000'li yıllara doğru olabilecek yeniliklerin artık tahminin güçleştiği bir hızla gelişen enformasyon ve bilgisayar teknolojisinin getirdiği yeni bir dönemdir. Piore ve Sabel[2]'in İkinci Sanayi Devrimi (Second Industria Divide) olarak isimlendirdikleri bu yeni dönemde mikro-prosesörlerin ve robotların yaygın kullanımı ile nitelik bakımdan otomasyondan çok daha farklılaşan yeni teknoloji ileri sanayi ülkelerinde post-endüstriyellik sürecine geçişin motor gücü olmuştur. Aslında sadece teknolojideki olağan dışı değişimin değil üretim ilişkilerinden insan ilişkilerine, uluslararası pazarlardaki değişimden farklılaşan güç dengelerine kadar bir dizi alanda yapısal ve niteliksel değişimlerin gözlendiği post-endüstriyel toplumlar sosyal felsefecilerden siyaset bilimcilere, ahlakçılardan ekonomistlere kadar tüm sosyal bilimcilerin araştırmalarında ilgi odağı haline gelmiştir.

Yeni ya da yüksek teknolojinin (high-technology) işgücünün yapısından mesleklerdeki değişime, sektörlerin tanımından üretim türlerine iş ilişkilerinin çoğu alanında önemli değişimlere yol açan etkileri gözlenmekle birlikte üzerindeki ittifak sağlanmış bir tanımından bahsetmek zordur. Esas olarak, "araştırma-geliştirme (R&D) harcamalarının miktarı, bilimsel ve teknik personelin toplam çalışanlar içindeki oranı ve ürün/ürünlerin karmaşıklığı gibi kriterlerin bir endüstrinin yüksek teknoloji sektörünün içinde varsayılması için genel ölçü olduğu"[3] kabul edilmektedir. Bu yüksek teknoloji türleri arasında bilgisayar ve telekomonikasyon teknolojileri endüstri toplumlarında postendüstriyel topluma geçişte ana rolü oynamış teknolojilerdir. Daha önceki teknolojilerden bir çok bakımdan farklı olan bu teknolojiler hem gelişme süratleri hem de yayılma hızları gözönüne alınarak "mega-teknolojiler" olarak da isimlendirilebilirler.[4]

1980'li yıllardan bu yana endüstri ilişkileri bilim dalındaki araştırma ve çalışmaların içinde genel olarak global piyasalardaki ve ekonomik ilişkilerdeki değişimi ve bunların işyerine ve işin yeniden organizasyonuna etkilerini anlamaya analiz etmeye odaklanmış olanlar önemli yer tutmaktadır. Bu makalede ileri sanayi ülkelerinde postendüstriyel ekonomilere geçiş sürecinin ortaya çıkardığı yapısal sorunlara karşı bir çözüm önerisi olarak Piore ve Sabel'in Esnek Uzmanlaşma (flexible specialization) kavramı ele alınacaktır.

1 İ. Ü. İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

2 Piore Michael J., Sabel Charles F., The Second Industria Divide, Basic Boooks, NewYork, 1984

3 Riche Richard W., Hecker Daniel E., Burgan John U., "High Technology Today and Tomorrow: A Small Slice of Employment Pie"; Rowan Richard L., Readings in Labor Economics and Labor Relations, Richard D. Irwin Inc., Illinois, 1985, s. 44.

4 Lund Robert T., "Manufacturing Technologies and Human Resource Policy"; Rowan, ibid., s. 369..

2. YÖNETİM KAVRAMI VE ÖRGÜTLENMEDE DEĞİŞİM

Teknoloji ve diğer sosyo-ekonomik koşulların değişimine paralel olarak yönetim kavramında özellikle kontrol fonksiyonunun uygulanmasında zaman içerisinde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Kapitalizmin gelişme evrelerini iş

ilişkileri açısından inceleyen önemli kitabında Edwards kontrol fonksiyonundaki değişimi tarihi süreci içerisinde beş aşamada incelemektedir.[5]

1. Girişimci Kontrol } Basit kontrol
2. Hiyerarşik Kontrol
3. Teknik Kontrol } Strüktürel kontrol
4. Bürokratik Kontrol
5. Kurum Kültürü

Edwards'a göre kapitalizmin gelişim süreci büyük oranda teknolojik gelişim süreci ile eş anlamlıdır. Sanayinin başlangıç dönemlerinde işin sahibi aynı zamanda işin ustası ve yöneticisi idi. Zamanla endüstrinin karmaşık hale gelmesi ile işyerindeki bütün faaliyetlerin bir kişi tarafından yönlendirilmesi imkansızlaştıkça farklı işlevlerden sorumlu farklı kişilerin yönetimi üstlenmleri ile kontrol fonksiyonunun bölünmesi ve bunun sonucu olarak da hiyerarşik yapılanmalar ortaya çıktı. Bu ikinci aşamanın endüstri ilişkileri açısından en önemli özelliği yönetici ve çalışanlar arasındaki uçurumu açmış olmasıdır Teknik kontrol aşaması ile işyerinde daha ziyade teknolojinin getirdiği değişime ayak uydurabilecek bir iş bölümü esas alınmıştır. Bürokratik kontrol aşaması ise profesyonel yöneticiler dönemidir. "Kapitalizmin (teknolojinin) değişimine paralel olarak yönetimin doğası da değişmiştir. Çok uluslu, çok ortaklı devasa şirketlerin gelişmesi sonucu eski tür girişimci-patron-kapitalist yöneticilerin sayısında azalma gözlenirken, onların yerini çok iyi eğitim görmüş, tecrübeli ve yüksek ücretler ödenen profesyonel yöneticiler (managerialism) almıştır.[6] Ancak, Toffler'in de altını çizerek vurguladığı gibi, modern organizasyonlarda profesyonel yöneticiler beklenenin tersine yeni bir bürokrasi türü oluşturmuşlar ve üstün enformasyon teknolojisinin sağladığı bilgi avantajını da kullanarak endüstri ilişkilerinde yeni bir güç odağı haline gelmişlerdir[7] Bu gelişmeye karşı post-endüstriyel ekonomilerde çeşitli iyileştirme önerileri gündeme gelmektedir Özellikle Japonya'nın dünya çapında bir sanayi ve ihracaat ülkesi olarak başdöndürücü bir hızla yükselişi Japon sistemine ilginin artmasını sağlamış, Japon yönetim sistemi ve tekniklerinin öncelikle gelişmiş Batılı ülkelerde işyerinin yeniden organizasyonu süreçlerinde uygulanması çalışmalarını hızlandırmıştır.[8] Bir yandan Japon sisteminin adaptasyon çalışmaları, diğer yandan davranışçı yöntem ve tekniklerin işyerinde artarak kullanımı post-endüstriyel ekonomilerde işçi-yönetim ilişkilerinde karşılıklı işbirliğini esas alan "kurum kültürü" kavramını öne çıkarmaktadır. Bu durum da, genel olarak işçi-işveren ilişkilerinde yönetimin gücünü kuvvetlendirmektedir. Buna karşı bir önlem olarak da, genellikle çalışanların karar verme süreçlerine katılımını sağlamayı hedefleyen "katılımcı yönetim" ve "endüstriyel demokrasi" çerçevesindeki öneriler önem kazanmaktadır.

Gerçekten, değişen global piyasa ve teknolojik koşullar çerçevesinde zorunlu hale gelen işin ve işyerinin yeniden örgütlenmesi (reorganization of work and workplace) süreçlerinde işçi sendikalarının güç ve etkilerinin azalmakta olduğu çoğu ileri sanayi ülkesinde gözlenen bir fenomendir.[9] Bu trend, şu an için tüm ülkeleri kapsamıyor olsa da teknolojinin gerek işin organizasyonunda gerek işgücünün nitelik ve konfigrasyonunda yol açtığı değişimlere paralel olarak önemli ölçüde genelleşme eğilimindedir. Sendikalar ise bu değişen şartlara ayak uydurabilmek için günümüzde özellikle ABD başta olmak üzere çoğu post-endüstriyel ülkede geleneksel ücret ve sosyal haklar pazarlığı sendikacılığından ayrılmaktadırlar. Söz konusu ülkelerde sendikaların yeni stratejileri, işyerinde prodüktiviteyi ve işbirliğini artırmayı hedefleyen yenilikçi yönetim yöntem ve tekniklerinin[10] uygulanmasına gönüllü katılarak işin yeniden örgütlenmesi süreçlerinde olabildiğince etkinlik sağlamaktır.[11]

5 Edwards Richard C., Contested Terrain, Basic Books, New York, 1979.

6 Aungles S.B., Parker S.R., Work, Organization and Change, Allen &Unwin, Sydney, 1988, s. 130.

7 Toffler Alvin, Power Shift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of 21st Century, Bantham Books, New York, 1990, ss. 25-45.

8 Turner Lowell, The Politics of Work reorganization: Industrial Relations Under Pressure in Contemporary World Markets, Univ. of California at Berkeley, yayınlanmamış doktora tezi, 1990, s. 2.

9 Bu konuda bkz: Freeman Richard B., "The Changing Status of Unionism Around The World"; Huang Wei-Chiao (edts.), Organized Labor at the Crossroads, W.E Upjohn Institute, 1989.

Goldfish Micheal, The Decline of Organized Labor in the United States, Chicago Univ. Press, Chicago, 1987.

Beaumont P.B., Change in Industrial Relations: The Organisation and Environment, Routledge, London, 1990.

10 JIT, QWL, QC's, esneklik, karar ve yönetime katılma gibi üretim ve yönetim alanlarındaki yeni teknik ve yöntem uygulamaları.

11 Turner Lowell, Democracy at Work: Changing World Markets and the Future of Labor Unions, Cornell Univ. Press, Ithaca, 1991, ss. 9-15.

Öte yandan, değişim sürecini ortaya çıkaran faktörlerin etkisi ile yönetim anlayışında gözlenen söz konusu değişim modern örgütlerin geleneksel örgütlerden hem yapı hem de prensipler açısından farklılaşması sonucunu doğurmuştur. Bu da, "ekonomik çevredeki köklü değişimlerin örgütlerin strateji, kültür, yapı ve çalışma şartlarında önemli değişimlere neden olmasının kaçınılmazlığındandır."[12]

Organizasyonel değişim ise, örgüt-çevre ilişkilerini gündeme getirmektedir. Örgütler, varlıklarını sürdürebilmek ve büyüyebilmek için etkisi altında bulundukları çevrenin koşullarına uygun davranmak zorundadırlar. Örgütler için dış kaynakların akışını kontrol etmek ve çevreye olan bu bağımlılıklarını bir avantaj haline getirme ana stratejik öncelik halini almaktadır. Çevre, en geniş anlamı ile "örgütsel performans ve sonuçları dolaylı ya da dolaysız olarak etkileyebilecek örgüt dışındaki her şeydir"[13] şeklinde tanımlanabilir. Çevredeki değişim doğal olarak örgütün stratejilerinde değişiklikler yapmasını gerekli kılacaktır. Bu stratejik değişimle organizasyonun yapısı, insan kaynakları ve teknolojisi gibi temel unsurlarındaki yeni açılımlarla değişen piyasa şartlarına ayak uydurabilmeleri sağlanır. Genel olarak, makro planda örgütün dış çevre koşulları global ve ulusal siyasal, kültürel ve ekonomik kuvvetlerin etkisi altında oluşur. Bu kuvvetler örgüt içerisinde birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen organizasyonel sistemleri (örgüt içi)de şekillendirirler. Değişen çevre şartlarının modern örgütlerde ortaya çıkardığı değişiklikler geleneksel örgütlerin organiasyonel özellikleri ile karşılaştırmalı olarak Tablo 1'de gösterilmektedir.

Çevre şartlarının zorladığı süreç içerisinde endüstri ilişkileri açısından ortaya çıkan değişikliklerden ikisi, işyeri organizasyonlarında daha esnek bir yapılanmanın ve yönetim-çalışanlar işbirliği sağlayıcı bir ilişki ve "kurum kültürü"nün oluşturulması yönündeki eğilimdir.[14] Bu çerçevede, Piore ve Sabel'in öncülük ettiği "esnek uzmanlaşma" akımı, global rekabet şartlarının ve ileri teknolojinin zorunlu kıldığı yeni iş ortamında gerçekleştirilen esnek üretim tekniklerinin maliyetleri azaltacağı ve standart üretimden farklı çeşitli üretime geçilmesini kolaylaştıracağı ve bunun için organizasyonunda da esnekliği gerekli kılacağını savunmaktadır

3. ESNEK UZMANLAŞMA (flexible specialization)

Ülkelerin sanayileşme düzeylerindeki ve ulusal ekonomik yapılarındaki farklılıklara rağmen endüstrileşmeye paralel olarak ortaya çıkan yeniliklere ekonominin adapte edilmesi tartışmalarında esneklik (flexibility) kavramı ön plana çıkmaktadır. Günümüzde çalışma şartlarından kurumların yapısına, insan kaynaklarının yönetiminden işyerinin yeniden organizasyonuna kadar igili alanların tümünde söz konusu kavram büyük önem kazanmaktadır. Ancak, esneklik kavramının ne anlama geldiği her zaman açık değildir. Üretim teknolojisindeki değişikliklere ve piyasadaki değişen talep şartlarına göre firmaların işe almada, işten çıkarmada ve çalışanların çalışma yer ve sürelerinin belirlenmesinde esnek davranmalarını ifade eden sayısal esneklik (numerical flexibility) terimin anlamlarından sadece birisidir. Ayrıca, firmanın değişen talebi karşılamak amacı ile üretim tekniklerinde değişiklik yapabilmesi ya da insan kaynaklarını değişen teknolojik şartlara adapte edebilme kabiliyetini ifade eden fonksiyonel esneklik (functional flexibility) de çalışanların niteliklerinin üretim prosesine göre uyarlandığı ve geliştirildiği bir süreci ifade eder. Böylece, çalışanlar açısından farklı becerileri ve işyerinin yeni teknolojik donanımını gerekli kılan değişim sürecini firmanın başarı ile yönetmesi mümkün olacaktır.[15]

Esneklik kavramını istihdam ilişkileri ve işyerinin yeniden örgütlenmesi açısından ele alan bilim adamları Piore ve Sabel'dir.[16] Piore ve Sabel mikroelektronik sanayinin tüm ekonomik strüktürde değişimlere yol açan en önemli teknolojik yenilik olduğunun altını çizmektedir. Çünkü, mikroelektronik sanayinin gelişimi robotiks sektörünün de gelişimini sağlamış, bu da üretim yöntem ve teknolojilerinde çok büyük bir esnekliği doğurmuştur. Gerçekten, eski tek-

TABLO 1
GELENEKSEL VE YENİ ORGANİZASYONLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Geleneksel Örgütler	Yeni Örgütler
Teknolojinin Kayıtsız Şartsız Dominantlığı	İnsan-makina Optimizasyon
İnsan: Makinanın Parçası	İnsan: Makinanın Tamamlayıcısı
Düşük İş Nitelikleri -tek ve sınırlı beceriler-	İşin Niteliklerinde Optimum Gruplama -çoklu ve geniş yetenekler-
Harici Kontroller -denetçi ve uzman kontrolleri, kontrol süreçleri-	Dahili Kontroller -kendi kendini kontrol eden alt sistemler, grup dinamikleri-
Dikey Örgütsel Şema, Bürokratik Yönetim	Yatay Örgütlenme, Katılımcı Yönetim
Çalışanlar Arasında Rekabet	Çalışanlar Arasında Arkadaşlık Ruhu -grup harmonisi-
sadece Örgütse Hedefler	Örgütsel Hedefler Yanında Grupsal ve Bireysel Hedefler
Yabancılaşma	Örgüte Bağlılık
Düşük Risk Alma	Yenilikçilik

Kaynak: Cross Micheal, *"Flexibility and Integration at the Workplace"*, ***Employe Relations,*** vol. 7, no. 1, 1985, s. 4.

12 Beaumont, ibid., s. 11.

13 Cummings Thomas G., Huse Edgar F., Organization Development and Change, dördüncü baskı, West Publishing o., St. Paul, MN, 1989, s. 397.

14 Beaumont, ibid., s. 10.

15 Appelbaum Eileen, Schettkat Ronald, The Impacts of Structural and Technological Change: An Overview"; Appelbaum, Schettkat (edts.), Labor Market Adjustment to Structural Change and Technological Progrees, Preager, New York, ss. 4-5.

16 Bkz: Sabel Charles F., Work and Politics: Division of Labour in Industry, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1982.

Piore, Sabel, ibid., ss. 258-280.

Piore M., "The Decline of Mass Production and Challenge to Union Survival", Industrial Relations Journal, vol. 17, no 3, 1986, ss. 207-213.

TABLO 2

PIORE VE SABEL'İN ANALİZLERİ ESAS ALINARAK ESKİ VE YENİ SİSTEMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Boyut	Eski Sistem	Yeni Sistem
Uluslararası Düzenleyici Sistem	Finans ve Uluslararası Ticarette ABD Hakimiyeti (Bretton-Wodds Sistemi)	
Ulusal Makro Ekonomik Sistem	Keynesci Model (hükümet yönlendirmeleri)	
İşletme Organizasyonu -mikro sistem-	Dikey Örgütlenmiş Entegre İşletmeler	Yatay-İlişkili Gruplar Endüstriyel Bölgeler Network Sistemleri
Üretim Sistemi	Kitle Üretimi	Esnek Uzmanlaşma
İşyerindeki Uygulama	Taylorizm	Geniş Alana Yayılmış Serbest Çalışma

nolojide ürünün bizzat kendisinin değiştirilmesi söz konusu iken, robotların yeniden programlanabilme özellikleri sayesinde sadece programların değiştirilerek robotların kaldırıp atılmaksızın farklı üretim süreçlerinde kullanılabilmleri mümkün olmaktadır. Bu da, üretim sistemlerinde radikal değişiklikleri gerektirir ve işin yeniden organizasyonunu gündeme getirir.

Aslında "esnek uzmanlaşma", ileri sanayi ülkelerinde gözlenen yapısal sorunlara karşı, özellikle kitle üretimine bir alternatif olarak ileri sürülen mikro bir politika önerisidir. Bu açıdan, "esnek uzmanlaşma kapitalist sistemde bir iyileştirmenin aracı ve gelişmiş ülkeler arasında rekabet davranışlarını açıklayan yeni bir model ve ileri teknolojinin yönlendirdiği iş dünyasının yeni dinamikleri içerisinde bunların sağlanması amacı ile firmaların uyarlamak zorunda oldukları bir yöntem olarak"[17] kabul edilmektedir.

Bilindiği gibi ikinci dünya savaşı sonrası ileri kapitalist ülkelerde kitle üretimini esas alan bir sanayi politikası uygulanmıştır.[18] Çalışanların çok fazla vasıflı olmalarını gerektirmeyen teknolojiler, iş organizasyonun Taylorist formatları[19] içerisinde standart tüketim maddelerinin üretilip, geniş ve farklılık arzetmeyen pazarlara dağıtılmasında başarılı olunmasını sağlanmıştır.[20] Ancak, mikroteknolojinin uygulanmaya başlaması ile gerek işyerindeki üretim ve iş ilişkilerinin, gerekse genel istihdam ve rekabet şartlarındaki değişmeler sonucu kitle üretiminin gerektirdiği iş organizasyonunda başarılı olan yöntemler geçerliliklerini özellikle post-endüstriyel ekonomilerde yitirmeye başlamışlardır. Ayrıca, ekonomide gözlenen global durgunluk ve düşüşe ek olarak söz konusu ülkelerde karşılaşılan strüktürel sorunlar işin organizasyonunda ciddi adaptasyon çalışmalarını gerekli kılmaktadır.

Piore ve Sabel, ikinci sanayi devrimi (second industrial divide) olarak adlandırdıkları ileri sanayi ülkelerinin günümüzde yaşamakta oldukları dönüşüm (transformation) sürecinde karşılaştıkları -yukarıda bahsedilen- sorunlara çözüm olarak muhtemel iki farklı stratejinin olabileceğine dikkat çekerler. Bunlardan ilki, Keynesci makro ekonomik kuralların bir uzantısı şeklinde gelişen ve global ekonomik strüktürel sorunlara karşı uluslararası ekonomik düzende yeniden yapılanmaları öngören çokuluslu Keynescilik (multinational Keynesianism)[21], ikincisi ise mikro düzeyde teknoloji-örgüt uyumlaştırmasını esas alan esnek uzmanlaşmadır. Bu iki strateji aslında temelde birbirleri ile çelişen politikalardır. Şöyle ki, çok-uluslu Keynescilik kitle üretiminin baskın prensipleri üzerine bina edilirken, esnek uzmanlaşma kurumlaşmış teknolojik prensiplerden oldukça uzaklaşmakta ve bir anlamda birinci sanayi devrimi ile son bulan zanaat esasına dayalı üretim (craft production) türüne geri dönüşü hızlandırmaktadır.[22] Daha ziyade uluslararası iktisat biliminin alanına giren çok uluslu Keynescilik bu makalenin kapsamı dışında kalmaktadır. Endüstri ilişkileri açısından önem taşıyan alternatif iyileştirme stratejisi ise esnek uzmanlaşmadır.[23]

Piore ve Sabel'in paradigması değişim sürecini deterministik açıdan inceleyen bir paradigmadır. Buna göre, ekonomik çevredeki değişim üretim sistemlerinde değişimi doğurmuş, üretim sistemlerindeki değişiklikler de endüstri ilişkilerinde değişimi zorunlu kılmaktadır. Bunun anlamı da, işyerinin örgütlenmesinde önemli değişikliklerin yapılması demektir. Sözkonusu süreç şu şekilde gösterilebilir.

Ekonomik Çevrede Değişim
↓
Üretim Sistemlerinde Değişim
↓
Endüstri İlişkilerinin Değişimi

Tablo.2'de Piore ve Sabel'in esnek uzmanlaşma önerileri çerçevesinde eski ve yeni sistemler farklı boyutlar açısından karşılaştırılmalı olarak analiz edilmektedir. Tablo'dan da görüleceği gibi global ve ulusal makro ekonomik sistemler açısından Piore ve Sabel mevcut sistemlere alternatif bir sistem önermemektedir. Yani, dünya ekonomisinde gözlenen genel sorunların çözümünü kapitalist sistemin bünyesinde yeniden yapılanmayı gerektirecek çözümler yerine işletme örgütlenmesi, üretim sistemleri ve bunların işyerine uygulanması ile ilgili

17 Tailby Stephanie, Whitson Colin, Manufacturing Change: Industria Relations and Restructuring, Basil Blackwell, Cambridge, MA, 1989, s. 6.

18 Ortalama vasıfsız işçiyi ve çok iyi belirlenmiş iş tanımlarını esas alan bu sanayileşme politikasının en yaygın uygulaması büyük seri üretim hatlarında talebin yoğun olduğu her tur malın üretildiği ABD'de olmuştur. Bu politika genelde akademik çalışmalarda "Fordizm" olarak adlandırılmaktadır.

19 Herhangi bir işin tüm detaylarının iş ve zaman etüd ve analizleri ile tanımlandığı ve böylece o işi icra eden kişiye zaten hiç bir insiyatif kullanma şans ve ihtiyacının bırakılmadığı ve sonuçta işyerini prodütiviteyi artırmak uğruna çekilmez bir şekilde işçiler açısından monoton hale getiren yönetim teknikleri kastedilmiştir.

20 Tailby, ibid., s. 5.

21 Multinational Keynesianism, uluslararası eknomik düzende mevcut kurumların (IMF, GATT gibi) yeniden organizasyonu ile canlılık kazanması ve özellikle ileri sanayi ülkelerinin kendi aralarında karşılıklı pazar dengelerinin korunmasını amaçlayan bir politikadır. Bkz: Piore, Sabel, ibid., ss. 252-257.

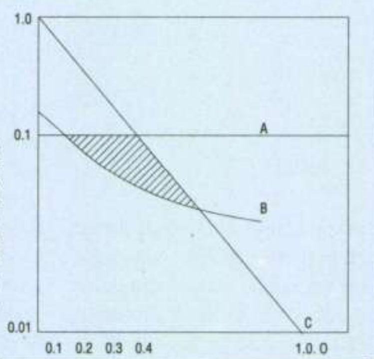
22 Piore, Sabel, ibid., s. 6.

23 Ibid., s. 258.

mikro düzenlemelerde görmektedirler. Daha açık bir ifade ile, eski teknolojinin kitle üretimi yerine esnek uzmanlaşma, dikey örgütlenmiş büyük organizasyonlar yerine birbirleri ile irtibatlı alt gruplar şeklinde yatay bir örgütlenme ve çok spesifik tanımları yapılmış işler yerine geniş bir alana yayılmış esnek işler önerilmektedir. Esasında, bu değişimler sadece öneri olmaktan öte, post-endüstriyel ekonomilerde özellikle ABD'de gelişme trendinde olan fenomenlerdir. Burada dünya ekonomisinde ve özellikle ileri sanayi ülkelerinde gözlenen sorunların durumsal mı, yoksa kapitalist sistemin gelişim sürecinin doğal strüktürel sorunları mı olduğu tartışmasına da dikkat çekmek isteriz.

Mikroroteknoloji ve bilgisayarların sanayide yaygın kullanımı maliyetleri önemli ölçüde düşüren esnek üretim teknolojilerinin uygulanmasını mümkün kılmaktadır. Piore ve Sabel'e göre, üretim sürecindeki esneklik ise sanılanın aksine işgücünde bir dağılma/parçalanma (balkanization) yerine entegrasyonu sağlayarak bir prodüktivite artışını doğuracaktır. Ayrıca, çeşitli ve nitelikli mal ve hizmetlerin üretimine doğru teknolojik değişim daha yüksek nitelik ve becerileri olan işgücünü gerekli kılacaktır.[24] Buradaki stratejik soru, insan kaynakları yönetimi açısından sözkonusu esnekliğin nasıl sağlanacağıdır. İşletmeler yeni teknolojinin gerektirdiği üstün vasıflı elemanları ya kendi bünyelerinden çıkarırlar/yetiştirebilirler[25], ya da firmadışından transfer edebilirler. Burada önemli olan gerekli insan kaynaklarının en kısa sürede sürece dahil edilebilmeleridir. Çünkü, firmanın esnek üretim teknolojilerine geçmesindeki amaç, kitle üretiminin hantal yapısının getirdiği maliyet yüklerini en aza indirmektir. Zaten, işletmenin tüm alanlarında esnek uzmanlaşmaya geçilmesinin amacı maliyet etkinliği (cost effectiveness) ve prodüktivite artışının sağlanmasıdır. Bu açıdan işletmeler yukarıdaki iki yoldan birini seçmeleri yerine, dahili ve harici istihdam piyasalarının dinamik bir kombinasyonu şeklinde politikalar da geliştirebilirler.

ŞEKİL 1
FARKLI ÜRETİM TEKNOLOJİLERİNİN MALİYETLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Yıllık Üretim (milyon olarak)
A: Elle Çalışan Üretim Sistemi
B: Mekanize (insan kontrollü) Üretim Sistemi
C: Bilgisayarlarla Programlanabilir Sistem
Kaynak: Piore, Sabel, ibid., s. 259.

Esnek uzmanlaşmanın uygulanabilmesi için iki ön şartın varlığı kabul edilir. Bunlardan ilki bilgisayarlar ve mikroteknolojinin üretimde yaygın olarak kullanılması, diğeri ise talebin yapısında önemli farklılaşmaların ortaya çıkmış olmasıdır. Bilgisayarların teknolojide kullanımı ile maliyetlerdeki etkinlik arasında pozitif bir korelasyonun varlığı çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur.[26] Bu konuda yapılmış bir araştırmanın sonucu Şekil.1'de gösterilmiştir.

Şekil bilgisayarla programlanmış, elle çalışan ve insan kontrollü mekanize üretim hatları gibi maliyetleri ve ürün çıktıları arasındaki korelasyonu göstermektedir. Bilgisayar destekli teknolojinin uygulanması ile ortaya çıkan tasarruf taralı alan kadardır. Esnek uzmanlaşmanın bilgisayar destekli teknolojiyi kullanan işyerlerinde başarı ile uygulanması eğrinin biraz daha sola kaymasını sağlayarak toplam maliyet tasarruflarının büyümesine yol açacaktır. Bu da, esnek uzmanlaşmanın uygulanması ile işgücünün prodüktivitesinin artırıldığı anlamına gelmektedir.

4. "ESNEK UZMANLAŞMA" PARADİGMASININ TENKİDİ

Piore ve Sabel'in esnek uzmanlaşma kavramı, kitle üretiminin geçerliliğini kaybettiği ileri sanayi ülkelerinde ekonominin yeniden yapılanma sürecine insan kaynakları yönetimi ve teknolojinin işyerine uyarlanması açısından esnekliği katarak başarılı bir alternatif sistemi ortaya koymaktdır. Piore ve Sabel'in yaklaşımı post-endüstriyel dönüşümü analiz eden çalışmalar içinde en önemlilerin birisi olmakla birlikte kanaatimize göre bazı eksikliklerinin de altı çizilmelidir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

a- Piore ve Sabel'in analizlerindeki en önemli eksiklik, uluslararası ekonomik sistem ve makro ekonomi açısından eski sistemin geçerliliğini kaybetmiş olduğunu ifade etmekle birlikte yeni öneriler getirmiş olmamalarıdır. Gerçekten, özellikle Japonya'nın başdöndürücü bir şekilde global pazar ve teknolojik üstünlükleri ele almaları, Almanya, İtalya gibi bazı Avrupa ülkelerinin başarılı ihracat politikaları ve Güney Doğu Asya'da Singapur, Kore, Tayvan vb. ülkelerin yükselişleri gibi nedenlerle global güç dengeleri değişmiş ve ABD dünya ekonomisinin liderliğini kaybetmiştir. Bunun sonucu olarak da, ikinci dünya savaşı sonrası ABD'nin hükümranlığı altında yürütülen uluslararası ticaret ve finansmanı düzenleyici sistemin (bretton-woods sistemi) kurumları ekonomideki dönüşüme cevap veremediği için önemini yitirmiştir.

Yine, Piore ve Sabel hükümet yönlendirmelerine dayalı Keynesci makro ekonomik politikaların geçerliliğini kaybettiklerini söylemekte, fakat tanımladıkları mikro ekonomik sistemi düzenleyecek ulusal kurumların neler olabileceği konusunu açık bırakmaktadırlar.

b- İkinci olarak, esnek uzmanlaşma kavramı post-endüstriyel ülkelerdeki konvensiyonel sanayinin gerilemesine bağlı olarak gelişen işsizlik sorununun önemini ihmal etmektedir. Bilindiği gibi günümüzde global anlamda sermayenin yüksek hareketliliği (hypermobility of capital) ile üretim ve pazarlamanın önündeki ulusal sınırlar kalkmıştır. Bunun post-endüstriyel ekonomiler açısından anlamı, sermayenin işgücü ve diğer üretim girdilerinin kendilerinden çok daha ucuz olduğu bölgelere kayacağı, bunun da zaten sözkonusu ekonomilerde varolan işsizliği artıracağıdır. Bunun en açık örneği Güney Do-

24 Appelbaum, ibid., s.6

25 Bu konu, insan kaynakları yönetiminde çağdaş konulardan biri olan Dahili İstihdam Piyasaları (internal labor markets) yaklaşımının çerçevesinde incelenmelidir. Hem rekabet şartlarının giderek ağırlaşması nitelikli elemanları kaybetmenin fırsat maliyetini artırmış olması hem de işletmelerin globalleşmesi büyük firmaları üstün nitelikli elemanlarını elde tutmalarını ve geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, çalışanlarının gelişimini kendi şirketleri bünyesinde oluşturdukları dahili istihdam piyasaları sayesinde sağlayan Japonların bu konudaki başarıları çoğu Batılı firmanın da aynı yola başvurmasını özendirmektedir.

26 Piore, Sabel, ibid., ss. 258-262.

27 Bkz: Barry Bluestone, Harrison Bennett, The Deindustrialization of America, Basic Books, New York, 1982. Scharpf Fritz W., "Structures of Post-industrial Societies or Does Mass Unemployment Disappear in the Service Economy"; Appelbaum, et. al., ibid.

ğu Asya ve Güney Amerika'daki azgelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki ABD firmalarının üretimleridir. ABD-Kanada ve Meksika arasında gerçekleştirilen Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgeleri (NAFTA) anlaşmasının ABD sermayesinin Meksika ve kısmen de Kanada'ya kayacağı, bunun da zaten işsizlik sorununun giderek artan boyutlarda devam ettiği ABD'deki işsizliği ve ekonomik durgunluğu daha da artırıp artırmayacağı ABD'de endüstri ilişkileri alanında tartışılan önemli konulardan biridir.

Piore ve Sabel kitle üretimine karşı esnek uzmanlaşma önerileri ile üretim ve pazarlamada maliyet etkinliklerini sağlarken, post-endüstrileşmenin getirdiği ilave istihdam sorununu çözmeye yönelik makro politikalardan bahsetmemektedirler. Halbuki, bazı yazarlar post-endüstrileşmenin getirdiği en önemli sorunun sanayileşmedeki düşüş ve buna bağlı gelişen ek işsizlik olduğu kanısındadırlar.[27]

c- Piore ve Sabel'in esnek uzmanlaşma önerileri insan kaynakları yönetimi açısından yüksek beceri ve niteliklere sahip işgücüne uymaktadır. Onların analizleri çerçevesinde, Tablo. 1 ve Tablo. 2'de de gösterilen yeni örgütlerin yapısına sadece yüksek vasıflı elemanlar adapte olabilirler. Diğer bir ifade ile, Piore ve Sabel'in öngördükleri dönüşüm (kitle üretimine karşı esnek uzmanlaşma) ancak yüksek vasıflı elemanlarla sağlanabilir. Gerçekte ise istihdam piyasalarında farklı türde işler vardır. Genel olarak işleri yüksek nitelikli işler, iyi ücretli orta vasıflı işler ve vasıfsız işler şeklinde üçe ayırmak mümkündür. Günümüzde, gelişmiş ülkelerde post-endüstrileşmeye paralel olara istihdam üretim sektöründen servis ve hizmetler sektörüne kaydıkça yüksek nitelikler gerektiren işler sayıca artmakta, iyi ücretler ödenen orta nitelikli işlerde ise dramatik bir azalma gözlenmektedir. Buna karşılık, vasıfsız işler (örneğin fast-food restoranlarda çeşitli işler gibi) sayısal önemini korumaktadır. Bu bakımdan kanaatimizce, vasıfları açısından yüksek esneklik göstermeyen işgücünün Piore ve Sabel'in öngördükleri sisteme adapte edilmesi sorusunun varlığı ise toplam istihdam içinde önemli bir kesimin gözardı edilmesi gibi endüstri ilişkileri açısından ciddi bir perspektif eksikliğidir.

28 Hyman Richard, "Flexible Specialization: Miracle or Myth?"; New Technology and Industrial Relations, Basil Blackwell, London, New York, 1988, s. 49.

29 Tailby, et. al., ibid., s. 6.

d- Esnek uzmanlaşma sistemi hem üretim teknolojisinde hem de insan kaynaklarının yönetilmesindeki sayısal ve fonksiyonel esneklikle, zaten post-endüstriyel ekonomilerde daha çok işverenlerin lehine dönmekte olan süreçte işçi-yönetim ilişkilerinde yönetimin kontrolünü artırmaktadır. Gerçekten günümüzde ileri sanayi ülkelerinde istihdamın servis sektörüne kayması, işgücünün vasıf derecelerinin artması, sendikalar ve işçi partileri gibi kurumların güç ve etkinliklerinin azalma trendinde olması, Japonların işbirliği esasına dayalı işçi-yönetim ilişkilerinin etkisi, davranışçı yöntem ve tekniklerin yaygın kullanımı gibi nedenler endüstri ilişkilerinde yönetimin etkisini artırmaktadır. Buna Hyman, esnek uzmanlaşmanın dahili istihdam piyasasında esnekliği doğuracağı, bunun da sanılanın aksine uzun dönemde üstün nitelikli elemanların harici istihdam piyasalarındaki esnekliğini azaltarak, başlangıçta yüksek vasıflı elemanlar lehine oluşan avantajların giderek yönetimin lehine döneceğini de ilave etmektedir.[28]

SONUÇ

Günümüzde bir yandan teknolojinin hızla gelişmesi, diğer yandan rekabetin giderek globalleşmesi ve artması ekonomik strüktürde önemli değişiklikleri zorunlu hale getirmektedir. Bu değişim en çok post-endüstrileşmeye paralel olarak ileri sanayi ülkelerinde kendini hissettirmektedir. Değişim olgusunun dinamikliği ise, ortaya çıkan sorunlara çözümler getirilmesini yaşamsal kılar. Bu çerçevede, özellikle post-endüstriyel toplumlarındaki yapısal sorunlar etrafındaki güncel tartışmalar oldukça yoğunlaşmaktadır.

Özetle, geleneksel kitle üretiminin yerine Piore ve Sabel'in önerdikleri esnek uzmanlaşma sistemi firmaların değişen teknolojik koşullar altında değişen talebi karşılamak için insan kaynaklarının yer ve işlevlerinin rahatlıkla değiştirilebilmesine imkan tanıyacak bir yeniden yapılanmayı öngörmektedir.[29] Böylece, maliyetlerde etkinlik sağlanarak işgücünün prodüktivitesi arttırılmış olacaktır.

Herne kadar henüz ülkemizde post-endüstrileşmenin yapısal sorunları yaşanmıyorsa da, ülke ekonomisinin globalleşmesine bağlı olarak benzer sorunlarla yakın bir gelecekte karşılaşılacaktır. Onun için, bu makalede esnek uzmanlaşma konusu gündeme getirilirken, aynı zamanda muhtemel değişimlere karşı Türkiye ekonomisinin endüstri ilişkileri açısından da uyarlanma sorununa da dikkat çekilmek istenmiştir.

KANAKÇA

Appelbaum Eileen, Schettkat Ronald, "The Impacts of Structural and Technological Change: An Overview"; Labor market Adjustment to structural Change and technological Progrees,Appelbaum, schettkat (edts.), Preager, New York, 1990, ss. 3-14.

Aungles S.B., Parker S.R., Work, Organization and Change, Allen&Unwin, Sydney, 1988.

Barry Bluestone, Harrison Bennett, The Deindustrialization of America, Basic Books, New York, 1982.

Beaumont P.B., Change in Industrial Relations: The Organisation and Environment, Routledge, London, 1990.

Cross Micheal, "Flexibility and Integration at the Workplace", Employee Relations, vol. 7, no. 1, 1985.

Cummings Thomas G., Huse Edgar F., Organization Development and Change, dördüncü baskı, West Publishing Co., St. Paul, Minnesota, 1989.

Edwards Richard C., Contested Terrain, Basic Books, New York, 1979.

Freeman Richard B., "The Changing Status of Unionism Around The World";

Organized Labor at the Crossroads, Huang Wei-Chiao (edts.), W.E Upjohn Institute, 1989.

Goldfish Micheal, The Decline of Organized Labor in the United States, Chicago Univ. Press, Chicago, 1987.

Hyman Richard, "Flexible Specialization: Miracle or Myth?", New Technology and Industria Relations, Hyman Richard, Streek Wolfgang (edts.), Basil Blackwell, London, New York, 1988, s. 48-60.

Lund Robert T., "Manufacturing Technologies and Human Resource Policy"; Readings in Labor Economics and Labor Relations, Rowan richard L. (edt.), Richard D. Irwin Inc., Illinois, 1985.

Piore Michael J., Sabel Charles F., The Seond Industrial Divide, Basic Boooks, New York, 1984.

Piore M., "The Decline of Mass Production and Challenge to Union Survival", Industrial Relations Joural, vol. 17, no. 3, 1986, ss. 207,213.

Riche Richard W., Hecker Daniel E., burgan John U., "High Technology Today and Tomorrow: A Small Slice of Employment Pie"; Readings in Labor Eonomics and Labor Relations, Rowan Richard (edt.), Richard D. Irwin Inc., Illinois, 1985.

sabel Charles F., Work and Politics: Division of Labour in Industry, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1982.

sharpf Fritz W., "Structures of Post-industrial Societies or Does Mass Unemployment Disappear in the Service Economy"; Labor Market Adjustment to Structural Change and Technological Progrees, Appelbaum, Schttkat (edts.), Preager, New York, 1990.

Tailby Stephanie, Whitson Colin, Manufacturing Change: Industrial Relations and Restructuring, Basil Blackwell, Cambridge, MA, 1989.

Toffler Alvin, Power Shift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of 21st Century, Bantham Books, New York, 1990

Turner Lowell, Democracy at Work: Changing World Markets and the Future of Labor Unions, Cornell Univ. Press, Ithaca, 1991.

Turner Lowell, The Politics of Work Reorganization: Industrial Relations Under Pressure in Contemporary World Markets, Univ. of California at Berkeley, yayınlanmamış doktora tezi, 1990.

Rusya'da işler zor

daha az tank, daha az iş

FAHRİ SOLAK

Eski SSCB'nin beklenmedik bir hızla dağılması Rusya Federasyonu'nu ekonomik açıdan zor durumda bıraktı. Ekonomik durumun kötüleşmesi ile, bütçeden askeri harcamalar için ayrılan pay da azaldı ve askeri üretim duracak noktaya geldi. Eski Sovyet döneminde Rusya'nın 74 şehrinde yaşayan insanların % 80'i askeri alanda üretim yapan fabrikalarda çalışmaktaydı. Sözkonusu olumsuz gelişme üzerine bu insanlar işsizlikle yüz yüze kalırken, bu şehirlerde de ekonomik ve ticari hayat felç oldu. Askeri fabrikalar ya faaliyetlerini durdurdular, ya da başka alanlarda üretim yapmaya yöneldiler.

Rusya'da haftalık olarak yayınlanan Argümentı i Faktı gazetesinin bildirdiğine göre, Rusya tarihinde bütçeden askeri harcamalara ayrılan payın en az olduğu yıl 1992 yılı oldu. Bu yılda bütçeden askeri harcamalar için ayrılan pay, daha önceki yıllara göre % 68 azaldı. Bunun üzerine işçiler yanında, Araştırma Enstitülerinde çalışan bilim adamlarının da % 50'si işinden oldu.

Bu olumsuz gelişmeler, askeri sanayi yöneticilerinin üretim şevkini de kırdı. Bu yöneticiler, fabrikalarını yeni üretim alanlarına kaydırarak işçilerine iş ve ücret vermenin yollarını araştırmaya başladılar. Mesela Navasibirk kentindeki Oksit adlı silah fabrikasının yöneticisi yurtdışına göndermek üzere silah üretmek için hükümetten kredi istedi. Kağıt üzerinde kabul edilen bu talep uygulamaya geçirilemedi. Yine Obniskomo Fizik-Enerji Enstitüsü'ne hükümet 24 ayrı konuda araştırmalar yapmak kaydıyla 1 milyar ruble yardımda bulundu. Araştırılması istenen konular arasında nükleer reaktörler, askeri plutonyum, uzay araştırmalarında kullanılmak üzere yoğunlaştırılmış reaktör konuları da yer alıyor. Bu alanlarda Rusya'nın ABD'den de ileride olduğu iddia ediliyor. Adı geçen enstitüden Kanser tedavisinde kullanılan radyoaktif izopot da ihraç ediliyor. Hükümet bu enstitü-

SİLAH ÜRETİMİNDEKİ DÜŞÜŞ*

	1990 Yılındaki Üretim	1992 Yılındaki Üretim	Değişim %
Helikopter	70	5	- 92.9
Top	1900	450	- 76.3
Nükleer Başlıklı Roket	190	45	- 76.3
Avcı Bombardıman Uçağı	575	150	- 73.9
Askeri Piyade Aracı	3600	1100	-69.4
Denizaltı	20	8	-60.0
Tank	1300	675	- 48.1
Jet Uçağı	35	20	-48.9

*1990 Yılı SSCB kaynaklarına Göre
1992 Yılı Rusya Kaynaklarına Göre

nün çalışmalarından son derece memnun olduğu için buradaki bilim adamlarının ayrılmaması için yoğun gayret gösteriliyor.

Harkof şehrinde bulunan Malişev Tank fabrikası 1992 yılında sipariş alamadığı için hiç tank üretememiş, bunun üzerine motosiklet ve yangın söndürücü araçlar üretimine yönelmiştir. Tank üzerinde silah monte edilen yere su püskürtme mekanizması monte edilerek yangın söndürücü araç haline dönüştürülüyor ve geniş çaplı yangınlarda kullanılabiliyor. Yine Tula şehrindeki Stamp Mermi Fabrikası da şimdi semaver, portatif yangın söndürücüler, kalorifer peteği, gaz ocağı gibi ürünleri üretmeye yönelmiş bulunuyor.

Bu büyük ölçekli fabrikalar halihazırda Rusya'nın ihtiyacı olan ürünleri değil, kendi çıkarabileceği ürünleri imal ediyorlar. Şu anda bu fabrikalar silah üretmekle başka alana uyarlanmak arasında kalmanın ikilemini yaşıyorlar. Rusya Savunma Bakanlığının bugünlerde çözmek durumunda olduğu önemli sorunlardan biri de bu. Yetkililer mevcut tesislerden, stratejik atom araştırma merkezlerinin, elektronik casusluk sistemleri üreten tesislerin ve teknolojinin gelişmesine katkıda bulunabilecek araştırma ve üretim kurumlarının muhafaza edileceğini, diğerlerinin başka alanlara kaydırılacağını belirtiyorlar.

ABD'li uzmanlara göre 1992 yılında Rusya silah satışından 1.3 milyar Dolar kazandı. Rusya Savunma Bakanlığı kaynaklarına göre ise bu rakam 2.7 milyar Dolar. Ancak bu rakamın da gerçeği tam yansıttığı kesin değil.

Yukarıdaki tabloda Rusya'nın silah üretiminde son yıllardaki düşüşü çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

RÖPORTAJ

Serbest piyasa ekonomisi ve İslam

Doç. Dr. OSMAN ESKİCİOĞLU İLE BİR RÖPORTAJ

İslam'ın getirdiği sistem: (hukuku ve ekonomiyi de içine alan o bütün) ne sadece bireyi ve ne de yalnız toplumu ele alır. İslamda ferd ve toplum dengesi vardır. Onun için İslam ekonomisinin genel karakteri, üretimde mülkiyet esas olup, herkes kazandığına sahip olur.

röportaj **ABDÜLKADİR KARAMAN**

Doç Dr. Osman ESKİCİOĞLU, 1943'de Denizli'de doğdu, İzmir İmam-Hatip Lisesi ve Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdi, 1979 yılında Erzurum İslami İlimler Fakültesinde "İslam Ekonomisinde Gelir Dağılımı" üzerine doktora yaptı. 1979 yılında İzmir Yüksek İslam Enstitüsünde öğretim görevlisi olan ESKİCİOĞLU, 1989 yılında doçent oldu. Eserleri arasında "Amme Velayeti", "İslam Hukukunda Gayr-ı Meşru Sayılan Gelirlerin Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi", "Modern Vergi Anlayışı ve Zekat", "İslam Açısından Enflasyon ve Para" isimli araştırmaları vardır.

ÇERÇEVE - İslamın öngördüğü bir ekonomi projesinin temel prensipleri nelerdir?

Doç. ESKİCİOĞLU - Efendim, önce izin verirseniz İslamın bir ekonomi öngörüp görmediği üzerinde duralım. Çünkü bu konu ile uzaktan ve yakından alakalı olan bazı kimseler, İslam ekonomisi diye bir şey yoktur diyorlar. Tabii bu yanlıştır, biz bunu kabul etmiyoruz. Çünkü İslam, dağa, taşa, hayvana veya bitkiye değil; insana gelmiştir. İslam insanın ferd, aile, toplum-devlet ve devletler arası problemlerini çözmek üzere gelmiştir. Ekonomi de insanın davranışlarını ele alan bir ilimdir. Dolayısıyla insana gelmiş olan bir dinin, insan davranışı demek olan ekonomi hakkında susması, bir esaslar zinciri getirmemesi mümkün değildir. Genel olarak ekonomi, üretim, tüketim, mübadele ve tedavül bölümlerine ayrılır. Bütün bu konular hakkında pek çok ayet ve hadisler vardır. Bakın İslam hukuku diye bir ilim var. Bu ilim dalı, ayet ve hadislere dayanarak çıkarılmış ve müstakil hale gelmiştir. Ekonomi ise; henüz geçmişi yeni olan bir ilimdir. Onun için İslam ekonomisinin esasları, Kur'an ayetlerinde, peygamberin hadislerinde ve fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde bulunmakta. Bu kaynaklardan alınıp henüz müstakil bir ilim haline gelmemiştir. İşte bugünün İslam alimlerinin işi; İslamın önerdiği bir toplumun ekonomi projesinin temel prensiplerini ortaya koymak olmalıdır. Çünkü çağımız ekonominin önem kazandığı bir çağ olup, toplumu meydana getiren kurumların merkezinde ekonomi bulunmaktadır. Benim kanaatıma göre zaten bugünkü yanlış ekonomi anlayışlarını düzeltecek tek kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü ekonominin kanunları Allah tarafından konulmuştur.

Az önce ekonominin bölümlerini söyledim. İslamda ekonomi, sistemin bir parçasıdır. Herşeyden önce şunu söylemem lazım: İslamın hukuku, ekonomisi ve insan için getirmiş olduğu herşey hep kendi nev-i şahsına mahsustur; yani diğer sistem ve ideolojilere benzemez. Mesela; İslam'ın getirdiği sistem: (hukuku ve ekonomiyi de içine alan o bütün) ne sadece bireyi ve ne de yalnız toplumu ele alır. İslamda ferd ve toplum dengesi vardır. Onun için İslam ekonomisinin genel karakteri, üretimde mülkiyet esas olup, herkes kazandığına sahip olur. Kadın da çalışır ve herkes kendi çalıştığının maliki olur. Çünkü Kur'an'da "Erkekler için çalışıp kazandıklarından bir pay; kadınlar için çalışıp kazandıklarından da yine bir pay vardır" (Nisa 4/32), buyurulmaktadır. Tüketimde ise İslam paylaşım esasını getirmiştir. Çalışıp kazanamıyanların da yeme, içme, giyme ve barınma ihtiyaçları karşılanacaktır. Burada kanuni ve ahlaki olmak üzere iki kaynak vardı: Birisi fakir denilen ve iş gücü olmayan muhtaçlara devlet bütçesinden fakirlik maaşı bağlanır (Tevbe 9/60). Diğeri ise müslümanlar muhtaçlara gerek ferdi olarak gerekse hayır kurumları vasıtasıyla yardımda bulunurlar (Bakara 2/267). Mübadelede ise İslam rekabet ve serbest piyasa esaslarını getirmiştir.

Bu Kur'an'da "Allah alış verişi helal, faizi ise haram kılmıştır" diye formüle edilmiştir. Para, banka ve kredi konularında, İslam devlet denetim ve gözetimini getirmiştir. Zaten İslamda Devletin savunma, güvenlik ve vergileri toplama, gerektiği yerlere dağıtma gibi asli görevlerinin yanında topluma genel olarak nezaret etme vazifesi vardır (Bakara, 2/104). Bugün serbest piyasa ekonomisinden bahsediliyor. Halbuki bugün ekonomilere İslamın ekonomi gözlüğüyle baktığımız zaman serbest değil, müdahaleci ve baskıcı oldukları görülüyor. Zaten bırakın sosyalizm ve komünizm gibi devletçi görüşleri, liberalizm ve kapitalizm bile köken itibariyle devletçidir, ve müdahelecidir. Çünkü bugünkü ekonomilerin temelinde merkantilist zihniyet vardır. Merkantilizm ise tamamiyle devletçi, gümrükçü ve yasakçıdır. Aslında bugün hukuk ve ekonomiye tesir etmiş olan rönesans medeniyeti Grek-Roma kültürüne dayandığı için bazı konularda gerçeği yakalayamamıştır. Mesela ekonominin hangi alanları serbest olacak ve hangi alanlarında plan yapılacak bu bilinmemektedir. Ekonomi anlayışı eski Yunan anlayışına dayanıyor ama, bugünkü ekonomi anlayışı o günkü ekonomi anlayışının gelişmiş ve ilerlemiş şekli değildir. Bilakis bozulmuş şeklidir. Çünkü o gün ekonomi ev idaresi, çiftlik idaresi demek olup ferdlerin kendi tercih ve kararlarına dayanıyordu. Yani ekonomiyi birey ve bireyler çalıştırıyordu.

ÇERÇEVE: Aile ekonomisi veya kapalı ekonomi diye adlandırabilir miyiz?

Doç. ESKİCİOĞLU: Adlandırabiliriz ama aile ekonomisinde kapalılık vardır. Dış ile alış veriş yoktur. Burada ise böyle bir şey sözkonusu değildir. Zaten bu ekonomi anlayışı bizim eski kaynaklarımızda Osmanlıca ifadesiyle tedbir-ul menzil (Ev idaresi, aile idaresi) olarak geçmektedir. İşte eskiden ekonomi kişilerin ve ailelerin işi iken, onların çalışıp kazanması, zengin veya fakir olması demek iken, 16. ve 17. asırda bu topluma intikal etmiştir. Yani millete ve devlete intikal etmiştir. Hatta bakın liberal görüşlerin kaynağı kabul edilen İngiliz İktisatçısı Adam Smith'in kitabının adı bile "The Wealth of Nations" (Milletlerin Zenginliği)dir. Böylece serbestliği savunan liberallerin bile dayandığı eserin temelinde devletçilik vardır. Bir örnek daha vereyim, o zaman serbestlik adına polisiye devlet ve polisiye ekonomi kurulduğu daha açık bir şekilde anlaşılır. Çünkü bu kaynaklar ilk-temel kaynaklardır. Bakın ilk defa bir Fransız 1615 yılında ekonomi hakkında fikir ve düşüncelerini bir kitap halinde yayınlıyor. Bu kitabın adı ne biliyor musunuz. bu kitabın adı "Ekonomi Politik". Yani bugünkü ekonomiler ilk defa ortaya çıktığı zaman politikanın ekonomisi, yönetimin ve devletin ekonomisi olarak doğmuştur. Onun için serbest piyasa ekonomisini Kur'ana dayanarak sadece müslümanlar kurabilirler. Çünkü İslam, insanlığa serbest piyasa ekonomisi öneriyor.

ÇERÇEVE: Peki bu ekonomi projesinde serbest piyasanın yeri nedir?

Doç. ESKİCİOĞLU: Efendim önce serbest piyasa ekonomisi nedir onun üzerinde duralım. Serbest piyasa demek müdahele edilmeden kendi kendine çalışan bir ekonomi demektir. Aslında İslam ekonomisi böyle çalışır. Fakat ekonomiyi kendi çıkarları uğruna kullanmak istiyenler, onu kendi başına bırakmazlar çeşitli tedbirler alırlar. Bu müdahele ve baskı yollarını birkaç maddede özetlemek mümkün:

1- Haksız vergi koymak, 2- Gümrük, 3- Fiyat koymak, 4- Kredi ve teşvikte bulunmak, 5- Herhangi bir ekonomik faaliyet için devletten izin ve ruhsat almayı şart koşmak, 6- Para basmak.

İşte bugünkü devletlerin ekonomiyi kendi kontrolları altında tutma araçları genel olarak bunlardır. Biz bunlara İslam açısından baktığımız zaman bunların hepsinin normal şartlar altında gayr-i meşru olduğunu görüyoruz.

Memleket çapında zelzele, savaş ve buna benzer şeyler varsa vergiler artırılabilir ve yeni vergiler konabilir. Ancak normal şartlarda vergi nisbeti artırılmadığı gibi yeni bir vergi de konamaz. Şu veya bu malın üretilmesini sağlamak veya kısıtlamak amacıyla teşvik yapılmadığı gibi fazla vergi de konamaz. Büyük Hanbeli hukukçusu Ebu Yala, el-Ferra Ahkamü's-Sultaniye adlı eserinde (s. 246) "Vergiyi artırmak, halkın hukukuna zulüm, azaltmak ise Beytülmal'in (bütçenin) hukukuna zulüm yapmaktır" der.

Gümrük adı altında alınan vergilerin amacı mal ithalat ve ihracatını kısıtlamak veya önlemektir. İslam'da bu amaçla konulmuş bir vergi yoktur. Bazı kimseler ticaret öşrü denilen müslümandan kırkta bir, zimmi vatandaşlardan yirmide bir, yabancı tüccarlardan ise onda bir oranında alınan vergilere gümrük adı veriyorlar ki bu yanlıştır. Çünkü bu normal ticaret mallarından kırkta bir nisbetinde alınan vergidir. Yani zekat vergisinin aynısıdır. Ticaret mallarından alınan zekat vergisi yurt içinde de alınmaktadır. Zimmi vatandaş ve yabancı tüccarlardan daha fazla vergi alınmasının sebebi "mütekabiliyet esası"na dayanır. Yoksa hiçbir sebep yokken vergi nisbetini artırmak büyük zulümdür. Onun için peygamberimiz "Meks yapan (yani fazla vergi alan) cennete giremez". "Meks yapan cehennemdedir." "Aşir (kırkta bir yerine onda bir vergi alan memur) ile karşılaşacak olursanız, onu öldürünüz", buyurmuşlardır. (Bak. Ebu Davut, 111, 133; Ahmet b. Hanbel, Müsned-IV, 234).

İslamda narh, fiyatları belirlemek de yoktur. Fiyatı alıcı ile satıcı kendi aralarında anlaşarak be-

lirlerler. Fiyat böylece arz-talep kurallarına göre gerçekleşmiş olur. Ayette: "Ey inananlar, mallarınızı aranızda haksız yolla yemeyin. Ancak karşılıklı rızaya dayanan bir ticaret olursa müstesna" (Nisa 4/29) buyrulmaktadır. Bu sebeple hem alıcı hem de satıcı alış verişte kendi serbest iradeleri ile hareket ederler. Normal şartlar altında fiyat tesbitinin yapılamıyacağı ve narh konulamıyacağı hususunda hadisler de vardır.

Peygamberimiz zamanında bir ara pahalılık oluyor. Sahabiler hemen gelip peygambere"Ya Resülallah, fiyat koy" diyorlar. Hz. Muhammed bunların teklifini şu sözleriyle reddediyor: "Fiyat koyan, kıtlık ve bolluk yapan ve rızık veren Allah'dır. Allah'a yemin ederim ki, ben size kendiliğimden ne bir şey verebilirim ve ne de men edebilirim. Ben ancak bir hazinedarım; işleri emrolunduğum gibi yaparım; veren ise Allah'dır. Ben mal, can ve kan hususunda hiç kimsenin hakkını üzerime geçirmeden Allah'a kavuşmak istiyorum" (Ebu Yusuf Kutabü'l-Harac s. 91: Ebu Davud 111. 272; Tirmizi, 111, 605; İbn Mace, 11, 741).

Tekellerin oluşmasından dolayı halkın hukukunu korumak için devlet fiyatları tesbit edebilir. İbn Teymiye ve İbn Kayyim el-Cevziyye gibi büyük İslam alimlerinin görüşlerine göre böyle bir durum karşısında devlet ancak bilir-kişilerin teklif ettikleri bir fiyatı narh olarak koyabilir. Ancak bu yol her zaman olmayıp geçici bir durumdur. Bu konuyla ilgili yerlerde fıkıh kitaplarında şöyle bir ifade geçer. Malın fiyatını sahibi bilir, devlet karışmaz. Eğer devlet fiyatı tesbit ederse ferde haksızlık etmiş onun hukukuna tecavüz etmiş olur. Buna göre İslamda malın fiyatını da emeğin fiyatını kendi sahipleri belirler.

Bugün teşvik ve destek adı altında faizli ve faizsiz birtakım krediler veriliyor. Devletin tüm vatandaşlara uzak ve yakınlığı aynı olmalıdır. Herhangi bir konuda kredi verilecekse, mesela hayvancılık kredisi verilsin, bu hususta çalışan ve talip olan herkese kredi verilmelidir. Aynı özelliği taşıyan vatandaşlardan bir kısmı kredi alıyor, (yani işini yapabilen alıyor), bir kısmı alamıyorsa, bu devlet tutumu yanlıştır. Ailede anababa ne ise toplumda devlet odur. Evde sofrada yemek az ise herkes az yemek yer. Yemek az olduğu zaman aile bireylerinin bir kısmı tamamen doyup, diğer kısmı yemek yetmediği için yemeyip aç kalıyorsa, o evde huzursuzluk olur. İslam'da gelirler bellidir. Hatta kimin ne kadar vergi vereceğini herkes kendisi bilir. Gider ve harcama yerleri de bellidir. Zaruri ihtiyaç karşısında bir kalemden diğerine aktarma yapılabilir. Ancak bu her zaman olmayıp geçici bir haldir. Bugün devletler ekonomileri yönlendirici bir rol üstlenmiş gibi gözükmektedirler. İşte bu görev İslamda hiç olmayan bir şeydir. İslamda devletin müdahele hakkı ancak bünye hastalanmaya başladığı, işler kötüye gitmeye başladığı zaman doğar.

İslamda Allah'ın helal kıldığı bir şeyi yasaklıyacak hiçbir kurum yoktur. Üretim ve tüketim serbest ve helal olan bir malın yasaklanması veya izine tabi tutulması haksızlıktır. Hz. Peygamber bir sebepten dolayı bal şerbeti içmeme kararı aldı. Bunun yanlış olduğunu göstermek için şu ayet geldi. "Ey Peygamber, eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine yasak ediyorsun." (Tahrim 66/1). Bu sebeple helal ve serbest olan bir malı yasaklamak İslam hukukuna göre caiz değildir. Üretimi, dağıtımı veya satımı izne tabi tutulamaz.

Karşılıksız para basmak da hukuka aykırıdır. Çünkü tedavüle fazla para sürüldüğü zaman malların fiyatları yükselmekte, paraların değeri ise düşmektedir. Ayette "Ölçüyü ve tartıyı tam yapın, insanların eşyalarının (mal ve paralarının değerini) eksik etmeyin" (Araf 7/85) buyurularak hukuka saygıyı vurgulamaktadır. Para basmak halktan gizlice vergi almak demektir. Vergi vermemesi gereken kimseler bile bu yolla vergi vermiş olurlar ki bu bir haksızlıktır. Para basmak enflasyona, enflasyon da haksızlığa, ekonomideki haksızlıklar da toplumda anarşi ve çözümlere sebep olur.

ÇERÇEVE - Devletin ekonomik faaliyetlerde sadece denetleme yaptığını söylüyorsunuz. Denetleme masrafları yani memur ve kamu görevlilerinin masrafları nasıl tahsil edilecek, nasıl maaş verilecek?

Doç. ESKİCİOĞLU - İslam ekonomisinde memurlar yani kamu görevi ile uğraşanlar devletten maaş alırlar. Ancak bugünkü ekonomilerle İslam ekonomisi arasında büyük bir fark vardır. İslam ekonomisi mal ekonomisidir, diğer ekonomiler

te din ayrımı gözetmediği gibi; alan olarak da bütün yeryüzünü içerisine alır. Toplumda fertler arasındaki iş bölümü bireylere mutluluk getirdiği gibi; devletler arasındaki iş bölümü de dünya toplumlarına refah getirecektir. Onun için gümrük felsefesi her zaman geçerli olan bir husus değildir. Sadece gerektiğinde başvurulacak bir konudur.

ÇERÇEVE - Bugün batıda uygulanan serbest piyasa ile İslamın önerdiği serbest piyasa arasında farklılıklar var mıdır?

Doç. ESKİCİOĞLU - Bugün İslamın anladığı manada bir serbestlik yoktur. Gümrük uygulandığı, fiyatlara müdahale edildiği, teşvik ve destekleme kredilerinin verildiği, vergi düzeninde durmadan değişiklik yapıldığı ve para basıldığı zaman o ekonominin serbest olduğunu söylemek mümkün değildir. Onun için bugünkü ekonomiler İslam açısından serbest değil, kısıtlı olarak nitelenebilir. Bugünkü güçlü ekonomiler kendi iç rahatsızlıklarını, başka devletlerin rantları ile tedavi etmeye çalışıyorlar. Mesela bir devletin parası hem içerde ve hem de dışarda tedavül edebilir. Ancak devlet, üzerinde imzası bulunan para işleme konulduğunda karşılığında her zaman mal veya kıymetli eşya verebilecek bir durumda olmalıdır. Mesela, bugün mark veya doları ele alacak olursak, dünyada dolaşan bütün markların bir anda Almanya'ya girdiğini düşünelim. Acaba Almanya, bu paraların karşılığı olarak mal bulabilecek mi? Hiç zannetmiyorum. İşte Almanya böyle bir durumun olmayacağını bildiği için fazla para basarak dünyaya sürerken, dünyada meydana gelen ranttan karşılıksız ve ücretsiz faydalanmış, bedelini ödemeden istifade etmiş oluyor.

İslam ekonomideki serbestliği yalnız kendi vatandaşları için değil, başka devletler için de öngörmektedir. Onun için ekonomik haksızlıkların sadece içerde değil, dışarda da yapılmamasını ister. İslam dinde serbestlik getirmiştir. Ayette "Dinde zorlama yoktur." (Bakara 2/256) buyurulmaktadır. Herkes serbest bir şekilde inanacak ve yine serbest bir şekilde inancıyla amel edecek. İslamda diğer hiçbir dinde olmayan bir husus var o da din hususunda kendisine tanıdığı hak kadar diğer bütün dinlere de aynı hakkı tanımaktadır. Cami, kilise, havra ve sinagog gibi çeşitli dinlerin ibadet yerleri dokunulmazdır. Kur'an'da "Eğer Allah'ın bazı insanları diğer bazılarıyla savunması olmasaydı, içlerinde Allah'ın ismi çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılırdı" (Hac 22/40) buyurularak, bu yerlerin korunduğu ifade edilmektedir.

İşte İslam din hususunda da tüm insanlara ayrıcalık, yani seçme hürriyeti tanırken diğer taraftan da ekonomide bütün insanlara aynı hakları tanımaktadır. Yeter ki bugün dünyada olduğu gibi birtakım arızalar olmasın. Eğer şartlar müsait değilse ve başkaları müslümanlara şu veya bu şekilde baskı kuralları uygularsa o zaman bizim de onlara aynı şekilde davranma hakkımız vardır.

ise para ekonomisidir. Yani maşlar devletin gelirlerine göre değişir; eğer bu yıl bolluk olup devletin gelirleri çok olmuşsa memurlar da fazla maaş alırlar. Eğer kıtlık olmuş olsaydı gelir az olacağından maaşlar da az olacaktı. Yani bir nevi Eşel-Mobil adı verilen sistem gibi. Yalnız bu mal ekonomisi tabiri çok önemlidir. Çünkü bugün içerde ve dışarda devlet ve devletler arası ilişkilerde ekonomik haksızlıkların çoğu paraya ve paraya bakış felsefesinden kaynaklanmaktadır.

ÇERÇEVE - Gümrüklerin kaldırıldığı serbest ticaretin olduğu bir ortamda kendi sanayimizi ve ticaretimizi koruyacak tedbirler alınabilir mi? Bu tedbirler alınmazsa sanayimiz batar gibi bir anlayış var?

Doç. ESKİCİOĞLU - Bugünkü ekonomi kültürü ekonominin kalıcı kanun ve kuralları ile geçici kanun ve kurallarını karıştırmaktadır. İslam ekonomisinde gümrük yani mal ithalat ve ihracatını kısıtlama düşüncesi sadece memleket için tehlike söz konusu ise ve bir de başkaları bize gümrük uyguladığı zaman sözkonusudur. Yani gümrük uygulaması kalıcı ve devamlı değil geçici bir kuraldır. Halbuki bugünkü anlayışta nasıl fiyatlara müdahele bir prensip ise gümrük vergisi koymak da öylece değişmez esaslardan birisidir. Bakın burada size İslam ekonomisinin çok önemli bir esasını söyleyeceğim. İslam ekonomisi her türden ve her dinden vatandaşlara açık olduğu ve ekonomik faaliyet-

Altı yüz yıl gibi uzun bir süre,
çok geniş bir coğrafyada milyonlarca insanın
kaderini etkilemiş olan bir devletin
sadece siyasi ve askeri gayretlerle
ayakta duramayacağı açıktır.
Bu uzun siyasi hayatın arkaplanında,
fethettiği topraklara kendine has medeniyetini,
kurum ve teşkilatını, adalet düzenini,
vakıf eserlerini, İslâm'ın engin insanlık görüşünü götüren ve
her yöreye, uygun bir yönetim tarzı uygulayan
bir dünya yatmaktadır.
Bugün bile Osmanlı kültürünün izlerini,
çok geniş bir coğrafyada görmek mümkündür.

Elinizdeki ansiklopedi, mevcutlardan farklı olarak,
siyasi tarihin yanı sıra çeşitli alanlara uzanan
bu arkaplanı da ele almayı amaçlıyor.
Her biri kendi alanında uzman, bilim adamı ve
araştırmacıların katkılarıyla hazırlanan
Osmanlı Ansiklopedisi ,
günümüz okuyucusunun
Osmanlı'yla doğrudan temas kurabilmesi için
vazgeçilmez bir kaynaktır.

Ansiklopedide üç ana bölümlemeye gidilmiştir.
Birincisi yetkin bir heyet tarafından kaleme alınan
siyasi tarihle ilgili her şeyi bulabileceğiniz
kronolojik Osmanlı tarihi.
İkincisi, son araştırmalar ışığında
Osmanlı medeniyeti ve kurumlarıyla ilgili
bağımsız incelemeler.
Üçüncüsü de, okuyucunun Osmanlı dünyasıyla
daha sıcak bir bağ kurmasını sağlayacak çerçeve yazılar...

7 ciltte tamamlanacak olan *Osmanlı Ansiklopedisi* ,
farklı ve özgün düzenlemesiyle Osmanlı'ya dair
bilmek istediğiniz her şeyi bulabileceğiniz
temel bir başvuru kitabıdır.

Dr. A. Turan Alkan • M. Fatih Andı
Mustafa Armağan
Beşir Ayvazoğlu • Doç. Dr. M. Akif Aydın
Doç. Dr. Cahit Baltacı • Mithat Baydar
Y. Doç. Dr. Fehamettin Başar
Doç. Dr. Turgut Cansever
M. Uğur Dalak • M. Uğur Derman
Hayati Develi • D. Mehmet Doğan
Y. Doç. Dr.Cezmi Erarslan
Özkul Eren • Ebubekir Eroğlu
Prof. Dr. İsmail E. Erünsal
Doç. Dr. Bilal Eryılmaz • Prof.Dr.Semavi Eyice
Doç. Dr. İrfan Gündüz
Prof. Dr. Hüseyin Hatemi
Prof.Dr.Hüsrev Hatemi • A. Zeki İzgöer
İsmail Kara • Doç. Dr. Mustafa Kara
Dr. M. Lütfullah Karaman
Doç. Dr. Şükrü Karatepe
Prof. Dr. Aykut Kazancıgil • M. Erol Kılıç
Orhan Koloğlu • Prof. Dr. Selçuk Mülayim
Prof. Dr. Mim Kemal Öke • Erol Özbilgen
Doç. Dr. Abdülkadir Özcan • Ali Rıza Özcan
Doç. Dr. Nuri Özcan • Nuray Mert • Dr. İskender Pala
Bekir Şahin • Doç. Dr. Ahmet Tabakoğlu
Sezer Tansuğ • Yılmaz Taşçıoğlu
Dr.Mümtaz'er Türköne • Nezih Uzel
Doç. Dr. Mustafa Uzun • Aygün Ülgen
Erol Ülgen • Seyfettin Ünlü
Hüseyin Yorulmaz • Dr. Azmi Yücel

OSMANLI
ANSİKLOPEDİSİ

TARİH / MEDENİYET / KÜLTÜR

Ağaç Yayıncılık Ltd. Şti.

Piyerloti Caddesi, Dizdariye Medresesi Sokağı
No: 8/B D.6 Çemberlitaş, 34400 İstanbul
Telefon: 518 59 59 Faks: 518 59 58

Belediye-Özel Sektör İlişkileri

Doç. Dr. BİLAL ERYILMAZ

Yerel yönetim birimleri içinde en önemlisi belediyelerdir. Avrupa ülkelerindeki belediye yönetimlerine göre oldukça geride olan ülkemizdeki belediyeler, diğer yerel yönetimler (il özel idaresi ve köyler) içinde giderek önem kazanmaktadır. Nüfusumuzun yaklaşık %70'i belediye sınırları içinde yaşamaktadır. Nüfusu 2000'i aşan köylerde belediye kurulabildiği için her yıl ortalama 32 yeni belediye ortaya çıkmaktadır. Mart 1994 itibariyle ülkemizde 2710 belediye bulunmaktadır. Bunların 15'i büyükşehir belediyesidir, diğerleri ise il, ilçe ve belde belediyeleridir.

Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin yerel nitelikteki ortak ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü bir siyasi kuruluştur. Belde, kasaba ve şehirlerde yaşayan halkın temel ortak ihtiyaçlarının karşılanması, belediyenin asli görevidir ve varlık sebebidir. Belediyenin yetki, görev, organ ve faaliyetlerini düzenleyen 1580 sayılı Belediye Kanunu, belediyeye bir çok görevler yüklemiştir. Bu görevler, Kanunda 77 madde olarak ayrıntılı bir biçimde sayılmıştır. Belediye, ayrıca, kanunun kendine yüklediği bu görev ve hizmetleri yerine getirdikten başka, belde sakinlerinin ortak ve kentle ilgili diğer ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü teşebbüsatı icra etmeye de yetkili kılınmıştır (md. 19). Bu, belediye yönetimine verilen genel bir yetkidir. Gerek belediyenin görevlerini belirten maddeler, gerekse bu "genel yetki" ilkesi dikkate alındığında, belediye yönetiminin bir "kent hükümeti" niteliğinde yetki ve görevlerle donatıldığı söylenebilir.

1580 sayılı Belediye Kanunu, 1930 yılında çıkarılmış olmasına rağmen, yer yer döneminin özelliklerini yansıtsa da, esas itibarıyla liberal bir anlayışla kaleme alınmış, değişen şartlara ayak uydurabilecek esneklikte düzenlenmiştir. Bu sebeple belediye başkanlarımız, Kanunun yetersizliğinden değil, daha çok gelir kaynaklarının kifayetsiz oluşundan şikayet etmektedirler. Belediye yönetimi, gelir kaynaklarının yetersizliği sebebiyle, uygulamada görevlerinin bir kısmını merkezi yönetim kuruluşlarına kaptırmış, bir bölüm işlerin de kendi vazifeleri olduğunu unutmuşlardır.

Belediye yönetimi, görevlerini nasıl yerine getirmektedir? Bu konuda çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bunlar esas itibariyle emanet, ihale, imtiyaz yap-işlet-devret, belediyeler arası işbirliği ve belediye şirketleridir. Bu hizmet yöntemleri içinde en çok ihale usulü kullanılmaktadır.

Belediye hizmetlerinin yürütülmesinde genel kural, ihale yöntemine başvurmaktır. Kamuda devlet eliyle iş yaptırmak istisnadır. Nitekim, büyükşehir belediye yönetimini düzenleyen 3030 sayılı kanun, belediye hizmetlerinin özel yüklenicilere yaptırılmasını teşvik etmektedir. Kanun, hizmetlerin yürütülmesi ile ilgili olarak on iki farklı görev için, "yaptırmak", "işlettirmek" ve "kurdurmak" kavramlarını kullanmıştır (md. 6). Bu kavramlar söz konusu belediye hizmetlerinin özel kesime ihale edilmesini ifade etmektedir.

İhale, kamudaki alım, satım, hizmet, yapım, kira, taşıma, yükleme, boşaltma, depolama vb. işlerin özel sektör kuruluşlarına bir sözleşmeye dayalı olarak yaptırılmasıdır. İhale, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinde en önemli yöntemlerden biridir. Başka bir deyişle, bir kamu

DOLMUS
34 TFD 91
34 EY 340
34 TDY 45

hizmetinin ihale yöntemi ile özel sektör kuruluşlarına gördürülmesi, söz konusu hizmetin özelleştirilmesi demektir. Nedense kamu oyunda öteden beri uygulanan ihale yönteminin bir özelleştirme aracı olduğu bilinmemektedir. Hatta ihale yöntemini kamu hizmetlerinin yürütülmesinde kullanan bazı politikacılar, ihalenin bir özelleştirme aracı olduğunu unutarak, özelleştirmeye karşı çıkmaktadır.

Bir çok ülkede çeşitli hizmetlerle ilgili olarak yapılan araştırmalar, ihale usulünün etkin ve verimli bir hizmet yöntemi olduğunu kanıtlamıştır. Örneğin, A.B.D. İngiltere ve Japonya'da belediyeler, çöp toplama işini özel sektöre vermişler ve bu yöntemle % 40-60 arasında tasarruf elde etmişlerdir. Aynı şekilde, sokakların ve kamu binalarının temizliği, park ve bahçelerin bakımı, çalışanların maaş bordrolarının düzenlenmesi, asfaltların bakımı gibi hizmetlerde ihale yöntemi kullanılarak elde edilen kazanımlar, % 37-96 arasında değişmektedir. Hatta ABD'de ihale yöntemine o kadar çok önem verilmektedir ki, J.C. Goodman gibi bilim adamları, "eğer her türlü belediye hizmeti ihale yolu ile özel sektöre yaptırılabiliyorsa, neden belediye yönetiminin de kendisi (belediye bürokrasisi) ihale edilmesin?" demektedirler. Bazı Amerikan kentlerinde belediye yönetimleri, çoğu hizmetleri ihale yolu ile özel kuruluşlara yaptırdıkları için çok az sayıda personel istihdam etmektedirler. Örneğin 40 bin nüfuslu La Mirada kasabasındaki toplam belediye personeli sayısı 55 kişidir. Ülkemizde ise ihale yöntemi uygulanmasına rağmen, personel harcamalarının belediye bütçeleri içindeki payının % 50'ye yaklaşması ilginçtir. Oysa Belediye Kanunu, bütçe içerisinde personel harcamalarının % 30'u geçemeyeceği hükmünü getirmiştir.

İstanbul'un çöp toplama hizmetleri, belediye teşkilatı (şehremaneti) kurulmadan önce, özel kişilerce belirli bir ücret karşılığında yerine getirilmekteydi. Bu yöntem oldukça başarılı idi. İstanbul'da belediye kurulmasından (İstanbul'da belediye 1855'de kuruldu) bir süre sonra, temizlik işlerini belediye yönetimi üstlendi, fakat pek başarılı olamadı. Vakanüvis Ahmet Lütfi Efendi, Tanzimat sonrası İstanbul'un temizliği ile ilgili şu ilginç bilgileri vermektedir: "Temizlik kaidesi icra olunalıdan beri kenar yerler pislikten hali değildir. Önceleri sokağa süprüntü dökmek yasaktı. Şimdi her ev çöpünü sokağa atıyor. Yaz günleri kokudan geçilmiyor; süprüntüler günlerce meydanda duruyor. Daireler teşkilinden önce her mahallede süprüntücüler gezerek, evlerin çöplerini az bir ücretle kaldırırlardı. Sokaklarda süprüntü bulunsa halk davacı olurdu. Şimdi koca İstanbul'un sokaklarının temizliği ile bu kadar binlerce konutun çöplerini kaldırmak, tenzifat (temizlik) adamlarına kalmış. Heyhat bu kabil mi? Daha garibi, süprüntü arabası geçmeyen yerlerden de temizlik parası alınıyor. Bu temizlik adına bir çeşit vergi demektir. Elhasıl, belediye daireleri bir çok memur ve hademenin geçinmesi için yapılmış..."

(Tarih-i Lütfi, Cilt. IX, s. 159).

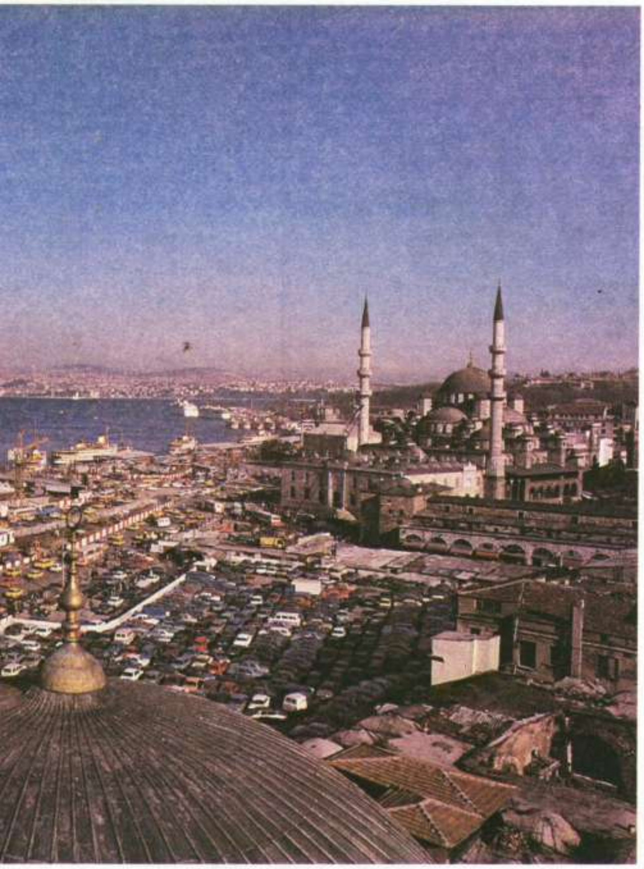
Ülkemizde, kamu hizmetlerinin ihale yöntemi ile özel sektör kuruluşlarına yaptırılması konusunda bir tartışma bulunmamaktadır. Tartışma, daha çok, ihale işlemlerinin yürütülüş biçimi ile ilgilidir.

Kamu kurumlarının ihalelerini düzenleyen temel yasa, 2886 yazılı "Devlet İhale Kanunu"dur. Sözkonusu kanun, hizmetin ya da yatırımın türüne ve parasal değerine bağlı olarak ihalede beş yöntemin uygulanmasını öngörmüştür. Bunlar, "kapalı teklif", "belli istekliler arasında kapalı teklif", "açık teklif", "pazarlık" ve "yarışma"dır.

Maliye Bakanlığı her yıl, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun uygulamasına ilişkin olarak "Devlet İhaleleri Genelgesi" yayınlamaktadır. Bakanlığın 1994 yılına ait ihale genelgesi, Resmi Gazete'nin 15 Şubat 1994 tarih ve 21850 sayılı nüshasında yer almıştır. Bu genelgede ihale usulleri ile ilgili açıklamalar ve parasal limitler bulunmaktadır. Bazı ihalelerde ilan yapılması zorunludur, bazılarında ise bu zorunluluk yoktur.

İhale yöntemleri, yöneticilere, oldukça esnek ve pratik imkanlar sunmaktadır. Örneğin çok uygulanan pazarlık yöntemi, belli bir şekle bağlı değildir. Kanunda belirtilen ve değeri 100 milyon (1994 yılı itibari ile) lirayı aşmayan işler pazarlık usulü ile yapılmaktadır. Pazarlıkta, tek bir istekliden teklif alınması yeterlidir.

İhale işlemlerinde tekliflerin değerlendiril-

mesinde "uygun bedel" esas alınmaktadır. Örneğin, eksiltmelerde uygun bedel "en düşük fiyat" demek değildir. Uygun bedel kavramı içinde sağlam ve kaliteli olmak gibi nitelikler de bulunmaktadır. İhaleye karar veren organlar, meta ve hizmet satın alırken, "uygun bedel" kavramları sebebiyle takdir yetkilerini kullanabilmektedirler. Belediyede ihale şartnamelerini ve işlerini inceleyen ve karara bağlayan organ belediye encümenidir.

İhale İlanları, genellikle encümen salonuna yakın bir yerdeki panoya asılarak ilgililerin bilgisine sunulur. Gazeteleri takip edemeyen kişi ya da kurumlar, buradaki ilanları izleyerek ihale işlemlerine katılabilirler.

İhalede esas olan, ihtiyaçların en iyi şekilde, uygun şartlarla ve zamanında karşılanması, rekabet ve açıklık ilkelerine uyulmasıdır.

1984'ten sonra özellikle büyükşehir belediyelerinde her alanda kurulmaya başlanan ve bir hizmet politikası olarak benimsenen belediye şirketleri ya da basındaki yaygın adıyla Belediye İktisadi Teşebbüslerinden de (BİT) söz etmek gerekir. Belediyelerin görev alanları ile ilgili konularda şirket kurabilmeleri ya da mevcut bir şirkete üye olabilmeleri, yasalar tarafından engellenmemiş, aksine özendirilmiştir.

Ülkemizde 1930 yılına kadar, belediye hizmetlerinin yürütülmesinde imtiyazlı şirketler modeli uygulanmaktaydı. Elektrik, su, havagazı, telefon ve kent içi ulaşım hizmetleri imtiyazlı şirketler eliyle yürütülmekteydi. Bu imtiyazlı şirketlerin büyük bir kısmı, yabancı sermayeli kuruluşlardı. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 yılında, "devletçilik" ilkesini benimsemesinden sonra, söz konusu şirketler önce devletleştirildi, bir müddet sonra da belediyelere devredildi. Belediyeye devredilen bu şirketlerin bir kısmı, müstakil bütçeli ve kamu tüzel kişiliğine haiz, bir bölümü katma bütçeli, bir kısmı da "daire" ya da "müdürlük" olarak örgütlendi. ESHOT ve İETT gibi birimler, imtiyazlı şirketler grubundan belediyeleştirilen bazı örneklerdir. Devletleştirme ve belediyeleştirme işlemleri 1945 yılında tamamlandı. Yaklaşık kırk yıl sonra (1984'de) belediye yönetiminde tekrar şirketler modeline dönüldü. Bir farkla, imtiyazlı şirketler, özel kişi ya da kuruluşlara aitti, belediye şirketleri ise belediyelerin ortaklığındadır. Belediye iktisadi teşebbüsleri ya da şirketleri, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulan özel şirket statüsünde ise de, belediye yönetimine bağlı bir kamu iktisadi ve ticari işletmesi niteliğindedir. Çünkü şirketlerin yönetim kurulu üyeleri genellikle belediye görevlileridir.

Belediye şirketleri, serbest rekabeti önlemektedir; Siyasi bir istihdam alanı ve verimsiz birer işletme halinde çalışmaktadır. Merkezi idare, KİT'leri özelleştirmek için çalışırken, belediyelerde şirketler modeliyle ikinci bir KİT türü ortaya çıkmıştır.

Bugün KİT'lerin özelleştirilmesinde devlet ne kadar güçlük çekmekte ise, aynı güçlük ya da sıkıntı belediye iktisadi teşebüslerinin elden çıkarılması için de söz konusu olacaktır. Yol yakınken, bir an önce, bu şirketlerin tasfiyesi yoluna gidilmelidir. Her ne kadar şirketler, ekonomik ve insangücü bakımından belediye yönetimine önemli bir otorite kazandırıyorsa da, uzun dönemde belediyelerin kaynaklarını tüketen, belde halkının zararına işleyen ve rekabeti önleyen birer işletme haline dönüşeceği unutulmamalıdır.

Yasal olarak belediye şirketleri, belediye hizmetlerinin yürütülmesinde imtiyazlı durumda değillerdir. Onlar da özel firmalar gibi, belediye ihale işlemlerine eşit statüde katılmaktadır. Ancak, ihale şartnamelerine konan özel hükümlerle belediye yönetimi şirketlerini kayırmakta, işleri onlara yaptırmaktadır. Şirketler ikinci bir belediye örgütü gibi çalışmaktadır

Kamu işletmeciliğinin başarısızlığı artık kanıtlanmıştır. Kamu kesimi, özel sekörün başarısını kabul ederek, ondan yararlanmanın gerekliliğini anlamış ve buna bağlı olarak kendi bünyesinde ve çalışma yönteminde yapısal değişiklikler yapma yoluna koyulmuştur. Belediyenin kamu hizmetlerinin yürütülmesindeki rolü, düzenlemek ve yönetmek olmalıdır. Belediye, bir hizmeti başkasına (özel firmalara) yaptırmakla, kamusal sorumluluğundan uzaklaşmış olmaz. Bilakis kamusal sorumluluğunu daha iyi ve verimli bir şekilde yerine getirebilecek imkanlara kavuşur.

Rating (derecelendirme) ve Türkiye'nin kredi notu

MUSTAFA BÜYÜKABACI

Derecelendirme, genel anlamıyla, yatırım camiasına bir hizmet olarak, bir menkul kıymetin alınıp, satılması, elde tutulması ve geri ödemesinde oluşabilecek sorunlar açısından menkul kıymetlerin derecelendirilmesi işlemidir. Bir diğer şekliyle ise, belirli bir menkul kıymet ile ilgili olarak asıl derecelendirme, menkul kıymeti ihraç eden ihraçatçının güvenilirliğinin (kredibilitesinin), yükümlülüğünü yerine getirip getirmeme konusundaki yeterliliğinin değerlendirilmesidir.

Derecelendirme yatırımcılar açısından yalnızca bir tavsiye niteliğinde ise de genellikle menkul kıymetin değerini ve pazarlanabilirliğini etkileyen bir faktör olagelmiştir. Çünkü yatırımcılar yatırım yapacakları menkul kıymetin, üzerindeki riski karşılayacak bir getiri bekleyeceklerdir. Bu ihraççı açısından maliyeti artırmakta, ve artan riske paralel olarak yüksek riske katlanacak yatırımcı bulma ihtimali azalmaktadır.

Derecelendirme her biri birer bağımsız ve özel şirket olan derecelendirme şirketleri tarafından yapılmaktadır. Yatırımcı ile arasında yasal düzenlemeler olmamasına karşın yatırım kriterleri oluşturulurken bu şirketlerin derecelendirmelerinin güvenilirliği konusunda şüpheye yer vermeyecek bir genel kabul vardır.

En büyük derecelendirme şirketleri Moody's Invester's Services ve Standard & Poor's Corporation adlı ABD şirketleridir. Bu ikisinin dışında başka küçük şirketler de (Value Line, Fitch vs.) bulunmasına rağmen en etkinleri bunlardır. Sözkonusu şirketler her biri en az 200-300 uzman ve yardımcı personel istihdam eden büyük, ciddi ve (en az 60 yıllık) köklü değerlendirme ve derecelendirme kuruluşlarıdır. Derecelendirme hizmetleri karşılığındaki ücretlerini genellikle menkul kıymeti ihraç eden ve değerlendirme talep eden ihraççı kuruluştan almaktadır.

Menkul kıymetlerin derecelerinin zaman içinde değişebilmeleri mümkündür. Derecelendirme şirketleri kendilerine ulaşan bilgiler ışığında yaptıkları değerlendirmeler neticesinde daha önce verdikleri derecelendirme notunu değiştirebilirler.

Derecelendirme şirketlerinin ilgi sahasına giren konular şunlardır:

- Özel ve kamu tahvilleri, hisse senetleri
- Finansman bonoları
- Şirketler, mahalli idareler, ülkeler ve bunların yaptıkları menkul kıymet ihraçları
- Finans şirketleri, bankalar, sigorta şirketleri vs.

Yukarıda ifade edilen ilgi konularında da görülebileceği gibi derecelendirme şirketlerini ülkelerin derecelendirilmesine iten saik bu ülkelerin borçlanmalarında yatırımcıları ülkenin siyasi, ekonomik ve diğer şartları konusunda bilgilendirmektir.

Derecelendirme şirketlerinin değerlendirmelerinde dikkate aldıkları belli başlı noktalar şunlardır:

- Yönetim Analizi
- Uzun vadeli politikalar
- Uygulama yöntemleri
- Yetenekleri

- Karlılık, İstikrar Analizi
- Genel ekonomik ve sektörel trendler
- Geçmiş performansı
- Ölçeğin nisbi büyüklüğü
- Geleceğe yönelik tahminler.

- Finansal Analiz
- Özkaynaklar
- Likidite
- Dış kaynaklardan sağlanan fonlar.
- Kredi limitleri.

- Aktif Analizi
- Aktiflerin korunma düzeyinin ve aktif değerinin gerçek değere uygunluğunun incelenmesi.

- Borçlanma Analizi
- Borçlanma şekli ve ihraç edilen menkul kıymete ait diğer şartların incelenmesi.

Türkiye'nin Kredi Notu:

Geçtiğimiz günlerde Türkiye'nin kredi notunun, uluslararası derecelendirme şirketleri tarafından düşürülmesi ekonomi çevrelerindeki tedirginliği paniğe dönüştürmüştür. Ekonomik dengeler tamamen altüst olmuş, özellikle para ve sermaye piyasalarında tehlikeli dalgalanmalar görülmüştür. 1980 sonrasının en istikrarsız dönemlerinden birine girilmesinde daha önceki birikimlerin nedeni muhakkak vardır. Ancak özellikle son yıllarda uygulanan borçlanma politikasının bu gelişmelerin baş aktörü olduğu da bir gerçektir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi aynı dönemde kredi notunun düşme eğiliminde olduğu, bunun nedeninin Türkiye'deki istikrar problemi olduğu belirtilmektedir.

Dünya piyasalarına kredi için çıkıldığında bu kredi notu kredi imkanlarını ve maliyetini etkilemektedir. Bu derece değişikliğinin kreditibilite açısından etkisi ise en az 6 ay sonra görülecektir. Öyleyse şu anda yaşanan sorunları sadece derece düşmesi ile açıklamak mümkün değildir. Bunun sadece süreci hızlandırıcı etkisi olmuştur.

Yararlanılan Kaynaklar
- *Sermaye Piyasası Analizleri, SPK Yayınları*
- *Rating'e ait SPK raporları*
- *Global Finance, Sept. '93.*

Tablo: 1

Moody's ve S & P'nin kullandıkları kredi notları ve anlamları

Moody's	S & P	
YATIRIM DERECELERİ		
Aaa	AAA	En yüksek kalite, sağlam. Yalnızca küçük bir yatırım riski taşırlar.
Aa1 Aa2 Aa3	AA+ Aa AA-	En yüksek dereceden düşük bir farklılığa sahip olmakla birlikte yine yüksek dereceli ve sağlamdır.
A1 A2 A3	A+ A A-	Ortanın üstündedir. Sağlam ve güvenilir olmakla birlikte ekonomik koşullardan etkilenebilir.
BAA1 Baa2 Baa3	BBB+ BBB BBB-	Orta derecelidir. Uzun vadede risklidir. Hem yatırım hem de spekülatif özellikler taşırlar.
SPEKÜLATİF DERECELER		
Ba1 Ba2 Ba3	BB+ BB BB-	Spekülatif özellik. Belirsizlikler taşırlar.
B1 B2 B3	B+ B B-	Yatırım niteliği taşımaz. Borçlanma şartlarına uymama ihtimali yüksektir.
CAA1 Caa2 Caa3	CCC+ CCC CCC-	Kısa dönemli riski dahi oldukça yüksektir.
CA	CC	Tamamen spekülatiftir. Geri ödeme hemen hemen imkansızdır.
C	C	Endüşük kalite. En yüksek risk.

S & P bu derecelerle birlikte kullanılan dört yeni terim daha eklemiştir ki bunlar;

Negatif	: Derecenin düşme ihtimalini gösterir.
Pozitif	: Derecenin yükselme ihtimalini gösterir.
Stable (Durağan)	: Derecede değişim bulunmadığını gösterir.
Developing (Gelişmekte)	: Gelecekle ilgili belirsizlikten ötürü hem yükselme hem de düşme ihtimalini gösterir.

Tablo: 2

Uluslararası derecelendirme şirketlerinin 1993 yılı itibariyle bazı ülkelere verdikleri notlar;

	Kredi Notu		
Ülke	Moody's	S & P	Görünüş
Kanada	Aaa	AA+	Durağan
İspanya	Aa2	AA	Pozitif
Singapur	Aa3	AA+	Durağan
Malezya	-	A	Pozitif
Yunanistan	Baa1	BBB-	Pozitif (istikrar açısından)
Türkiye	Baa3	BBB	Negatif (istikrar açısından)
Macaristan	Ba1	BB+	Pozitif
Meksika	Ba2	BB+	Durağan

Meta dini ve piyasa[1]

LEONARDO BOFF

Meta dinin temel dogması şudur:
"Para her şeye kadirdir;
yeri de göğü de yerinden oynatır!.

çeviri LÜTFULLAH GÖKTAŞ

Piyasa ilişkileri üzerine kurulmuş modern toplum ve -son dönemdeki tek kutuplaşmayı müteakiben daha da güçlenmiş- dünya piyasasının ortaya çıkışı, insanlık tarihinde gerçek bir devrimi simgelemektedir. Azık sağlamanın dış üreticilerle, özellikle de çiftçilerle olan ticari ilişkilere bağımlı bulunduğu piyasa, modern toplumdan hiç kuşkusuz çok daha eskidir ve kentlerin teşekkülüyle ilintili bir olgudur.

Piyasa ilişkileri önceleri, toplulukların kendi aralarındaki karşılıklılık ilişkilerinden bağımsız değildi. Topluluklar, kendi öztüketimleri, -aralarındaki toplumsal ittifakların temellendiricisi işlevine haiz- hayır hizmetleri ve takas için üretmekteydiler. Piyasaya sürdükleriyse, bunlara karşın yine de ellerinde kalmış, artmış ürünlerden ibaretti.

Ne var ki bu durum, modern toplumlarda köklü bir değişime uğramıştır. Piyasa, diğer tüm ilişkilerin belirleyicisi olan bir toplumsal kuruma dönüşmüş; karşılıklılık ilişkilerini de marjinalleştirmiş veya kişilerin özel yaşamları çerçevesine sürgün etmiştir.

Piyasa toplumu, XVI. yüzyıldan itibaren Batı'da ortaya çıkmıştır: Üretim, artık insanların gereksinimine göre değil, piyasanın gereksinimine göre belirlenmektedir. Bundan böyle üretici, ürettiğinden artakalanları satmak değil, tam tersine talebe göre üretmek durumundadır. Böylesi bir üretim biçimiyse, karşılıklılık ilişkilerini bozmuş ve yeni sosyal ilişkilerin oluşumuna yol açmıştır. Nitekim -toplumun merkezi kurumu haline gelmiş- piyasa, gündelik yaşamın her alanını fiilen işgal etmeye ve her alanda tek başına hüküm sürmeye başlamıştır. Dolayısıyla, iş, anamal, gıda, ilaç, evlilik, din işle-

1 Modern toplumlarda köklü bir dönüşüme uğramış piyasa olgusunu, netice itibarıyla da günümüzde, ifadesini kapitalist piyasa anlayışında bulmuş ve başat zihniyet konumuna yükselmiş sözkonusu olgu ile dinin mukayesesini yapan; oldukça yaygın bir realiteyi fenomenolojik açıdan irdeleyen bu makalenin, ilginç sayılacağı kanısındayız. Ancak okurlar, sözkonusu makaledeki yaklaşım tarzının, hıristiyanlık dünyasındaki akımların genelini değil, tam tersine, müellif L. Boff'un da müntesibi bulunduğu kurtuluş ilahiyatını temsil ettiğini unutmamalıdır. (L.G.). (Makalenin esas metni için, bkz.: (Il mercato e la religione della merce", Concilium, anno XXVIII, fascicolo 3 (1992), ss. 401-406).

***Brezilyalı Leonardo Boff,** 1938'de Concordia'da dünyaya geldi. Yüksek öğrenimini Brezilya'nın Curitiba ve Petropolis kentlerinde, müteakiben Almanya'nın Münih kentinde tamamldı. Françeskocular (fransiskenler) tarikatına mensup bir Katolik rahip olan L. Boff, Latin Amerika'daki kurtuluş ilahiyatının önemli isimlerinden biri haline geldi. Bu meyanda, Jesus Cristo Libertador (1971), Teologia do catieiro e da libertaçao (1976), Igreja: carisma e poder (1982), E a Igreja se fez poo (1986), Ameria Latina: da conquista a nova evanglizaçao (1992) diğer dillere de çevrilmiş olan önemli eserlerinden bazılarıdır.*

Özellikle Papa II. Jean-Paul döneminde Vatikan otoritelerinin, ilahiyatçı konumundaki katolik rahiplere karşı izledikleri, engizisyonun modern biçimi olarak nitelenebilecek olan, merkeziyetçi ve baskıcı politikadan L. Boff da nasibini aldı. Görüşlerinden ve savunduğu fikirlerden ötürü Vatikan otoritelerinin tepkisini çeken Boff, 1971'den itibaren yetkililerin uyarı mektuplarına muhatap oldu. 1984'te "diyalog" adı altında, gerçekteyse kibarca sorgulanmak üzere Vatikan'a çağrıldı. Ertesi yıl, Vatikan'dan, kendisinin görüşlerini mahkum eden bir mektup aldı. Bu da yetmedi, ikinci bir emre kadar "mutlak itaatle sükut etme" cezasına çarptırıldı. Tüm bunları sineye çeken Boff'a daha sonra, yayımlayacağı her şeyi ilgili Katolik otoritelerinin sansüründen geçirmesi koşuluyla yazma hakkı tanındı. Ancak problemler bitmedi. Nitekim çok geçmeden, öğretim üyesi olarak görev yaptığı Brezilya'daki Katolik yüksek okullarından Petrobolis İlahiyat Enstitüsü'nde ders vermesi de yasaklandı.

Tercihini ezilenlerden yana koyan, ancak bu konudaki görüşleri bağlamında Vatikan ve Vatikan'ın Brezilya'daki resmi mümessilleri konumundaki katolik otoritelerinin kendisine yönelik acımasız kısıtlamalarına daha fazla dayanamayan L. Boff, sonuçta çareyi 28 Haziran 1992'de, "İncili değerlerin tekeli, hiyerarşik kilisenin elinde olamaz!" diyerek Katolik Kilisesi'ne; "Aziz Françesko'nun yegane mirasçısı Françeskocular tarikatı değildir!" diyerek de sözkonusu kilisenin bünyesinde ki tarikatlardan biri olan Françeskocular tarikatına eda etmekte buldu. (L. Boff'un Katolik Kilisesi'ndeki rahiplik görevinden neden ayrıldığına ilişkin ayrıntılar için, müellifin kendi kaleminden çıkmış şu yazıya bakılabilir: "Ho cambiato per continuare a essere me stesso", Concilium, anno XXIX, fascicolo 2 (1993), ss. 195-199). Halihazırda, Brezilya'daki devlet üniversitelerinden biri olan Rio de Janerio Üniversitesi'nde maneviyat ve ahlak anabilim dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır (L. Göktaş).

ri, simgesel değerler vb. türden, akla gelen ne varsa her şeyin piyasasından ve pazarından bahsedilir olmuştur.

Piyasa toplumunun karakteristiği, herkesin eşitliğidir. Bu toplumda insanlar sadece, ya müşteri ya da satıcı olarak görülürler. Başka bir deyimle, özgürlük sayesinde, piyasa herkese açıktır. Müşteri kim olursa olsun, aynı fiyatı ödemek durumundadır. Müşterilerin, zenciler, bayanlar, müslümanlar ya da beyazlar, baylar, kuveykalar[2] topluluğuna mensup olup olmamaları önemli dğildir: İnsan türünün tüm grupları arasında, tedavüldedir metalar! Piyasa, eşitsizliği de iyice perçinleyip güçlendirmektedir. Zira, kuvvetli ile zayıf aynı basamaktadırlar ve sonuçta paradoksal bir biçimde, kuvvetli olan istediğini dayatabilirken, zayıfın elindeyse boyun eğmekten ya da piyasadan çekilmekten başka hiç bir alternatif kalmamaktadır. Dolayısıyla piyasa, bir kurbanlar üreticisidir.

Bu olgu, günümüzde son derece dramatik tabloların oluşumuna yol açmıştır. Güçlü uluslar, (sözgelimi GATT[3] gibi, kendilerini kollayıcı nitelikteki) kendi piyasa yasalarını zayıf ülkelere dayatmakta ve bu sayede siyasal ve ekonomik alanda onların tümünü kendi boyundurukları altına almaktadırlar. Zayıf ülkelerin, buna yanaşmamaları durumundaysa, piyasadan dışarı atılmakta; teknolojik geriliğe ve ekonomik yoksulluğa mahkum edilmektedirler. Örneğin, Londra ya da New York'un temel gıda borsasında soyanın bir ayda iki puan kaybetmesi, Brezilya'nın San Paolo kentindeki çocukların ölüm oranının %2 yükselmesi anlamına gelmektedir. Zira hükümet, çocukların sütüne ayrılmış, ancak, soya'nın dünya piyasasında kazanacağı değere bağımlı durumundaki fonu, ister istemez hemen kısıtlamak durumunda kalmaktadır.

Sözkonusu realite, sadece ahlak (iyi ya da kötü) bağlamında değil, aynı zamanda ilahiyat (Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu) açısından da gerçekten etüd edilmesi gereken bir konudur. Piyasa denilen bu sosyal kurum, kapitalist düzen sayesinde, az sayıdaki uluslara hayat, öte yandansa insanlığın büyük kesimine toplumsal bedbahtlık ve ölüm üretmede ne denli rol oynamaktadır? Bu, Tanrı'nın tarihe ilişkin tasarımının yadsınması ve İsa'nın (yoksullardan hareketle Krallık ve gani gani hayat biçimindeki) özgün ütopyasıyla[4] düpedüz çatışan bir duruma sebep olunması değil midir? Ancak bizler bu yazımızı, sözkonusu çizgiyi izleyerek sürdürmeyi, şimdilik bir kenara bırakmak durumundayız.

Bizler, kapitalist dünya piyasasının kökeninde, temel bir teolojik sapkınlığın göstergesi, tözel bir kokuşmuşluğun sözkonusu olduğunu düşünüyoruz. Piyasa, modern bir din biçiminin ortaya çıkışına kaynaklık etmektedir: Meta dini! Ve piyasa, insanlık tarihinin bugüne dek hiç tanık olmadığı türden, akıllara zarar bir putperestliği beraberinde getirmektedir.

Kanaatimiz o ki, açgözlü modern Molok'un[5] kollarına sunulmuş kurbanlar hususunda bir dayanışma için ilahiyata düşen görev, Tanrı'nın gizemine saygı mucibince, sözkonusu çarpıklıkları ifşa etmek olmalıdır.

Bir başlangıç niteliğinde de olsa, sözünü ettiğimiz bu karşıt olgunun çözümlemesini yapmaya çalışalım. E. Durkheim, "hiç bir dinin cemaatsiz[6] olamayacağını" çok iyi ortaya koymuştu. Bir başka deyişle din, karşılıklılık ilişkilerini ilzam etmekte ve neticede cemaat de sürekli bu ilişkiler üzerine bina edilmektedir. Dolayısıyla, cemaat ile din arasında, yapısal bir ilişki ve tarihsel bir doğadaşlık vardır.

Eşitliği varsayan piyasanın tam tersine cemaat, beraberindeki insanlar ve gruplar arasındaki eşitsizliği itiraf etmektedir Yine din de, kutsal ile kutsaldışı arasındaki, uluhiyyet ile insanoğulları arasındaki eşitsizliğin bilincindedir. Peki bu sorun, din ve cemaat tarafından nasıl çözümlenmektedir? Sözkonusu sorun, bağış (vermek-almak-karşılığını gözetmek) tasarrufu sayesinde ve ittifak aracılığıyla çözümlenmektedir. İttifak, eşit olmayanların varlığının itirafını ve barış içerisindeki beraberliğe birer müttefik olarak onların da dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Örneğin aile, -tabiatıyla birbirleriyle eşitsizliği sözkonusu olan- üyelerinin karşılıklılık ilişkisi içinde bulunduğu ve bu ilişkiler sayesinde üyelerin birbirlerinin müttefiki haline geldiği bir cemaat teşkil etmektedir. İnsanlık topluluğunda da, daha geniş bir düzlemde, büyükler ile küçükler, erkekler ile kadınlar, güçlüler ile zayıflar, sağlıklı olanlar ile olmayanlar arasında, -bir cemaat olarak varlıklarının korunmasını sağlayan- bağışlar ve bunların karşılığının gözetilmesi sürekli geçerli durumdadır. Yine, uluhiyyet ile insanoğulları arasında da, dini bir cemaat yaratarak ittifakı pekiştiren bağışlar daima mevcuttur. Böylesi bir ittifakta, insanoğlu kendini mutlu hissetmekte, ebedi hayata ilişkin vaatlerini dinlemekte, dünyaya global bir anlam yükleyebilecek bir yaşam sürmektedir.

Oysa piyasa toplumunda, yani ilişkileri piyasanın belirlediği ve karşılıklığa yer verilmeyen bir toplumda din, ya ortadan kaybolmak durumuyla yüz yüzedir, ya da sadece -bağışların karşılıklı mübadelesine dayalı ittifak ve karşılıklılık ilişkilerinin halen varlığını koruyabildiği- ailesel ve özel alanla sınırlı kalmak durumundadır. Gerçi dinler ve cemaatler, piyasa ilişkilerinin hegemonyasına karşın, varlıklarını yine de sürdürmekte; cemaatin sınırları dahilinde, canlılıklarını hala korumaktadırlar. Ancak dinlerin ve cemaatlerin, piyasa ilişkileri egemenliğindeki kamusal alana ve topluma ilişkin söyleyebilecekleri şey-

2 Kuveyka, XVII. yüzyılın ikinci yarısının başlarında İngiltere'de, anglikanizmden kopmuş bir grup hıristiyanca kurulmuş, George Fox (ö. 1691) liderliğindeki Society of Friends (Dostlar Cemiyeti)'e mensup kişilere takılmış bir lakaptır. Başlangıçta bir ironiyi içeren "kuveyka(lar)" (İngilizce'de, "titrek(ler)" anlamındaki "quaker(s)") sözcüğü daha sonraları, protestanlık bünyesindeki bu yeni akımın adı haline gelmiştir. Bu akım Türkçe'de kimi müelliflerce, "quaker'lar" veya "kuveykırlar" diye de adlandırılmaktdır (L.G.).

3 GATT= General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması).

4 "Yoksullardan hareketle Krallık..." düşüncesi, kurtuluş ilahiyatındaki tipik vurgulardan biri konumundadır. Buna göre, "Tanrı'nın Krallığı (=Melekûtu)" daha yeryüzündeyken başlamaktadır; uhrevi kurtuluş, insanların yeryüzündeki yaşamları boyunca sergiledikleri edimlerle, bir başka deyişle kurtuluş için çabalayıp çabalamamalarıyla doğrudan ilintilidir. Bu yaklaşım tarzı, dolayısıyla mücadeleci bir tavrı da beraberinde getirmektedir. Ne var ki kurtuluş ilahiyatı müntesipleri, hassaten sözkonusu görüşlerinden ötürü statükocu hıristiyan otoritelerince, tümüyle uhrevi olduğu savlanan "Tanrı'nın Krallığı" mefhumunu dünyevileştirmekle suçlanmakta, şiddetli eleştirilere maruz kalmaktadırlar (L.G.).

5 Molok: Bibliya'da (yani hıristiyanların "Kitab-ı mukaddes"inde) anlatıldığı üzere, eski dönemlerde Filistin civarında yaşayan Ammonilerin, tanrısıdır. Zaman zaman kimi Yahudilerin de tapındıkları (Molek ya da Milkom diye de adlandırılan) sözkonusu tanrıya kurban olarak, insanlar, özellikle de çocuklar takdim edilmekteydi. Bkz. Kitabı Mukaddes: Levililer 18/21; 20/2-5; I. Krallar 11/5-7; II. Krallar 23/10; Yeremya 32/35; Amos 5/26; Resullerin İşleri 7/43 (L.G.).

6 L. Boff, özgün metinde, "...senza omunita (chiesa)..."; türkçesiyle, "...cemaatsiz (kilisesiz)..." diyerek, "kilise" sözcüğünün epistemolojik olarak, "cemaat"i içerdiğine dikkat çekmektedir (L.G.).

lerse, yok denecek kadar azdır.

Buna mukabil, öte yandansa bizzat piyasanın bünyesi dahilinde modern bir din biçiminin doğduğunu müşahede ediyoruz. Ve bu din de dünyaya, tıpkı eski dinler gibi mutluluk, hayat ve anlam vaat etmektedir. Sözkonusu dini burada bizler de, özellikle Pedro Ribeiro de Oliveira, Hugo Assmann, Julio de Santa Ana, Marcos Arruda, Franz Hinkelhammert gibi üçüncü dünya çözümlemecilerince (analisti) kullanılmış bir deyimle, meta dini diye adlandıracağız. Bu yeni dini çözümlemekten daha ziyade, kısaca da olsa betimlemeye çalışalım. Sonuçta bu yeni dinin, bildiğimiz dinle gerçekten şaşırtıcı bir benzeşim içerisinde olduğu gözden kaçmayacaktır.

Meta dinin temel dogması şudur: "Para her şeye kadirdir; yeri de göğü de yerinden oynatır!. Piyasa, yazgımızı ve geleceğimizi, vicdanımızdan çok daha iyi belirleyecek olan bir görünmez el konumundadır. Zira, en uygun çözümün ne olduğuna karar veren, sürekli piyasadır.

Para dogması, bir mitoloji haline getirilir ve sinema, roman, televizyon, kitle iletişim araçları kanalıyla yaygınlaşması sağlanır: Yoksul bir çocuğun yaşam öyküsüdür anlatılan; yoksuldur ama, onurludur, çalışmaktadır; kısacası para kazanmaktadır ve böylece mutluluktan uçmaktadır.

Mitoloji, kendilerini yetiştirmiş kültürlü insanlar için, ifadesini ekonomistlerin teorilerinde bulan bir ilahiyat haline getirilir. Bu zatların uğraşısı, mitolojinin artık popüler bazda bile iyice yaygınlaştığına ilişkin dogmatik önkabülleri, sistematik bir biçimde ortaya koymaktadır.

Propaganda, iyilik haberini ve kurtuluşu muştulayan bir tebliğ faaliyeti[7] ile özdeş bir işleve sahiptir: "Mutlu" ve "başarılı" insanlar, sadece ve sadece, metalara iştirak edebilmiş [yani fenâ fi'l-mâl olabilmiş][8] kimselerdir.

Hakiki gizemler, metaların ta kendileridir. Bunları yerine getiren (sözgelimi, sigaraysa Marlboro içen, meşrubatsa Coca Cola'yı seçen) her insan, hayat ve enerji dolar.

Kendine has didaktiğiyle, özgün bir kateşizmi (yani ilmihali) vardır bu dinin: Şirin ve tatlı kızlar, yaratılması ve ulaşılması sadece paranın gücüyle mümkün olan, ürünlere gark olmuş dünyayı milyonlarca çocuğa teşhir ederler.

Bu dinin, piyasa kültü (yani bir kutsal günü) vardır ayrıca. Milyonlarca izleyiciye ulaşan programlar sayesinde insanlar, gözleri önünde tepeleme yığılmış metalar ya da burunları dibindeki tomar tomar paralar karşısında, komik durumlara düşmekte, "ya hep ya hiç"in heyecanını yaşamaktadırlar.

Bu dinin yıllık bayramıysa, noeldir ve bir dinsel bayramın tüm karakteristiklerini bünyesinde barındırmaktadır. Noel ve noel şöleni için hazırlıklarını tamamlamış ticaret ve alış-veriş merkezlerinde, metaların kutlanması ve kutsanmasıdır bu bayram! Kutlanan her dinsel bayramda olduğu gibi, bu bayramda da doyasıya yiyip içmek lazımdır elbet!

Sonra, mabetleri vardır bu dinin: Bankalar! Merkez binalarındaki görkemlilik ve mimari tarz karşısında, fani insanlar öylesine büyülenirler ki, içeriye girerken ya da gişelerin önünde saf tutarken, kendiliğinden dinsel bir sessizliğe bürünürler.

Yine bu dinde, büyük piyasalar ve tüketim kentleri olmaları hasebiyle, Disneyworld, San Francisco, Paris, New York gibi, anlam yüklü yerlere hacca gitmek vardır. Bu vaat edilmiş topraklara, insanları hacca götürmek üzere, sürekli seferler düzenlenir.

Ayrıca, bankerler ve finansörlerden müteşekkil kahinleri (yani din adamları sınıfı) vardır bu dinin. Paraya tapınma konusunda belirli makama ermişliklerinin ardından, bu külte başkalarının katılımını sağlama işini de onlar üstlenirler.

Meta dinin, aynı zamanda kendine özgü bir

7 Asıl metinde yazar, "evangelizzazione" sözcüğü kullanmaktadır. Bu sözcük, genelde "hıristiyanlaştırma" ya tekabül etmesine karşın, bu metin bağlamında "tebliğ faaliyeti" şeklinde çevrilmesinin daha uygun olacağını düşündük (L.G.).

8 Çeviride çok az sayıda kullandığımız köşeli parantez içerisindeki ifadeler, tümüyle bizim eklemelerimizdir (L.G.).

ahlak anlayışı vardır. Buna göre, şahsi çıkar, davranışlar için bir genel norm teşkil etmektedir. Böylece, sözgelimi fırıncı, ekmek satarken, dolayısıyla para kazanırken, bizim ihtiyaçlarımızdan biriyle yüz yüzedir. Egoist çıkarların sınırlarıysa, her ne pahasına olursa olsun riayet edilmesi gereken kontratlarla belirlenir.

Netice itibarıyla piyasa toplumu, kendi resmi dinini de üretmiş vaziyettedir. Bundan böyle, din konusunda bir taksim söz konusudur: Bireysel bazda, çeşitli dinlerin, parayla sağlanamayan o "manevi aroma"yı sunmaları pekala caizdir.

herhangi bir yaratığa değil, sadece ve sadece mutlak varlığa veya uluhiyyete has kıldığı tavırlar ve davranışlar konusunda, evet, gerçekten akıllara zarar bir putperestleşme kampanyasıyla karşı karşıyayız. Uluhiyyete özgü nitelikler artık, metalara atfedilmekte; kurtuluşun ancak metalarda olduğuna inanılmaktadır. Bu tür putperestlikler, nice zaman önce peygamberlerce eleştirilmiş ve kınanmıştı. Nitekim sözkonusu putperestliğin karakteristiği, kurban olarak insanların yaşamına göz dikmesi ve insanoğullarının mahrumiyetini de beraberinde getirmesidir.

Dünya sahnesinde sözkonusu putperestliğe bilinçli bir tarzda karşı çıkan iki gücün yükselmekte olduğu görülüyor: Kurtuluş ilahiyatının savladığı biçim ile hıristiyanlık ve temelci biçimiyle İslam. Bu sonuncusu, Tanrı'nın -günümüz toplumlarınca yadsınmış durumdaki- siyasal egemenliği ve din adına, modernizme tümüyle karşı çıkmaktadır.

Kurtuluş ilahiyatının savladığı biçimiyle hıristiyanlık ise, iki temel günah üzerinde durmaktadır. Birincisi, ilişkilerin salt bireysel yaşama indirgenmesine yanaşmamaktadır; Tanrı, madem ki kamunun da rabbidir, öylese kamusal alanda da adalet ve hakikat dahilinde kendisine kulluk edilmesini istemektedir. İkincisi, tercihini yoksullardan, piyasa oyununda kaybedenlerden müteşekkil insanlardan yana koymaktadır. Kurbanlardan hareketle, piyasanın dayattığı yapılanmayı ve toplumsal ilişkileri tümüyle tartışmaya açmaktadır. Zira toplumsal ilişkiler bu biçimleriyle, insanlığın büyük kesimini dışlamakta, dolayısıyla da ölüm üretmektdir. Dahası, katılımı engellediklerinden ötürü tamamıyla ahlaka ters düşmekte (antietiche); Tanrı'nın temel gerçeğini oluşturan hayatı, bu en büyük ilahi lütfu yadsıdıkları için de ilahiyata ters düşmektedirler (anti-teologiche).

Tüm bunları belirtmemizdeki amaç, piyasayı yadsımak mıdır? Hayır, yadsıdığımız piyasa değildir. Yadsıdığımız sadece ve sadece, kapitalin hegemonyasındaki sözünü ettiğimiz türden bir piyasadır! Marx, eğilimin hangi yöne gittiğini bildirmişti zaten: "Meta fetişizmi"! Tüketim gelmeye görsün, sentetik bir tarzda betimlediğimiz gibi, meta dinini de üretiveriyor hemen.

Anak, kamu bazında geçerli sayılan dinse, umumilik niteliğine haiz durumda bulunan ve tüketicisi olmuş herkese saadet bahşeden meta dinidir. Dahası, biri bireysel, diğeriyse kamusal alanda hüküm süren sözkonusu iki din, birbirlerinin işine burunlarını sokmaz ve sokmamalıdır! Roma İmparatorluğu, bunun en iyi örneğini vermişti zaten: Farklı dinler ve kültler özgürce benimsenebilir ve her biri Panteon'da[9] kendine özgü bir yere sahip olabilir; yeter ki Sezar kültüne ilişmesinler!

Aynı şekilde günümüzde de, modernizmin karakteristikleri konumundaki dinsel çoğulculuk ve özgürlük sağlanmış olmalıdır; yeter ki piyasaya ilişilmesin! İnsanoğullarının bugüne dek,

Kısacası, insani, dolayısıyla da son derece toplumsal bir vakıa konumundaki piyasayı, kurtarmamız gerekiyor. Piyasa ilişkileri, üretimi, dağıtımı, nimetlerin ve hizmetlerin tüketimini ayarlayan toplumsal ilişkilerdir. Toplumsal ilişkiler olmaları nedeniyle de, pazarın merkezini bireysel olan değil, toplumsal olan teşkil etmelidir; öncelikli olanları belirlemede ve bunların tarihsel gerçekleştirimlerindeki mantığın yönlendiriciliğinde ise, bizatihi piyasanın talepleri değil, insan yaşamının talepleri esas alınmalıdır!

9 Panteon: Grek-Roma dininde, halkın tapındıkları tanrıları simgeleyen putların tümünün yerleştirildiği büyük tapınak. (L.G.)

Türkiye'ye batılı anlamda resim Tanzimat'la beraber girdi. Teknik olarak klasik batı eğitimi verildi. Oysa siz akademi yıllarından itibaren "sürrealist resim" yapıyorsunuz. Türkiye'de sürrealizmin gelmesi çok yeni. Bu süreci anlatır mısınız?

Dediğiniz gibi Batılı tarzda resim özellikleri Osman Hamdi Bey zamanında tükabül ediyor. Batı resmi çok uzun süre bir nevi fotoğrafın görevini ifa etmişti. Kiliseler ressamlara bol bol resim sipariş etmişler. Fakat 1800'lü yıllardan sonra bariz bir şekilde Batı'da resimde yeni arayışlar başladı. Türkiye'de resim çevreleri ve akademiler uzun süre Batı'nın klasik resmini takip ettiler. Türkiye'ye geldikten sonra akademilerin farklı anlayışlara bazı istisnalar dışında kapalı olduklarını gördüm.

Akademi çevreleri mevcut yapının dışına taşmak istemiyorlar mı?

Buna şöyle cevap vereyim. Rudolf Havsner, Erich Brower, Wolfgang Hutter, Anton Lemmdon gibi büyük ressamlar akademide dersler verirler. Bir çoğunun diploması bile yoktur. Ernest Fuchs bunun dışındadır. Ama daha sonra kendisine müze tahsis edilmiştir.

Tatbiki Güzel Sanatlar'da okurken bize elma resmi çizdiriyorlardır. Ben elmayı ısıran adamın ya da yarısı kılçık haline gelmiş balıkların resmini yapıyordum. Benim resim anlayışım Akademi'ye biraz zıttı. Yabancı bir hocamızın dikkatini çektim. Onunla bir müddet mesaim oldu.

Sizin sürrealist olmanız bir eğitim sonucu değil bu durumda...

Eğitim için zanaatını kazandırır. İnsan sanatçı olmuyor, sanatçı doğuyor. Doğuştan gelen birşey bu! Haller farklı oluyor.

Sürrealist resim reel olanın dışı, gerçek dışı olarak algılanıyor. Sizce bu tanımlamalar doğru mu?

Sürealist resim yanlış algılanıyor. Gerçek dışı diyemeyiz. Somut gerçeğin ötesinde bir gerçeklik mekanı. Kulağın duymadığı, gözün görmediği ne alemler var. Hakikatın altında hakikate giden yol bu. Dali, "Ben gördüğümün değil görmediğimin gerçek olduğuna inanıyorum" diyor. Çok sürrealist ressam tanıdım. Resim bitince çok samimi olarak bunu ben mi yaptım diye şaşırırlar.

Aklın ve mantığın üstünde bir anlamdan bahsettiniz. Her an şeytan ile yüzyüze gelmem mümkün ya da tasavvufun has bahçesinde meşk etmek. Bu durum zor olsa gerek.

Aklın üstünde olan yer esrarlı bir yer. Nur ile zulmet arasında akıl bazen giriyor devreye. Eğer sanatçı sufli alanda devam eder orada takılır kalırsa delirir. Ama dediğiniz gibi tasavvufun has bahçesinde konaklamak icab ediyor. O zaman sanat tatmin ediyor insanı.

İnsan tekamül ettiği sürece yok olduğunu anlar. İdrakteki şaşılık ayrı kor insanı, nefis işin içine karışır. Kendini bilen Rabbini bilir. Ya da ölmeden önce ölünüz cümlelerinin manasını düşünmek lazım. Sanat cüzün kül olanda yanmaya gidişidir. Bu insanın çabasıdır. Görevi budur sana-

Erol Deneç, 1941 yılında İstanbul Kadırga'da doğmuş. 1961 yılında Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'na girmiş. Ünlü ressam Ernest Funsh Deneç'in resimlerini görünce onu Viyana'ya davet etmiş. 1964 sonundan itibaren Viyana'da yaşayan, dönemin ünlü sürrealist ressamlarıyla beraber çalışan Deneç, dünyanın çeşitli yerlerinde çok sayıda sergi açmış. 1989 sonunda Türkiye'ye dönen Erol Deneç, Üsküdar'da yerleşmiş. Halen İstanbul Üniversitesi Öğrenci Kültür Merkezi Resim Kulübü'nde danışmanlık yapıyor. Erol Deneç'in bir çok resmi Viyana'da müzelerde ve önemli koleksiyonlarda bulunuyor. Sayısız ödülün sahibi. Hakkında kitaplar yazılmış ve belgeseller çekilmiş. Sanatı tasavvufa taşıyan bir tefekkür adamı Deneç. Batılılar'ın kendilerini yere göğe sığdıramamasına şaşmamak lazım. Erol Deneç gibileri bu dünyada çok değil.

"Sanat cüz'ün kül olanda yanmaya gidişidir"

tın. Akıl dediniz. Görülen ile duyulan ile sınırlı değiliz ki. Nefsin ötesindeki alana ulaşan ya kelimeye döker ya müziğe ya da resime. Ben resime döktüm. Sürrealist resim bu arayıştır.

Batılı sürrealist ressamlar da bu şekilde mi düşünüyorlar?

Bu yoldalar ama bilmiyorlar. Rehberleri yok. O yüzden çoğu muzdarip oluyor. Batı Doğu'yu öğrendi öğreneli kaynamaya başladı. Dikkat edin, İngilizler, Hollandalılar, Hindistan'ı, Uzak Doğu'yu tanıyınca değiştirdiler resimlerini. Hikmet var, çünkü Doğu'da. Özdeki evrensellik çekici oluyor, Batılı için, İslam tasavvufu bu manada çok tesirlidir. Kabına göre su dolar. Sanatçı da bundan muaf değil.

Sanatta yerellik evrensellik tartışmalarına bu gözle bir çözüm getirmek mümkün olabilir görünüyor...

Hakikat dünyanın ve kainatın her yerine nüfuz etmiştir Evrensellik, yerellik tartışmaları bir sınır içinde cereyan ettiklerinden kısır kalıyor. Sanat insanı hakikata yaklaştırdığı için insanoğlunun vazgeçilmezlerinden olmuştur. Yerel olan hakikate ne kadar meyilliyse iyi bir çıkış noktası olabilir. Yunus Emre, Hz. Mevlana niçin büyüktüler? Hakikat ehli oldukları için. İçtimai hayat, sanatı şekillendirir. Doğru ama sanatçı aşkın olanın peşindedir.

Bu durumda mesela siz bir gün fırçanızı dolaba kilitleyebilir misiniz?

Mesele menbaı bulmakta. Arı bala düşse çiçek çiçek dolaşır mı? İbrahim Edhem Hz. sultanlığı bıraktı. Ne alemler vardır, sazsız, sözsüz muhabbetler olur oralarda. Bunu yaşayan sanatı ne yapsın? Sanat bu yolları aramaktır. Sanatçı, bu resmi ben yaptım, bu müziği ben yaptım, yok bu şiiri ben yazdım derse yaptığı puttur. Gerçek yaratıcı ve sanatkar Allah'tır.

Bütün bu söyledikleriniz ışığında şunu düşünüyorum: Batı sanatının geçirdiği önemli bir aşamayı siz bizzat kendi hayatınızda yaşamış gibisiniz. Dünyanın sanat ve entellektüel merkezinde maceranız sizi son derece yerli bir insan haline getirmiş. Sanatı hala bir tatmin aracı olarak görenler hakkında neler düşünüyorsunuz?

Sanat ürünleri kimi zaman az sayıda insana hitap edebilirler. Eğer bu çevre gerçekten estetik kapasitesi yüksek bir çevre ise ne ala. Ancak Türkiye'de durum daha başka. Sanata olan meyil bir şekilde toplumdan kopan insanların meyili haline gelmiş. Sanatçı toplumdan uzak olabilir.Ama toplumu küçümsemeye hakkı yok. Bu insanlardan bir kısmını tanıdım. Bir takım yabancı okullarda yabancı eğitim alan insanlardı. Kendileriyle barışık olarak yaşamaları mümkün değil.

Çünkü küçüklükten itibaren bir batılı olarak yetiştiriliyorlar. Ama ne Batı'da, ne memleketlerinde huzurlu olabiliyorlar. Allah şifa verir inşallah.

Ben de Viyana'ya ilk zamanlar büyük bir hayranlık duydum. Ama Batı insanı bedeni tatmin ediyor. Ruh aç kalıyor. Sanatçı için ruhun aç kalması iyi bir fırsattır. Ama nihai hedefi sanat değildir.

Bu güzel sohbet için teşekkürler ediyoruz...

EROL DENEÇ'LE SANAT VE SANATI ÜZERİNE

Mesele menbaı bulmakta. Arı bala düşse çiçek çiçek dolaşır mı? İbrahim Edhem Hz. sultanlığı bıraktı. Ne alemler vardır. Sazsız, sözsüz muhabbetler olur oralarda. Bunu yaşayan sanatı ne yapsın? Sanat bu yolda aramaktır. Sanatçı bu resmi ben yaptım, bu müziği ben yaptım, yok bu şiiri ben yazdım derse yaptığı puttur. Gerçek yaratıcı ve sanatkar Allah'tır.

röportaj **SELİM SENER**

İhracata teşvik

METİN KÜLÜNK
İNANÇ Dış Ticaret Hizmetleri A.Ş.
Gümrük Danışmanı

İhracat ve ihracata dayalı imalatın desteklenmesine ilişkin kararların uygulanması

Ülkemizin gelişmesi ve ticaret gelirlerini yükseltmek amacıyla gösterdiği yoğun çabaların yanında, kafa kafaya rekabetin yaşandığı dünya ticaretinde pazarını genişletebilmesi için devlet yardımları ve teşvik araçlarının niteliği büyük önem taşımaktadır. Teşvik sisteminde yeni ve modern teşvik araçlarının tesbiti ve uygulanması tek başına yetmemektedir. Belirlenen teşvik yapısının Gümrük Birliği sürecinde Avrupa Topluluğu teşvik yapısına ve GATT kurallarına uyması gerekmektedir. Bu nedenden teşvik politikalarının uygulanmasında karmaşık bir görüntü ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizin ekonomik ve sosyal olarak kalkınma hedeflerine ulaşmada ihracat büyük önem arzetmektedir. Dünya pazarlarında artan rekabet, ülkelerin kendi aralarında bloklaşmalarıyla daha da artmıştır. Bu durumda ülkeler rekabet edebilirliği temin için değişik şekillerde sanayici ve ihracatçıya yönelik teşvik tedbirleri alma yolunu seçmiştir.

24 Ocak Kararları ile ihracata dayalı büyüme modelinde "İhracat Teşvik Kararları" gerek karar olarak gerekse uygulanış biçimi olarak çokça tartışılmıştır. Çünkü bu kararlar, GATT kurallarına aykırı olarak satış sırasında, parasal destek sağlamaktadır. Bu tablodan, hayali ihracat vurguncuları, kara para temizlenmesi, kayıt dışı ekonominin bir bölümü ortaya çıkmıştır.

Oysa Türkiye'nin içinde bulunduğu 120 ülkeden oluşan Ticaret ve Gümrükler Genel Anlaşması (GATT) satış noktasında devlet yardımlarını yasaklamaktadır.

DOĞRU SANAYİ POLİTİKASI ve İHRACATIN DOĞRU TEŞVİK EDİLMESİ

21. yy.'a girerken ülkemizin küçülen dünyada yerini alabilmesi için en önemli unsur olan Kalkınma için Sanayi Politikalarını;

1) Sanayi Politikası istihdam oluşturmalı,
2) Ülkenin yeraltı ve yerüstü kaynaklarını kullanan sektörler öne çıkarılmalı,
3) Devlete mantıklı yük getirmeli,
4) Kesinkes doğrudan satışa teşvik verilmemeli,
5) Üretim ana kaynak olmalı, prensiplerine göre yenibaştan gözden geçirmeli ve bir üretim seferberliği başlatılmalı, ürettiği kadar tüketmeyi öne çıkarmalı ve hedef olarak dünyayı, hedef kitle olarak 6 milyarlık dünya nüfusunu seçmeliyiz.

Hedefin "Dünya" olduğu ekonomide elbette ihracatın mutlaka bir hayat tarzı, bir ideoloji olarak insanımızın gündemine sokulması gerekmektedir. Eğitim sistemimizde ihracat mutlaka ders olarak okutulmalı. Her evde ihracat gündemde olmalıdır. Bu fikrin oluşumla birlikte, ihracat teşvik yapımız, ithal ikameci anlayışa göre gümrük duvarları, miktar kısıtlamaları ile dış rekabete karşı korunan iç pazara yönelik endüstri ve firmalara sağlanan avantajlar, ihracat ve ihracata dayalı endüstriye de temin edilecek şekilde gözden geçirilmelidir. Bugün ihracat yapabilmemiz için "Nötral Statü" olarak tanımlanan (ihracat endüstrilerine koruma koşullarında sağlanan kârlılık ölçüsünde ödüllendirici olması) beş koşulun oluşması gerekmektedir.

1) İhracatın gerçekçi döviz kurları ile yapılması,
2) İç girdi piyasasının uluslararası platformlarda rekabetçi olması,
3) Uluslararası rekabetçi piyasalardan girdi temininde ekonomi içi veya ekonomi dışı engeller bulunmaması
4) Para ve kredi piyasasının rekabetçi olması
5) İç vergileme sisteminde maliyetleri yükseltici çarpıklıklar bulunmaması

Ürünlerimizin uluslararası pazarlarda rekabet edebilmesi bu şartlara bağlıdır. Siz ürünlerinize bu koşulları sağlamaz iseniz, uluslararası alıcılar, endüstrilerine bu koşulları sağlayan ülkelere yönelecektir. Bu "nötral statu" koşullarındaki olumsuzlukların giderilmesini sağlayan önlemlere "ihracatın teşviği" adı verilir.

BU KOŞULLAR VAR MI?

Maalesef ihracat yapabilmek için gerekli koşulların büyük ölçüde ortadan kalktığını gör-

mekteyiz. 1988 yılına dek süren Dövizin TL karşısındaki değer kazanımı, bu yıldan sonra tersine dönmüş, TL döviz karşısında değer kazanım sürecine girmiştir. 10 Ocak 1994'ten bu yana "kurların yükselmesi ihracatın artmasına neden olacaktır" diye algılanmışsa da aslında devalüe olan döviz olmuştur. Özellikle ihracatta en önemli dışsatım ürünümüz olan Hazır Giyim ve Konfeksiyon ürününün ana girdisi Pamuk ipliği fiyatı Aralık 1993'te 40.000 TL/Kg, Dolar ise 15.000 Tl idi. 2.80 Dolara 1 kg Pamuk ipliği alabiliyordunuz. Bugün dolar ($) 35.000.- TL Pamuk ipliği 150.000 TL/Kg yani 4,5 $/kg olmuştur.

Bununla beraber piyasadaki güven bunalımı ve belirsizlikler piyasa kredisini ortadan kaldırmış, nakit ya da açığa çalışma dönemine girilmiştir.

İç piyasa girdi temininde 80 öncesi ithal ikamesi politikalar sonucu oluşmuş kartel yapı bir çok ürünün ana girdilerinde karşımıza çıkmakta ve bu yapı "ihracat amaçlı ithalatı" düzenleyen İhracat Teşvik Kararları'nın alınmasında da karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu kartel, 1930'lu yıllardan bu yana rekabete kapalı, kalite ve verimliliğin öne çıkmadığı yapıları ile 1995 yılında girilecek AT ile Gümrük Birliği sürecinde ciddi bir telaş yaşamaktadırlar. Bu yıllardır Türk milletine ödettirdikleri faturayı bundan sonra ödettirememenin feryadıdır.

Para ve kredi piyasalarındaki durum hiç şüphesiz ihracatın desteklenmesi yönünde değildir. % 300'lere tırmanan Kredi Faizleri ile kim üretim yapacak, ürettiğini ihraç edecek ve bu kredi ana para ve faizi ile geri dönecek, ülkemizdeki RANT EKONOMİSİ'nin kaynağı olan BANKA SİSTEMİ'nin çok ivedeli gözden geçirilerek Para'nın kullanım şekli üzerine yeni model arayışına "üretimin desteklenmesi" kaynaklı olmak üzere girilmelidir. Diğer yandan iç vergilendirme sistemi ihracata ve ihracata dayalı endüstri için ciddi bir dezavantajdır. Özellikle "Lead time" tüketim bölgesine yakınlık gibi bir avantajı ile birlikte nüfusunun büyük çoğunluğunun genç olması şansına sahip olan ülkemizde iç gücü maliyetlerinin üstüne binen Gelir Vergisi, S.S.K. kesintileri, zorunlu tasarruflar ürün maliyeti açısından önemli bir paya sahiptir. Bir de buna işgücü verimliliğimizdeki düşüklük eklenince durum daha da vahimleşmektedir. Sonuçta eğitimli insan çalıştırmak yerine sosyal güvencesiz insan çalıştırma yolu seçilmektedir.

ŞİMDİ

07.03.1994 Para ve Kredi Koordinasyon Kurulu'nun ihracat ve ihracata dayalı imalatın desteklenmesine ilişkin kararlarına baktığımızda, yukarıdaki şartlara uygunluğu açısından 2. derecede bir iyilik taşımaktadır. Satış aşamasında değil üretim aşamasında bir teşvik özelliğindedir. Ancak bu kararların uygulanmasındaki en önemli handikap bitmiş ve tükenmiş olan TÜRK BÜROKRASİ'sidir. Rüşvet, iltimas ve adam kayırmaca kıskacındaki bürokrasi ile bu kararlar nasıl uygulanacak? İhracatta zamanın bu derece önemi varken merak ediyoruz, akşam 18.15 uçağı ile Almanya'da müşterisi ile iş görüşmesine gidecek hangi ihracatçı görevli kağıdı (ve devamında hangi belgelerin isteneceği belli değil, THY henüz ilan etmedi.) ile THY'ye gidip dekont alacak sonra Ziraat Bankası Şubesine gidip tahsilat makbuzu alacak sonra gidip THY'den bilet alacak. Varsa bu kadar zamanı ve morali olan ne mutlu ona. Ne gariptir, ülkemizde politikaların temelinde hep insanımıza güvensizlik vadır. Bütün kurallarlar acaba nerelerde kaçaklar olur kaygısıyla belirlenir. Zaten temelde güvene dayalı bir yapıya geçiş değil mi asıl sıkıntımız. Halbuki "İHRACATÇI"ya bu ülkede özellik tanınmalıdır.

UYGULAMA ESASLARI

07.03.94 tarihli P.K.K. Kurulu'nun Mahsup işleminden nasıl yararlanacağız?

Kararının uygulama noktası Merkez Bankası, Ziraat Bankası Merkez Şubesi ve Şubeleri.

Kimler Yararlanabilecek?

Buna göre 07.03.1994 tarihinden itibaren gerçekleştirilecek ihracata "ihracatçıların" asgari FOB 10 milyon $ ABD, imalatçıların ise FOB 1 milyon Dolarlık ihracat limitini aşmaları gerekmektedir.

Kimler Yararlanamaz?

a) Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin 01-24 fasılları arasında yeralan malların ihracatı,

b) İhracatında DFİF kesintisi yapılan mallar,

c) İthalat rejimi çerçevesinde ithal edilmiş ve yurt içinde serbest dolaşımda bulunan yabancı menşeili malların ihracatı

d) Transit Ticaret

e) Sınır ve kıyı ticareti

f) Bedelsiz ihracat

g) Bağlı muamele ve takas

h) İhracatı Teşvik Tebliği çerçevesinde ihracat sayılan yurtiçi teslimler

İHRACAT ve İMALATÇIYA BU KARAR İLE NE DESTEK SAĞLANACAK

P.K.K. Kurulu'nun bu kararı ile ihracatçı ve imalatçı Tablo 1'de görülen giderlerini aşağıda belirtilen Destek Oranlarındaki hakedişlerinden mahsup ettirebileceklerdir.

Tablo 1'de TEMİNAT % 25 şunu ifade etmektedir. Destek oranındaki HAK EDİŞİNİZİN % 25'lik kısmını ilgili kamu kuruluşları (Gümrük, Vergi dairesi v.s.) teminat mektubu olarak kullanabilirsiniz. Teminat mektubunu Merkez Bankasından direkt olarak müracatla alabileceksiniz. Tekrar iade edinceye dek li-

mitiniz dolu olacaktır.

Tablo 1'deki % 100 tanımı ise HAKEDİŞİNİZİN % 100'lük kısmını belirlenen giderleriniz için kullanabilirsiniz.

DESTEK ORANLARI

Destek oranları Tablo 2'deki gibidir. Burada yabancı olduğumuz ya da Bürokrasimizin yeni icadı olan S.D.Ş. (Sektörel Dış Ticaret Şirketleri)'nin anlamı şu: Aynı işkolunda üretim ve ihracat yapan, 5-200 arasında işçi çalıştıran, ödenmiş sermayesi 20 milyar olan şirketlere S.D.Ş. denmektedir.

TABLO: 2

Destek oranlarında diğer bir noktada Hedef PAZAR ülkelerine yapılan ihracatlarda, sadece limitin altında kalan firmaların limiti sağlamasını teminen Performans Değerleri % 25 fazla olarak hesaplanmaktadır.

HEDEF PAZARLAR

a) Amerika Kıtası

b) Uzakdoğu Ülkeleri

c) Orta ve Güney Afrika Ülkeleri

NASIL UYGULANACAK?

1) İhracatçı ve imalatçı firmalar 07.03.1994 tarihinden itibaren belirlenen limitleri aştıkları anda Merkez Bankasına aşağıdaki dökümanlarla başvuracaktır.

İSTENEN BELGELER

İHRACATÇI

Gümrük Çıkış Beyannamesi: (Gümrük onaylı ya da Noter tasdikli)

D.A.B.: (Döviz Alım Belgesi) Banka onaylı ya da Noter tasdikli

İMALATÇI

Sanayi Sicil Belgesi, yukarıdaki gibi onaylı Gümrük Çıkış Beyannamesi ve Döviz Alım Belgesi.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta Döviz Alım Belgelerinde imalatçı firmalarında ünvanı mutlaka yazılı olmalıdır.

BAŞVURU SÜRESİ

İşbu belgeleri firmaların G.Ç.B.'nin arka yüzündeki yüklemenin bitiş tarihi olan fiili ihracattan itibaren bir yıl içinde Merkez Bankası Şubesine ibraz etmeleri gerekmektedir.

İmalatçı ve ihracatçı farklı ise ayrı ayrı müracaat edebilir.

Şayet G.Ç.B.'de birden fazla imalatçı firma var ise her bir imalatçıya ilişkin performanslar ilgili G.Ç.B.'ye ait İMALATÇI FATURA'ları ile belirlenir.

İbraz ettiğimiz belgeler ışığında DAB'deki FOB tutarları matrah alınmak suretiyle TABLO 2'deki belirtilen oranlar uygulanarak ABD doları cinsinden hakediş tutarlarını belirler. TL ve diğer döviz birimlerinin A.B.D. Dolarına çevriminde DAB tarihindeki çapraz kurlar esas alınır.

TCMB tarafından ABD doları olarak belirlenen hakediş miktarları

T.C. Ziraat Bankası'na devir tarihindeki T.C.M.B. alış kuru itibari ile TL'ye çevrilerek sabitleştirilir.

İmalatçı ve ihracatçılar T.C. Ziraat Bankasınca görevlendirilecek şubeye mahsup işleminde belirlenmiş giderlerini teşvik edici

TABLO 1

İMALATÇI GİDERLERİ	Kullanım Oranları
1- TEMİNAT	% 25
2- VERGİLER	% 100
a) Kurumlar Vergisi (peşin vergi dahil)	
b) Kurumla Vergisi tevkifatı (stopaj)	
c) Gelir vergisi (peşin vegi dahil)	
d) Gelir vergisi tevkifatı (stopaj)	
e) Ödenecek KDV	
f) Gecikme faize, gecikme zammı ve vergi cezaları (usulsüzlük cezaları dahil)	
3- YURTDIŞI ÇIKIŞLARDA ALINAN T.K.F.	% 100
4- MALİYET UNSURLARI	% 100
a) SSK Primleri, gecikme faizi ve gecikme zammı	
b) Enerji Giderleri (İhracatı ve Döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik kararında yeralan Enerji indirimi ve/veya muafiyetinden (Elektrik ve doğalgaz) yararlananlar hariç)	
Elektrik	
Doğalgaz	
c) Yurtiçi Kargo Taşıma	
TCDD, D.B. Deniz Nakliyatı T.A.Ş., THY	
d) Haberleşme giderleri	
Teleks,	
Telefaks,	
Telefon	

İHRACATÇI GİDERLER	İKullanımOranları
1- TEMİNAT	% 25
2- VERGİLER	% 100
a) Kurumlar Vergisi (peşin vergi dahil)	
b) Kurumlar Vergisi tevkifatı (stopaj)	
c) Gelir vergisi (peşin vergi dahil)	
d) Gelir vergisi tevkifatı (stopaj)	
e) ödenecek KDV	
f) Gecikme faizi, gecikme zammı ve vergi cezaları (usulsüzlük cezaları dahil)	
3- YURTDIŞI ÇIKIŞLARDA ALINAN TKF	% 100
4- MALİYET UNSURLARI	% 100
a) SSK primleri, gecikme faizi, gecikme zammı	
b) Enerji gideri	
Elektrik	
c) Ulaşım ve yurtdışı navlun-kargo (ihracatçı kuruluş görevliilerinin THY dış hat uça biletleri, ihraç mallarının THY, D.B. Deniz Nakliyat TAŞ ve TCDD ile taşınmasına ait navlun tutarları)	
d) Haberleşme giderleri	
Teleks	
Telefaks	
Telefon	

belgeleri ibraz ederek mahsubunu işler.

MAHSUPLARI NASIL İSTEYECEĞİZ.

- TOPLU KONUT FONU KESİNTİSİ

Yurt dışı çıkışlara ait TKF kesintilerinin hak ediş hesabından mahsup edilebilmesi için ilgili kişi veya kişilerin imalatçı ve/veya ihracatçı kuruluş görevlisi olduğunun anılan kuruluş yetkililerince imzalı bir belge ile teşvik edilmesi gerekmektedir.

-ENERJİ GİDERLERİ

İmalatçı veya imalatçı-ihracatçıların elektrik ve doğalgaz giderleriniz mahsup yoluyla karşılanabilmesi için ihbarnamelerin (ödeme emri) hakediş hesabında yeralan firma ünvanını taşıması gerekmektedir. Bu ihbarnamelere ait mahsup hesabın ihbarnamedeki meblağın tamamını karşılaması halinde yapılır. İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Karar'nda yeralan Enerji İndirimi ve/veya muafiyetinden (Elektrik ve doğalgaz) yararlananlar teşvik tebliği gereğince indirimle tarifeye göre düzenlenmiş ihbarnamelerini hakediş hesaplarından mahsup ettiremezler.

YURT İÇİ VE YURT DIŞI TAŞIMA (NAVLUN) GİDERLERİ

İmalatçı ve/veya ihracatçıların THY AO, D.B. Deniz Nakliyatı T.A.Ş. ve TCDD ile olan taşımalarına ait navlun giderlerine ait mahsup işleminden önce ilgili kurumlardan hesaplanan ücrete ilişkin dekont alınması gerekmektedir. Bilahare kesin faturaların sözkonusu dekontta yazılı olan meblağı aşması halinde fark için ayrıca mahsup işlemi yapılmaz.

UÇAK BİLETLERİ

Sadece ihracatçı kuruluş görevlilerinin THY AO dış hat uçak biletlerinin hakediş hesaplarından mahsubunun yapılabilmesi için, ilgili kişi veya kişilerin ihracatçı kuruluşun görevlisi olduğunu belgeleyerek, mahsup işleminden önce THY AO'dan bilet ücretine ilişkin hesaplanmış dekont almaları gerekmektedir. T.C. Ziraat Bankasının ilgili şubesi tarafından verilecek mahsup dekontu ile THY AO büroları bilet düzenleyecektir.

-

HABERLEŞME GİDERLERİ

İmalatçı ve/veya ihracatçıların telefon, teleks ve telefaks giderlerinin mahsup yoluyla karşılanabilmesi için ihbarnamelerde hakediş hesabında yer alan firma ünvanını taşıması gerekmektedir. Bu ihbarnamelere ait mahsup, hesabın ihbarnamedeki meblağın tamamını karşılaması halinde yapılır.

Yukarıda belirtilen giderlere ait mahsup işlemlerinde, ilgili T.C. Ziraat Bankası şubelerince imalatçı ve/veya ihracatçıların kendilerine ibraz edilen dekont, makbuz, tahakkuk fişi ve benzeri belgelerine istinaden mahsup edilen miktarı ilgilendirecek şekilde talep sahibine bir dekont vereceklerdir. Bu dekont ile mahsubu istenilen gidere ait borcun sona ermiş olabilmesi için her bir mahsuba ilişkin banka dekontuna ait olduğu kuruma ibraz edilerek ödeme işleminin gerçekleştiğinin belgeler üzerinde tamamlanması gerekmektedir.

VERGİLER ve SSK PRİMLERİ

Vergiler ve SSK primlerinin mahsubunda (gecikme faizi, gecikme zammı ve cezalar dahil) T.C. Ziraat Bankası şubelerine başvurudan önce ilgili vergi dairesi veya SSK biriminden mahsuba konu meblağa ait "tahakkuk fişi" alınması gerekmektedir. T.C. Ziraat Bankası şubeleri tahakkuk fişinde yazılı olan meblağın mahsubunu müteakip mahsubun yapıldığını belirten bir dekont düzenler, bu dekontun ilgili vergi dairesi veya SSK birimine imalatçı ve/veya ihracatçı tarafından ibrazı ile vergi ve SSK primi borcu sona erer.

TABLO 2

07.03.1994 TARİHİNDEN İTİBAREN GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACATTA MAHSUP TABLOSU

(FOB İHRACAT DEĞERİ ÜZERİNDEN %)

PERFORMANS LİMİTLERİ	BY-PAS İHRACAT (Her türlü aracı firma ve DTSŞ üzerinden yapılan ihracat)		DİREK İHRACAT		SEKTÖREL DIŞ TİCARET ŞİRKETLERİ ARACILIĞI İLE YAPILAN İHRACAT	
	İMALATCI	**İHRACATCI**	**İMALATCI**	**İHRACATCI**	**İMALATCI**	**İHRACATCI**
0-1.000.000$ arası	%0	%0	%0	%0	%0	%0
1.000.001-10.000.000$ arası	%4.5	%0	%4.5	%4.5	%4.5	%0
10.000.001$ ve üzeri	% 5	% 5	% 5.5	% 5.5	% 5	%1
10.000.001-50.000.000 $ arası	% 5	% 0,5	% 5.5	% 5.5	% 5	% 1
50.000.0001$ - ve üzeri	% 5	% 1	% 6	% 6	% 5	% 1

"Gözümüzü statükocu batıdan, dinamik doğuya çevirmeliyiz"

Başkan Erol YARAR'LA
UZAKDOĞU GEZİSİ ÜZERİNE BİR RÖPORTAJ

ÇERÇEVE:Gezi dönüşü hemen sıcağı sıcağına duygularınızı öğrenebilir miyiz?

Erol YARAR:Öncelikle bu seyahat gerçekten hem ziyaret hem de ticaret gezisi oldu.

1300 yıl önce Sahabe'den Saad Ebu Vakkas Hazretlerinin ahvadından bir zatın tıpkı Eyüp Sultan Hazretlerinin İstanbul'a geldiği gibi oralara kadar gidip yaptırdığı camide cuma namazı kılmak , 200 yıl önce oralara kadar giderek yine aynı yolda ömrünü tamamlayan Osmanlı Türklerinin kabirlerini görmek gibi bizleri fevkalade mütehassıs edici duygular yaşadık.

Bu seyahatın ticari boyutuna gelince bizim Türkiye olarak da MÜSİAD camiası olarak da düsturumuz "nerede hareket orada bereket" olmalıdır. Hareketin oralarda olduğunu gördük oysa biz batıyla cebelleşip duruyoruz.Bütün Uzakdoğu'da özellikle de Pasifik ülkelerinde mal ve ticaret talebi çok yüksek.Buralardan bütün dünyaya mal ve ticaret giriş çıkışı var.Yani dünya ticaretinin nabzı en kuvvetli olarak buralarda atıyor.Bu ülkeler ekonomik yapılarını ve ticari mevzuatlarını bu hareketliliğe göre geliştirmişler. Bir Malezya bu yapılanması sayesinde Türkiye'nin üç katı 45 milyar dolar ihracat yapıyor.

ÇERÇEVE:Bu ülkeleri teketek ele aldığınızda kısaca ekonomik, ticari potansiyelleri ve muhtemel Türkiye ilişkileri hakkında bilgi verir misiniz?

Erol YARAR:Uzakdoğuya açılmadan önce Türkiye'nin buralarda bir üs kurması lazım, bunun için de Malezya biçilmiş bir kaftandır. Yani Türkiye bu üs aracılığıyla oralara açılabilir. Bu nedenle de öncelikle Malezya'yı ele almak istiyorum. Bir kere coğrafyasına baktığınız zaman yeşilin bütün tonlarının dışında hiçbir renk göremiyorsunuz, her yer ormanlarla kaplı. Doğal kaynakları ve iş potansiyeli çok yüksek. Daha yeni şehirleşmekte olduğundan muazzam bir konut vs altyapı ve yapı malzemeleri talebi var. Malezya'nın büyük doğal zenginliği olan palmiye yağı hemen hemen hiç işletilmiyor. Bizim ayçiçeği, pamuk yağı ve endüstrileri gibi çok geniş bir ekonomik değeri olan bu palmiye

yağı bir kaç işadamı tarafından gayet eski bir teknolojiyle sadece sabun yapımında kullanılıyor. Kağıt sanayi, gıda ve giyecek sanayileri ve malları yönünden özellikle bize yoğun bir talep olduğunu gördük. Ayrıca *"nüfusunun %30' u Çinli ve gayri müslim olan Malezya'nın farklılıkları birarada refah içinde yaşatan siyasi ve ekonomik modelinden bütün dünyanın ve tabi bizim öğrenecek çok şeyimiz var."*

Singapur, adeta bütün nüfusu tüccar olan bir memleket. Orada bütün dünyaya alım satım yapmak üzere bekleyen dinamik bir tüccarlar ordusu var. Örneğin bize Özbekistan pamuğu satmak isteyenler oldu ve oldukça da cazip şartlar önerdiler. Ayrıca halkın %20'sinin müslüman oluşu da bir avantaj sağlıyor.

Çin'e gelince bu devasa pazarı mutlaka tanımak gerekiyor. Ancak Çin'in ticari mevzuatı ve tüccarları yabancılarla iş yapmak konusunda müşkülat çıkarıyor. Çin'e Çinli işadamlarıyla değil Hong Kong'lu işadamları ve Hong Kong kanalıyla girmek gerekiyor. Ancak Çin pazarı yekpare bir pazar değil, yani bu anlamda oradaki büyüklük bizim için ürkütücü olmamalıdır. Kendi içinde çok küçük ünitelerden oluştuğundan bizim için büyük iş potansiyeli var.

Tayvan, bir endüstri devi. 90 milyar dolar dolayında ihracat ve 80 milyar dolar civarında ithalatı var. Japonya, Almanya gibi sanayi devlerinin yanında onlara yaklaşmaya çalışan bir endüstri stratejisi izlemesi bakımından bizim gibi sanayileşmekte olan ülkeler açısından çok yönlü ilişkiler geliştirilebilinecek bir ülke.

Hong Kong, 134 milyar dolar ihracatı olan minik bir ticaret ve sanayi devi. Kendisini tamamen sanayi ve ticaret üzerine örgütlemiş bir yönetim organizasyonu var. Nitelikli insan gücü eksikliğinden başka hiçbir sorunu yok. Uzakdoğu'nun ve dünya ekonomisinin köprü başlarından birisi olan Hong Kong pazarına mutlaka girebilmeliyiz ve bunun için de şartlar çok müsait. Tek tek bu değerlendirmeleri yaptıktan sonra tabii burada teknik ayrıntılara girmedim ancak Türkiye'nin silkinip üzerindeki ölü toprağını atması bu ülkelerle kuracağı ilişkilere bağlıdır. Çünkü statükocu batı yerine hareketliliği yüksek dinamik doğu ülkeleriyle ilişkiler bize daha çok şey kazandırabilir.

ÇERÇEVE: Bir işadamının gözüyle Uzakdoğu'dan Türkiye'nin ekonomik ve ticari potansiyeli nasıl görünüyor?

Erol YARAR:Oralardan bakınca ne kadar büyük şanslarımızın olduğunu ve bizim elimizi kolumuzu bağlayan basiretsizliklerle yılların nasıl ufalanıp gittiğini görüyorsunuz, içiniz burkuluyor.Türkiye, uzun yıllarını bir rant ekonomisiyle heba etmiş üretime ve ihracata dayalı bir zihniyet tarafından yönlendirilmemiş. Bütün bunlara rağmen buralarda yarışacak hatırı sayılır bir çok sektörümüzün olduğunu da arkadaşlarla hep beraber gözlemledik ve o kadar da *'biz beceremeyiz'* gibi bir karamsarlık içinde olmamamız gerektiğini gördük. Ancak ne var ki bu şevkinizi de bizim çıkarlarımızı oralarda koruması gereken resmi yetkililer kırıyor. Bu yetkililerin istisnalar hariç adeta oralara gidenlerin işlerini kolaylaştırmak için değil engellemek için görevlendirildikleri duygusuna kapılıyorsunuz. Tabi bunun aksine traji-komik örnekler de var. Bu ülkelerden birindeki çok vatansever elçilerimizden birisi tanıtım amacıyla binbir güçlükle bir Türk Haftası organize etmiş, ama aylardır Türkiye 'den bir tanıtıcı broşür göndermiyorlar ki işe başlayabilsin... Diğer yandan sırf eğlenmek için giden bir çok grubun kendine işadamı süsü vermiş olmalarından ötürü bir hayli sulanmış Türk işadamı imajına rağmen, MÜSİAD'lı işadamları olarak kalıcı ve güvenilir bir takım ilişkiler inşa ettik. Çünkü Türk işadamı deyince bir takım rehberler size ticari kuruluşlardan önce eğlence yerlerinin adreslerini vermeye çalışıyor. Fakat gerçekten bizleri ve MÜSİAD'ın faaliyetlerini tanıma imkanı bulunca bir çoğu şaşkınlıklarını gizleyemediler ve Türkiye ile olan ilişkilerine daha bir ciddiyetle eğilme ihtiyacını hissettiler. Bunun somut göstergesi de sanıyorum pek yakında bir çok heyetin iadei ziyaretler talep etmeleridir. Yakında ülkemize birçok Uzakdoğu'lu gruplar gelecek.

ÇERÇEVE: Uzakdoğu ülkelerindeki ekonomik yapılanma, ticari mevzuat ve kuruluşları da sanıyorum özellikle incelediniz. Ülkemizdeki kurumsal yapılanma bağlamında buralardan öğreneceğimiz neler var?

Erol YARAR:MÜSİAD'ın ve ülkemizin ufkunu açacak çok şey öğrendik ve bu birikimlerimizi bundan sonraki faaliyetlerimize taşıyacağız. Örneğin Uzakdoğu'lu Müslümanların özellikle Türkiye'ye yönelmek istemelerindeki başlıca etken ithal edilen gıdalarının helal olup olmadığı konusundaki hassasiyetleri. Acaba bu konuda İSO-9000 veya Kaşer sertifikası gibi ikna edici modeller geliştirilebilir mi diye bize sordular. Sonra örneğin Hong Kong Trade Center (Hong Kong Ticaret Merkezi) gibi kuruluşları inceleme fırsatımız oldu. Bu kuruluşun dünyada 41 tane ofisi var ve 700 dolayında adam çalışıyor. Muhteşem bir bilgi bankaları var. Mısır'daki çamaşır makinesi pazarından İsveç'teki gömlek talebine kadar çok spesifik konularda bilgi bankaları kurmuşlar. Bu kuruluş Hong Kong'la yapılan ticaretten %005'lik bir pay alarak çalışıyor. Aynı şekilde Tayvan Ticaret Merkezi CETRA'nın da Tayvan'da 40 tane ofisi var. Ülkeye gelen bütün yabancılar önce buraya geliyor ve buralardan kendisine her türlü hizmet veriliyor. Bunların bilgi bankalarından faydalanmak ve böyle bankalar oluşturmak mümkündür.

ÇERÇEVE:Bizim sorularımızın dışında sizin söylemek istedikleriniz var mı?

Erol YARAR:Ben bütün geziye katılan arkadaşlarımın ortak bazı duygularını dile getirmek istiyorum. Her işadamının mutlaka dışarı açılması lazım. İnsanın kendine ve işine güvenmesi, ufkunu genişletmesi için mutlaka dışarı çıkmak ve özellikle de Uzakdoğu'daki harareti yüksek ekonomik hayatı görmek gerekiyor. Geziye başlarken bazı ikircikli arkadaşlarımız daha uçaktan iner inmez ihracat militanı kesildiler. Bu geziyi başarıyla organize eden Dış İlişkiler komisyonumuza çok teşekkür ediyorum. İnşallah bu duygu dolu heyecan yüklü gezimizin semereleri yakında görülecektir. Ülkemiz ve camiamız için hayırlara vesile olmasını Cenab-ı Allah'tan niyaz ediyorum.

Osmanlı mahkeme kayıtlarında şirketlere dair iki belge

FETHİ GEDİKLİ

Onyedinci asırda Osmanlı Devletinde İslam Hukuku şirketleri konusundaki doktorluk tezi çalışmalarım sırasında tesbit ettiğim kimi belgeleri ÇERÇEVE okuyucularının bilgisine sunmayı yararlı gördüm. Çalışmalarım ağırlıklı olarak fıkıh şirketlerinden *mudarebe* üzerinedir; fakat bu arada diğer şirket tipleriyle ilgili vesikaların değerlendirilmesi de yapılacaktır. İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi'nde bulunan ve Şer'iyye Sicilleri veya Kadı Sicilleri diye bilinen defterler üzerine araştırmalarım esnasında İstanbul Mahkemesi'nin 11 Numaralı Şer'iyye Sicilinden aldığım biri *mudarebe*, öbürü *inân* şirketine dair iki sicil örneği, özgün metinleri yanısıra, Latin alfabesine aktarılmış ve sadeleştirilmiş metinleri ile bir arada verilmektedir.

Mudarebe şirketinin pek çok tanımı yapılmıştır. Burada yapılan tanımlardan ikisine yer verilecektir. Bunlardan ilkine göre "*mudarebe*, bir taraftan *sermaye*, diğer taraftan *emek* olmak üzere kâr üzerine yapılan bir anlaşmadır." İkincisine göre ise "mudarebe şirketi, kârı aralarında bölüşmek üzere birinin diğerine ticaret için sermaye vermesidir."[1] Buradan anlaşılacağı üzere mudarebe bir emek-sermaye şirketidir. Nitekim sunulan birinci belgede, iki bakkal arasında, kârı yarı yarıya paylaşmak amacıyla yapılan bir mudarebe sözleşmesiyle karşılaşıyoruz. Mudarebe anlaşmasının Osmanlı Devletinin iki zımmi yanî Hıristiyan tebası arasında gerçekleşmiş olması da ilginçtir.

İkinci belge ise *inân* şirketine daidir. İnân şirketinden bahseden belgeler kayıtlarda çok nadirdir. Bu şirket, "belli bir nevi ticarette veya umumi ticarette bulunmak için iki veya daha fazla kişinin belirli bir sermaye koyup, kârı aralarında anlaştıkları oranda paylaşmak şartıyla kurdukları bir şirkettir."[2] Bu belgede, satım akdi vesilesiyle inân şirketinden ve kefaletten de bahsedilmektedir.

1. Tanımlar ve geniş bilgi için ŞEKERCİ, Dr. Osman, İslam Şirketler Hukuku Emek-Sermaye Şirketi, İstanbul, 1981, sh. 249

2. Şekerci, 197.

İstanbul Mahkemesi 11 numaralı Şer'iyye Sicili

Varak 32-B

Mahmiye-i İstanbul'da bakkal taifesinden işbu hamil-i sifr Velisar veledi Andon nam zimmi meclis-i Şer'i hatirde yine mahmiye-i mezburede Halıçacılar köşkü kurbunda bakkal taifesinden Panayot veledi İstani nam zimmi muvacehesinde üzerinde dava idüb tarih-i kitabdan altı ay mukaddem mezbur Panayot'a mudarebe-i şer'iyye tariki ile kendu malımdan yigirmi bin akça virdim idi halen fesh-i akd-i muadere itmekle sual olunup alıvirilmek taleb iderim didikde ğıbbe's-sual mezbur Panayot cevabında fi'l-vaki müddei-yi mezburdan faidesini beynimizde ale's-seviyye tevzi olunmak üzere mudarebeye yigirmi bin akça alub bakkal metaına bozub dükkanıma vaz eyledum deyu müddei-yi mezburdan bi't-tariki'l-mezbur yigirmi bin akça ahz eyledügin ve halen akd-i mezburı dahi fesh itdüklerin bi'tav-i' ikrar itmegin ala mucebi ikrara meta-ı mezburı bey idüb nakd oldukdan sonra re'sü'l-malı olan meblağ-ı mezburı müddei-i mezbura edâ ve teslime mezbur Panayot'a tenbih birle mâ vakaa bi't-taleb ketb olundı fi'l-yevmis-sâbi aşar min şehri Rebiulevvel li-sene 1073 (1662)

SADELEŞTİRİLMİŞ METİN

İstanbul şehrinde bakkal taifesinden bu belgenin sahibi Andon oğlu Velisar adlı zimmi, yüce şeriat mahkemesinde, yine aynı şehirde Halıcılar Köşkü yakınında bakkal taifesinden İstanioğlu Panayot adlı zimi huzurunda dava edip, "bu belgenin yazımından altı ay önce adı geçen Panayot'a şer'i mudârebe yoluyla, kendi malımdan yirmi bin akça vermiştim. Halen mudârebe sözleşmesini fesh ettik. Panayot' dan sorularak alıverilmesini talep ederim", dedi. Panayot'a sorulduğunda, cevap verip " gerçekten, adı geçen davacıdan, kazancını, aramızda eşit olarak bölüşmek üzere mudârebeye yirmi bin akça alıp bakkal metâı satın alıp dükkanıma koydum" diye davacıdan sözkonusu yol üzre yirmi bin akça aldığını ve halen sözleşmeyi de fesh ettiklerini açıkça kabul etmiştir. Bu sebeble ikrarı gereğince aldığı bakkal metaını (mallarını) satıp nakit paraya çevirdikten sonra, zikredilen miktardaki ana parayı davacıya ödemesi Panayot'a emredilmiştir. Durum istek üzerine yazılmıştır. 1073 yılı Rebiulevvel ayının onaltıncı günü. (1662)

Şuhûdu'l-Hâl	Şuhûdu'l Hâl
Elhâc Ahmed bin Mahmûd	Mahmûd oğlu elhâc Ahmed
Şükrüllah bin Mustafa	Mustafa oğlu Şükrüllah
Mehmed bin Ramazan	Ramazan oğlu Mehmed
Abdi bin Hüseyin	Hüseyin oğlu Abdi
Hüseyin bin Ebibekr	Ebubekir oğlu Hüseyin
Baba Resul bin Rıdvan	Rıdvan oğlu Baba Resul
Mehmed bin Ramazan	Ramazan oğlu Mehmed
Mustafa bin İsâ	İsâ oğlu Mustafa
Mehmed bin Halil	Halil oğlu Mehmed
Zemne (?) Mehmed bin (boş bırakılmış)	[Boş bırakılmış] oğlu Zemne(?) Mehmed

İstanbul Mahkemesi 11 numaralı Şer'iyye Sicili

Varak 64-B ve 65-A

Mahmiye-i İstanbul'da Mustafa Paşa mahallesi ahâlisinden hâfızu'l-vesika Elhâc İbrahim bin Elhâc Yûsuf nâm kimesne meclis-i [şer']ide Eşşeyh Mehmet bin İbrahim nâm kimesne mahzarında üzerine dava ve takrir-i kelâm idüb mezbûr Eşşeyh Mehmed ve inânen şerîki gâyib ani'l-meclis Elhâc yahya ile ber vechi iştirâk-ı sevi üzerine benden dörtyüzelli esedî ğurûşluk kettân iştirâ ve kabz ve semen-i mezbûrın ikiyüzelli esedî ğurûşunı bana teslîm eylediklerinden sonra mezbûrândan her biri âharın zimmetine lâzım gelen yüz esedî ğurûşa kefîl olmakla meblağ-ı mezbûr ikiyüz esedî ğurûşu asâleten ve kefâleten mezbûr Eşşeyh Mehmed'den taleb iderim sual olunsun didikde ğıbbe's-sual mezbûr eşşeyh Mehmed cevabında müddei-yi mezbûr Elhâc İbrahim'in kendi zimmetinde yüz esedî ğurûş alacağı olduğunu ikrar, şerîki gâyib-i mezbûr zimmetinde olan yüz esedî ğurûşa kefâletini inkâr eyledikde müddei-yi mezbûrdan müddeası içün beyyine taleb olundıkda udûl-ı müslimînden Elhâc Mansur bin Elhac Mehmed ve Elhac Yûsuf ibn Elhac Mehmed nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'e hazırân olub gıbbe'l-istişhâd fi'l-vâki mezbûr Eşşeyh Mehmed müddei-yi mezbûr Elhac İbrahim'in gâyib mezbûr Elhac Yahya zimmetinde olan yüz esedî ğurûşa huzûrumuzda kefîl oldı biz bu husûsa bu vech üzere şâhidleriz şehâdet dahi ideriz deyu her biri edâ-i şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde ba'de riâyet-i şerâyiti'l-kabûl şehâdetleri makbûle olmağın meblağ-ı mezbûr ikiyüz esedî ğurûş asâleten ve kefâleten müddei-yi mezbûr Elhac İbrahim'e edâya mezbûr eşşeyh Mehmed'e tenbîh birle mâ huve'l-vâki bi't-taleb ketb olundı fi'l-yevmi'r-râbi min Recebi'l-ferd li-sene selâs ve sebâîn ve elf (1662)

Şuhûdu'l-Hâl

Hüseyin Efendi el-Burûsî
Ahmed Çelebi ibn Mahmûd-Kethudâ-yı Muhzıran
Abdülbaki Efendi el-Kâtib
Abdülkadir Çelebi el-Burûsî el-Kâtib
Osman Çelebi ibn Abdullah-ser-bölük-i muhzıran
Kassab Mustafa el-Muhzır

SADELEŞTİRİLMİŞ METİN

İstanbul şehrinde Mustafa Paşa mahallesi ahâlisinden bu belgenin sahibi Elhâc Yusuf oğlu Elhâc İbrahim adlı kimse mahkemede İbrahim oğlu Eşşeyh Mehmed adlı kişi huzurunda dava edip şöyle dedi: "Eşşeyh Mehmed ve şimdi mahkemede hazır bulunmayan inân şirketinde ortağı Elhâc Yahya ile eşit pay olmak üzere benden dörtyüzelli esedî kuruşluk keten satın almışlardır; bedelinin ikiyüzelli kuruşunu bana ödemişlerdir. Sonra adı geçenlerin her biri ötekinin üstündeki yüz kuruşa kefil olduklarından, sözkonusu ikiyüz esedî kuruşu asaleten ve kefâleten Eşeyh Mehmed'den talep ederim sual olunsun" dediğinde Eşşeyh Mehmed'den soruldu; cevabında; davacı Elhâc İbrahim'in kendisinde yüz esedî kuruş alacağı olduğunu kabul etmiş, burada bulunmayan ortağının borcu olan yüz esedî kuruşa kefâletini ise inkar etmiştir. Bunun üzerine davacıdan iddiası için delil istendiğinde, müslümanların güvenilirlerinden Elhac Mehmed oğlu Elhac Mansur ve Elhac Mehmed oğlu Elhac Yusuf adlı kişiler tanıklık için şer'î mahkemede hazır olup şahitlik etmelerinden sonra, "gerçekten mezbûr Eşşeyh Mehmed, davacı Elhac İbrahim'in hazır bulunmayan Elhac Yahya zimmetinde olan yüz esedî kuruşana huzurumuzda kefil oldu. Biz bu hususa, böylece şahidiz, şehadet dahi ederiz" diye her biri, şeriata göre tanıklık eylediler. Şahadetleri kabule şayan olmasıyla zikredilen ikiyüz esedî kuruşu asaleten ve kefaleten davacı Elhac İbrahim'e edaya adı geçen Eşşeyh Mehmed emredilerek, durum istek üzerine yazıldı. Binyetmişüç senesi, biricik Receb ayının dördüncü günü. (1662)

Şuhûdu'l-Hâl

Hüseyin Efendi el-Burûsî
Mahmud oğlu Ahmed Çelebi-Muhzırların Kethüdası
Abdülbaki Efendi el-Kâtib
Abdülkadir Çelebi el-Burûsî el-Kâtib
Abdullah oğlu Osman Çelebi- Muhzırların bölükbaşısı
Kasap Mustafa el-Muhzır.

Kızıl kapitalizm

MUSTAFA ÖZEL
İktisatçı - Yazar

Çin, Asya'nın olduğu kadar dünya sisteminin de başlıca istikrar unsuru. Her beş dünyalıdan biri bu ülkede yaşıyor. Son iki yüzyılın en çok aşağılanan toplumlarının başında geliyor: önce İngilizler, sonra Japonlar, en son olarak da Amerikalılar tarafından. Aşağılanmaya ve merkez güçlerinin takatten düşürücü sömürüsüne tepki olarak, dünya sisteminin muhalif jeokültürü olduğunu sandıkları Komünizm ideolojisini benimsediler. Rus Komünizmi nasıl Ortodoks Hristiyanlığın derin izlerini taşıyorsa, Çin Komünizmi de Konfüçyanizmin ve Çin siyasi geleneğinin nüfuz çemberi içinde. Komünizmin sistemik muhalefeti temsil gücüne sahip bir ideoloji olmadığını anladıklarında iş işten geçmişti; ancak, bir siyasi sistemden hemen vazgeçmenin ulusal birlik ve dolayısıyla iktisadi etkinlik açısından doğuracağı sakıncaları iyi tahmin ettiklerinden, Komünizmi bir anda terketmeme basiretini gösterdiler.

"Kızıl Kapitalizm", Çin'in kendine özgü şartlarında boy veren milliyetçi bir iktisadi sistem. Japonların ondokuzuncu yüzyıl deneyimlerinden izler taşıyor. Hem ulusal sermaye birikiminin hızla gerçekleşmesi, hem de uluslararası sermayenin bu ülkeye akabilmesi için başlıca sigorta: Komünist/militarist siyasi sistem. Batılıların Tiananmen Meydanı olaylarına gösterdikleri tepki, iki yüzlülüklerinin sergilenmesinden başka birşey değil. Gerçek şu ki, Çin ile alakalı hiçbir "Kapitalist" çevre bu ülkede "Komünizmin" kısa zamanda ortadan kalmasını istemiyor. Hem iç istikrarın (Rusya'da olduğunun aksine) bozulmaması, hem de Çin'in daha uzun zaman bir ucuz emek deposu olarak kalabilmesi siyasi sistemin devamına bağlı.

Batılı istihbarat servisleriyle yakın ilişki içindeki bir iktisatçı-romancı olan Paul Erdman'a göre, Çinliler mevcut devlet sistemini parçalamadan önce, serbest girişime dayalı sistemin gelişmesini istiyorlar. Yani, iktisat atını siyaset atının önüne koşuyorlar. "Eski Sovyetler Birliği'nde muazzam derecede siyasi devrimin başarıyla meydana geldiğine şahit olduk. Çinliler de o yönde ilerlemeye çalıştılar ama Tiananmen Meydanı'nda durarak devrimi tersine çevirdiler." Erdman'a göre, Çin ile alakalı başka ve çok önemli bir şey var. "Birkaç yıl önce Milton Friedman'la söyleşirken, Sovyetler Birliği'ndeki iktisadi reformları Çin'dekilerle karşılaştırıyor ve ikincisine daha çok şans tanıyordu. Friedman'a göre, Rusya'da mevcut olmayıp Çin'de bulunan bir şey vardı: girişimcilik ruhu. Bu ruha Hong Kong'da, ona bitişik bölgelerde şahit oluyoruz: çete gibi büyüyorlar. Bu işi o kadar çabuk öğreniyorlar ki, akıl alır gibi değil."[1]

Immanuel Wallerstein'e göre, Çin'in yeniden dirilişi Çin Komünist Partisi'nin gerçekleştirdiği ulusal birleşmenin eseri oldu. (Bu ulusal birliğin, Çin asıllı olmayan etnik ve dini topluluklara olan maliyetini şimdilik tartışma dışı bırakıyoruz.) "Doğu Avrupa veya Rusya'dakilerinin aksine, Çin'deki Komünist Parti Çin milliyetçiliğinin ete kemiğe bürünmesi oldu. Şu anki Beijing yönetiminin Çin'in, her hangi bir temel siyasi değişime zorlanmamak şartıyla, dünya pazar akımlarına daha aktif biçimde entegre olmasını istediği sık sık dile getirilmektedir: *Glastnost'u* olmayan bir *perestroyka*. Bu gerçekte doğru değildir. Beijing yönetimi, Çin'in bölünmesine yol açmaması şartıyla, dünya pazarı için üretim yapmanın bütün avantajlarını istiyor gözükmektedir. Hong Kong ve Japonya'nın sermaye yatırımlarıyla daha şimdiden dünya pazarıyla yoğun biçimde içiçe geçen Guangdong eyaletinde "bölgecilik" alametleri ortaya çıkmış bulunuyor."

Wallerstein, yirmibirinci yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmesi muhtemel bir büyük güçler ittifakının JapAmerika olacağını söylüyor. ABD'nin bugünden yarına temel eksikliklerinin

1.Mustafa Özel(ed.):Küresel Rekabet,İz Yay.,1994,s.158

sermaye ve yüksek teknoloji, avantajlarının ise büyük bir pazar ve siyasi-askeri üstünlük olduğunu belirten yazar, Japonya'nın üstünlüklerinin sermaye ve teknoloji, eksikliklerinin ise siyasi-askeri güç olduğunu kaydediyor. Bu durumda her iki ülke arasında işbirliği yapmak kadar mantıklı bir şey olamaz. Özellikle *Avrupa Birliği* yönünde ciddi bir ilerleme vuku bulacak olursa, o zaman Pasifik-eksenli bir *JapAmerika* oluşturmak kaçınılmaz olur. Böyle bir ittifakın da en büyük sigortası şüphesiz Çin olacaktır. "ABD ve Japonya'nın yirmibirinci yüzyıldaki iktisadi genişlemesi bir pazar, bir üretim bölgesi ve bir siyasi istikrar kuvveti olarak Çin'e ihtiyaç duymaktadır. Çin'e bir pazar olarak ihtiyaç duyulacaktır, zira dünya-ekonomide genişlemenin esası efektif talebin genişlemesinde yatmaktadır ve bir anlamda Japonya ile ABD'nin şu anki pazar bölgeleri doyum noktasına ulaşmak üzeredir. Çin bundan sonra el atılacak mantıki alandır. Bir üretim bölgesi olarak Çin'e ihtiyaç duyulmaktadır, çünkü ücret maliyetleri Güneydoğu Asya'nın Dört Ejderi'nde bile çok yüksek bir düzeye yaklaşmaktadır. Çin'in ücret faturası daha 20-30 yıl o düzeylere ulaşmaz. Nihayet, Çin'e bir siyasi istikrar kuvveti olarak ihtiyaç duyulmaktadır, çünkü genişlemenin şartı ana üretim ve pazar bölgelerindeki istikrardır ve istikrarsız bir Çin, Pasifik Havzası'nı kırıp geçirebilir. Şayet Çin beklenen bir Pasifik bölgesi düzenlemesinin dışında tutulacak olursa, böyle bir bölge Batı Avrupa ile rekabette zorlanır."

Çin böyle bir ittifakta yer almak ister mi? Kendisini en çok aşağılamış iki ulusla, çıkarları gerektirse bile, kapsamlı bir işbirliğine girer mi? Hangi teminatları almak ister? "Çin gerçek bir teminata ihtiyaç duymaktadır: ulusal birliğinin korunması. Ulusal birliği sayesinde dünya tarafından kaçınılmaz surette büyük bir güç olarak kabul edilir. Çok gururludur Çin; sahiden saygı gördüğünü hissetmek istemektedir. Bir imparatorun ziyareti yetmez, ne de ABD ile Çin arasında peşpeşe verilen (ve ABD'de neredeyse unutulmuş olan) ortak beyanatlar. Çin dünya karar verme mekanizmasının merkezine getirilmeli, tehlikeli bir potansiyel nükleer silah geliştiricisi/tedarikçisi muamelesi görmemelidir. Çin, Güney'in değil, Batı'nın parçası olmak istemektedir."[2]

Kızıl Kapitalizm, Çin'i dünya çapında saygı gören bir merkez ülkesi haline getirebilecek mi? Şu anda bu ülkeye dört koldan sermaye yatırımları akıyor: ABD, Japonya, Batı Avrupa ve dünyanın dört bir yanına yayılmış olan güçlü Çinli sermayedarlar. Hepsinin de Beijing yönetiminden yatırımlarına karşılık tek istedikleri şey: Komünist sistemin devam etmesi. Geçen yıl 30 milyar dolarlık fiili yatırım yapmışlar Çin'e. Ve işler yolunda giderse, yani Çin'in bir ucuz emek deposu olma özelliği daha bir çeyrek yüzyıl devam ederse, bu yatırımların miktarı akılalmaz boyutlara ulaşabilir.Bunun toplumsal maliyeti hiç şüphesiz çok büyük olacaktır.Daha şimdiden 100 milyondan fazla "göçebe işsiz ordusu" oluşmuş bulunmaktadır.Bunlar şehir şehir dolaşıp geçici işler yapmakta, böylelikle geçimlerini sağlayabilmektedirler.[3]

Sözün kısası, Batı kapitalizminin 19. yüzyılda yol açtığı beşeri yıkımı, Çinliler 20. yüzyılın sonlarında tekrarlıyorlar. Ve bir defa daha anlaşılıyor ki, kapitalizm için önemli olan "haklar ve özgürlükler" değil, sermayenin kesintisiz birikimidir.

2. *Immanuel Wallerstein: "Foes as Friends?", Foreing Policy, no.90, Spring 1993, s. 154-55*

3. *Global Finance, May 1994, s.24*

BU DARBEYE BETON DAYANMAZ

İleri teknoloji ürünü, Makita Kırıcı-Delici Matkapların üstün vuruş gücüne hiç bir beton dayanamıyor. Değişik tipleri ve zengin aksesuarlarıyla inşaatların restorasyon, kırma ve delme işlemlerinde tercih ediliyor, güvenle kullanılıyor.
Ağırlıkları 2-29 kg. arasında değişen Makita Kırıcı-Delici Matkapları, ülkemizde Reis Makina'nın garanti ve servis olanağına sahipler.
Makita kalitesinin örneği bu mükemmel kırıcı-delicileri alın, kullanın, profesyonelliğinizin gücünü yaşayın.

makita

" PROFESYONEL GÜÇ "

TÜRKİYE MÜMESSİLİ

REİS MAKİNA A.Ş.

Tersane Cad. No: 63 Karaköy İSTANBUL
Tel: 249 36 05 - 249 35 53 - 252 53 91
Fax: (1) 249 82 17 Telex: 30 050 MYT-TR

BÜYÜK PROJELERİN HEYECANINDA
GENCALLAR'ın RAHATLIĞI
DİNAMİK, AKTİF, ENERJİ DOLU
GENÇ İŞADAMLARIMIZ, HEM KLASİK,
HEM GENÇ ÇİZGİLERİN HAKİMİYETİNDE ELBİSELER,
UZUN YORUCU ÇALIŞMALARIN, İŞ TOPLANTILARININ
PROJELERİN YOĞUN ORTAMINDA
RAHATLIK VEREN MODELLER,
YİNE GENCALLAR'IN
TİTİZLİĞİNDE, ÖZENİNDE,
KALİTESİNDE ÜRÜNLER
Gencallar
TOPTAN:
Dere Sk. No.21 OSMANBEY
Tel.: 246 17 17 - 230 68 30
Fax: 230 81 56
FABRİKA:
Ufuk Sk. No.2 ÜMRANİYE
Tel.: 335 75 76 - 329 19 15
KADIKÖY:
Yasa Cd. No.26
Tel.: 345 18 83 - 336 01 34
BAKIRKÖY:
İstanbul Cd. No.29
Tel.: 583 82 05 - 583 50 32
ÜMRANİYE:
Alemdağ Cd. No.73
Tel.: 329 15 51 - 316 55 65